

МИНҲОЖИДДИН МИРЗО

**САОДАТГА ЭЛТУВЧИ
ҚУДРАТЛИ КУЧ**

ТОШКЕНТ «МАЪНАВИЯТ» 2011

Мазкур тўпладан Ўзбекистонда хизмат кўрсатган журналист, истеъдодли шоир Минҳожиддин Мирзонинг мустақиллик, миллий ғоя, мафкуравий жараёнлар, маънавий тушунчалар, одоб-ахлоқ, ёшлар таълим-тарбияси, маданий-эстетик ҳаётимизнинг долзарб муаммоларига бағишланган ўқишли мақолалари ўрин олган.

Масъул муҳаррир

*Раҳмон Қўчқоров,
филология фанлари номзоди*

М 4702620204-40
М25(04)-11

ISBN 978-9943-04-166-0

© «Маънавият», 2011

ДАДАМ СОҒИНГАН КУНЛАР

Эссе

Қанчадан-қанча аجدодларимиз, боболаримиз узоқ йиллар давомида Ватан озодлигини қўмсаб, истиқлол соғинчи билан яшаб ўтдилар. Қанчалари бу қутлуғ йўлда шаҳид кетди. Лекин ҳаёт ҳақиқати шунда эканки, тарих майдонига Ватан халоскори, истиқлол меъмори бўлган улуғ шахслар келмагунча тобелик занжирлари узилмас экан. Шукурки, давр бизга ана шундай Инсонни берди, истиқлолга эришдик. Бу кунларни кўрмоқ бахти бизга насиб этди. Лекин, ўйлаб қарасак, истиқлол умидида не-не инсонлар ўтиб кетмабди. Уларнинг ичида олимлари, шоирлари, арбоблари, бободехқону оддий ишчи, хизматчилари бор эди.

Ҳар йили энг улуғ, энг азиз байрамимиз арафасида бундан ўн йиллар муқаддам ёзганим ушбу саҳифаларни қайта ўқиб чиқаман. Яқинларим тилга олинганиданми, негадир уни матбуотда эълон қилишга иймангандим. Бугун ота-онам — кўнглимнинг тарбиячиси бўлган азиз кишиларим хотираси учун ҳам бу битикларни эълон қилишга журъат этмоқдаман.

Тоғам, онам, дадам (Оллоҳ уларни раҳматига олган бўлсин) уйғоқ кўнглили, дили меҳр ва мурувватга тўла хокисор одамлар бўлишган. Дадам чапанифеъл, лекин ҳақиқатни дўст тутган инсон эди. Демокчиманки, ёзганларим тўқима эмас, ҳақиқат — ана шу яқинларим билан боғлиқ хотираларим, кўрган-билганларимдир.

Аждодларимиз, оталаримиз, оналаримизга орзу бўлиб келган бугунги ёруғ кунлар ҳаққи-ҳурмати уларни Сизнинг эътиборингизга ҳавола қилмоқдаман.

Эрталаб энди ишга отланаётсам, қизим бир нечта газета кўтариб кириб келди ва уларни қўлимга тутқазар экан, иккинчи қўлидаги хатни менга кўз-кўз қила бошлади:

— Дадажон, сизга Зилола опамдан хат кепти. Қаранг, мана...

Хатни олдим у остонадаёқ очиб ўқий бошладим. Жияним мудом шунақа. Андижондагилар билан ора-сира кўнғироқлашишимизга қарамай, хат ҳам ёзиб туради. Энг асосийси, ҳар гал мени ўйлашга мажбур қиладиган бирор савол бўлади бу хатларда. Қани жавоб ёзмай кўринг-чи?! Бу галги мактубида ҳам, гарчи у қадар аниқ савол бўлмаса-да, унинг қуйидаги фикрлари мени ўйлантириб қўйди:

– *Кеча телевизорда Мустақиллик майдонидаги байрамни кўрсатишди. Бувим, оппоқдадам Президентимизнинг байрамдаги сўзларини жон диллари билан хурсанд бўлиб эшитишди. Кейин эса бувим концертни кўриш ўрнига кўз ёши қилди. Оппоқдадам бўлса негадир маъюсланиб қолди. Нега бундай қилишди, тушунолмадим?!*

Жиянимнинг сўзлари кун бўйи хаёлимдан кетмади. Онамнинг, дадамнинг суҳбатларини кўп эшитганим, улар табиати, орзу ва армонларини яхши билганим учун ҳам жиянимнинг саволомуз фикрларига жавоб топгандай бўлдим. Ўтган йилларни, болалигимдаги воқеа-ҳодисаларни хотирлай бошладим. Кечки сокинликда уйга кирдим, мен учун азиз бўлган хотиралар домига тушганча жиянимга мактуб ёзишга тутиндим:

– Зилола! Ёш бўлишингга қарамай зийраккинасан. Биласанми, онам билан дадам Президентимизнинг сўзларини эшитганда, Мустақиллик ҳақида гап кетганда ўйга ботишининг сабаблари бор. Сен ҳали ёшсан, кўп нарсани билмайсан. Мен эшитган, билганларимни вақти келиб сен ҳам англарсан. Китоблардан ўқирсан. Шунда ҳаммасини тушуниб ҳам оларсан. Лекин шунга қарамай мен бу хатимда қисман бўлса-да, билган ва кузатганларимни айтиб беришга, уларнинг нега энг улуғ байрам кунида маъюсланиб, кўзёш қилаётгани сабабларини очиб беришга ҳаракат қиламан.

...Болалигимизда дадам бирор нарсадан сал жаҳди чиқса, ҳукуматни сўкарди. Гоҳо биз телевизорда кўраётган кўрсатув ва томошаларни ҳам кузатиб, болохонадор қилиб сўқиниб қоларди. Эсимда, бир куни машҳур бир спектакль намоиш қилинаётганди. Унда шундай жойи бор: қози қандайдир хатни ёзолмайди ва ёзиб беришини домладан сўрайди, домла эса аввалига «андак бадхатроқмиз»,

сўнгра «илмимиз йўқ ҳисоби-да, тақсир», дея жавоб беради. Дадам мана шу жойига келганда чидаб туролмади:

– Ёлғон! – деб бақириб юборди. Ҳаммамиз чўчиб тушдик. Дадам зўр бериб бизга тушунтиришга ҳаракат қилди:

– Иккинчи марта бунақа томошаларга вақтингни кетказиб кўришмагин! Улар ота-боболаримизнинг устидан кулишяпти. Улар бу қадар саводсиз бўлмаган. Сенларнинг миянгга саводсиз халқнинг фарзандисан, деган тушунчани ёшлигингдан сингдириш учун ўйлаб топишган бу томошани...

Яна бир куни уйимизга Қодиржон тоғам келди. Иккалалари узоқ гаплашишди. Эсимда қолгани – бу гаплар Чўлпон, Қодирий, Иброҳим Мўминов ҳамда Ҳамид Сулаймонлар ҳақида эди. Шунда тоғам афсус билан шундай деганди:

– Ҳа, Мирзобек, булар миллатимизнинг энг илмли, фозил кишиларини, йўлбошчиларини қириб ташлашди, қатағон қилишди. Бир-иккита қолганлари ҳам жон ҳовучлаб яшаяпти. Кўпчилик қаёққа бурса, ўша ёққа кетаверадиган бўлиб қолди. Бундан буёғига халқимизнинг ўнгла ниши жуда қийин!

Уларнинг суҳбатига қулоқ солиб ўтирган акам беихтиёр шундай деб юборди:

– Дада, улар халқ душмани бўлса, қамайди-да...

Тоғам оғир хўрсинди-да, кўзлари тўла ўкинч билан акамга қаради:

– Эҳ жиян, сизлар кўп нарсани билмайсизлар-да! Бир кун келиб тушуниб қоларсизлар...

Дадам бўлса тоғамга тасалли бергандай гап қўшди:

– Жиянингиздан хафа бўлманг. Энди буларга биз ҳақиқатни айтмасак, қаердан ҳам билишсин, ўқиётган китобларида ҳамма гап тескари ёзилган бўлса...

Дадам шундай деб акамга қаради-да, кескин оҳангда тайинлади:

– Сен бола, билиб-билмай катталарнинг гапига аралашаверма! Сени шу тузум ўқитаётганидан кейин шунинг ноғорасига ўйнайсан-да, ниманиям билардинг!..

Болалигимдан яхши эслайман, дадам кўп хуноб бўлар, гудраниб кимларнидир койирди. Шунда онам овутишга ҳаракат қиларди:

– Шу партиясига ўтиб қўя қолсангиз бўлмайдими? Ахир, ўзлари сўрашяпти экан-ку!

– Ўтмайман! Ўтмайман! Отиб юборса ҳам партиясига ўтмайман, – бақирарди дадам. Кейин билсам, бу гапларнинг тагида битта масала бор экан. Ўша пайтлар дадам темир йўлда йўловчилар ташувчи поезд бригадири бўлиб ишларди. Юқоридан ҳамма поезд бригадирлари коммунист бўлиши шарт, деган буйруқ келади. Раҳбарлари дадамга шарт қўйишади: «Партияга ўтасиз ё бригадирликни топширасиз!» Шунда дадам кўп ўйлаб ўтирмай бригадирликни топширишни танлаган экан...

Тоғам раҳматликни билмайсан. У бир қарашда оддий ишчидай кўринса ҳам ниҳоятда донишманд одам эди. Дадам билан иккиси феъл-атвор жиҳатидан икки дунё бўлсалар-да, юрт, миллат ҳақида куйиб-ёниб суҳбатлашганларида бир вужудга айланишарди. Бир куни (адашмасам, 1984 йил эди) Абдулла Ориповнинг «Йиллар армони» номли тўпламидан иккита сотиб олдим-да, уйга келдим. Кирсам, тоғам сўрида дадам билан гаплашиб ўтирган экан. Салом-алик, дуодан сўнг тоғам қўлимдан китобни олди:

– «Йиллар армони»... Воҳ, сарлавҳасини қаранг, жиян!

Тоғам бу сўзни қандайдир хўрсиниқ, шундай бир дард билан айтдики, мен гарчи анча-мунча шеър машқ қилиб юрган бўлсам-да, китобнинг сарлавҳасига у қадар эътибор бермаганимга, тўғрироғи, шоирнинг «Йиллар армони»ни тушунмаганимга ич-ичимдан ўқиндим. Ўша куни суҳбатимиз узоқ давом этди. Тоғам ўзимизнинг замон шоирларидан асосан Фафур Фулом, Ойбек, Миртемир, Чустий, Абдулла Орипов, Эркин Воҳидовнинг шеърларини, мумтоз адабиётдан эса Алишер Навоий, Бедил, Паҳлавон Маҳмудни ўқир эди. Умрининг охиригача уйининг тўрида Навоийнинг сурати осиелиқ турди. Ҳар пайшанба ҳазрат Навоий ҳақларига Қуръон бағишлаб, дуо қиларди. Ўша пайтларда тоғамнинг орзуларидан армонлари кўп эди. Энг асосийси, унинг ўзи ёки оиласи учун куйиб-пишганини деярли эслай олмайман. Лекин миллат, юрт ҳақида гап кетганда ҳамиша ёниб кетарди ва аҳён-аҳёнда гўё ўзига таскин бергандай:

– Ахир замон шу тахлитда қолиб кетмас, бир куни ўзбеклар ичидан ҳам Худо ёрлақаб бирор одам чиқар, биз кутган кунлар ҳам келар, – дер эди.

Сен оппоқдадамни ҳам билмайсан. У киши ниҳоятда илмли одам эди. «Юз-кўзларидан нур ёғилиб туради», – деб шундай кишиларга айтишса керак. Бизга болалигимиздан шундай кўшиқ ўргатарди: «Ҳожи Муҳам-ма-да, кўргони баланд-а...» Шундай кезлар оппоқдадам «Сизлар Ҳожи Муҳаммадҳожининг авлодларисиз», дея уқтирарди...

Оппоқдадам вафот қилганида мен 7 ёшда бўлганман. Лекин уларнинг битта гапини ҳеч тушунмас эдим. Доим тасбеҳ ўгириб ўтирар экан, бошини сарак-сарак қилиб «Аналҳақнинг маънисини билмаганлар» –деб кўярди. Мен бу сўзнинг маънисини фақатгина ёшим улғайиб, университетни тугатиб, истиқлол туфайли нашр этилган тасаввуф тўғрисидаги китобларни ўқигачгина тушуниб етдим. Ҳа, бизлар кўп нарсани маънисини билмай улғайдик.

Энди англагандирсан, 1991 йил 31 август куни дадам ва тоғамлар интиқиб кутган, онамни йиғлатган ўша воқеа содир бўлди. Шу куни Президентимиз Ислон Каримов Ўзбекистонни Мустақил деб эълон қилди. Йиллар давомида қалби йиллар армонига тўлиб кетган халқимиз, ижодкорлар номидан шоиримиз Абдулла Орипов истиқлолимиз меъмори, халқимиз халоскори олдида бутун дунёга қарата «Елкамизга офтобнинг текканлиги рост бўлсин, Ўзбекининг ўз уруғин экканлиги рост бўлсин», дея шеър ўқиди. Бу юз йиллар давомида бошида офтоб чарақлаб турса-да, елкасига офтоб тегмаган халқнинг қувончи, ҳаяжони ифодаси эди. Ўшанда дастурхон атрофида оила аъзоларимиз жамулжам ўтирган эдик. Президентимиз мустақилликни эълон қилгандан кейин мен беихтиёр ўрнимдан туриб кетдим. Тўғри бориб дадамнинг бағрига отилдим:

– Дада, мана кўрдингизми, тоғам иккалаларингиз ҳар доим ўзбеклар шундайлигича қолиб кетмас, уларнинг ичидан ҳам Худо ёрлақаб жасур йўлбошчи чиқар, ўша одам халқни ҳақ йўлга бошлар, дер эдинглар. Мана, ўша кун келди! Президентимиз Мустақилликни эълон қилди! Бугун сизнинг, сиз каби инсонларнинг эътиқоди, ишончи тантана қилди, қанча аждодларимизнинг орзу-армонлари ушалди, дада...

Шунда дадам бир лаҳзанинг ўзида ҳам кулимсиради, ҳам ўйга ботди, кўз ёшларини артиб оҳиста пичирлади: «Худога шукур, етказганига шукур...»

Шу куни онам айтган сўз ҳам бир умр қулоғимда қолса керак. У йиғлар экан:

– Қани эди, тоғанг ҳам шу кунларни кўрсайди, шу кунларга етиб келган бўлсайди, ҳеч бўлмаса, яна 5–6 йил яшаганида ҳам шу кунларни кўрган бўларди, – дер эди.

Йиллар ўтди. Ўзбекистон Президентимиз бошчилигида мустақиллик йўлида дадил қадамлар ташлади. Дунёларга чиқдик. Бизни жаҳон таниди. Танидигина эмас, буюк миллатлардан бири сифатида эъзоз қила бошлади. Барча соҳада катта ютуқларга эришдик. Улкан иншоотлар барпо қилдик. Халқимизнинг дилида мустақкам кўрғон янглиғ эртанги кунга ишонч туйғуси шаклланди. Масжидларимиздан азон товушлари янгради. Президентимиз Ҳайит байрамларини дам олиш куни деб эълон қилди. Минглаб юртдошларимиз муқаддас ҳаж зиёратини ўтади. Ана шундай кунларнинг бирида онам бир гапни айтиб қолди:

– Қара ўғлим, оппоқдаданг раҳматлик ҳамиша бизга аталган ёруғ кунлар, бизга аталган мукофотлар ҳам бордир, дерди. Бугун унинг армонлари ушалиб, юрт мустақилликка эришди. Худо хоҳласа, улар учун ҳам энди сизлар ҳаж қиласизлар.

–Биласанми, Зилола, дадам қирқ йил темир йўлда хизмат қилди. Доимо уйимизга почтачи «Гудок» ва яна бошқа русча газеталар олиб келарди. Лекин бирор марта дадамнинг чехраси очилиб газета ўқиганини кўрмаганман. Бир куни:

– Дада, шунча газетага ёзиласиз-у, нега ўқимайсиз? – деганимда шундай жавоб олган эдим:

– Менга қолса, буларингнинг бирорта газетасига ёзилмасдим-у, мажбур қилишади-да. Нимасини ҳам ўқийман? Турган-битгани ёлғон бўлса.

Мустақилликдан сўнг эса дадам газета ўқийдиган бўлиб қолди. Кўшнилари айтиб қолишарди:

– Муллакам қизиклар, ҳар куни бир дунё газетани ёнига кўйиб олиб, ҳув йўл бўйидаги курсида ўқиб ўтиради...

Чунки дадам истаган, тоғам орзу қилган гаплар энди ёзилапти. Эслайсанми, дадам бир сўзни кўп такрорларди: «Ҳеч банда, ё раб, ўз султонидин айрилмасин!»

Ҳа, ҳар бир халқ пешонасига аввало шу халқ, юрт учун ўзини бағишлай оладиган, халқнинг, юртнинг қудратини бир мақсадга йўналтира оладиган адолатли, ўктам ва жасур йўлбошчи битсин экан. Бизнинг бугун шундай сарбонимиз бор. Бугун биз айрилган нарсаларимизга қайта эришдик, эришяпмиз. Ўтган гал телевизорда Мустақиллик байрами олиб кўрсатилаётган эди, дадамнинг тиззаларида ўтирган ўртанча қизим:

— Оппоқдада, ана Президент, ана Мустақиллик майдони! — деб юборди. Дадам бу сўзни эшитар экан, кўзлари ялтиллаб кетди. Сезиб турибман: кўз ёшларини билдирмасликка ҳаракат қиляпти. Дадам қизимнинг бошини силар экан, бизга қайрилиб деди:

— Кўрдингми, сенларнинг тилинг «Қизил майдон» деб чиққан эди. Худога шукур, буларнинг тили Мустақиллик майдони деб чиқмоқда. Айланай қизим, илойим, то абад бу майдоннинг номи Мустақиллик бўлиб қолсин!

Яқинда уйга — Андижонга борганимда яна дадамнинг қувончини кўриш насиб этди. Эсингда бўлса, дадам кўп гапириб берарди, ҳовлимизнинг тўрида оппоқдадам қурдирган нақшинкор, ўйма устунли, вассалари китоб каби терилган катта меҳмонхона бўлиб, у коммунистлар тазйиқи туфайли бузиб ташланган экан. Бу йил ўша жойга акаларим катта, чиройли меҳмонхона қурдирибди. Мен борган куним усталар ишини тугатган, келинойиларим уйни супуриб-сидириб тозалашаётган экан. Эртаси куни янги уйга палос солиб катта жой қилдик. Сўнгра дадам маҳалла кексаларини, кўни-кўшниларни чақириб, хайр-худойи қилдилар. Ўтганлар ҳаққига узоқ дуо қилинди. Йиғиндан сўнг оила аъзоларимиз билан ўтирар эканмиз, катта акам дадамга қараб:

— Қаранг дада, замон бир айланиб юрт ихтиёри қўлдан кетганда оппоқдадамнинг меҳмонхонаси бузилган экан. Юрт мустақилликка эришганда бу уй ўз ўрнига тушди. Ҳарқалай, оппоқдадамнинг руҳи ҳам шод бўлган бўлса керак!

Дадам ўйчан кўзлари билан бизга боқар экан, кулимсираб айтди:

— Э, ўғлим, у беномуслар қанча одамларни чирқира-тиб, хонумонига ўт қўйганди. Халқимизнинг эгилган қад-

дини, ота-буваларимизнинг бузилган муқаддас уйи — Ватанимизни Ислоҳ Каримов тиклади. Ўзбекистоннинг ифтихор чироғини ёқди. Энди оталаримиздан қолган ҳар бир хонадонни тиклаб, унга файз бериш бизнинг ҳам бурчимиз. Уйимиздаги бу кайфият ва хурсандчилик озодликнинг неъматидир. Бу истиқлол офтобининг хонадонимизга тушган бир зарраси. Ёруғлигини кўрдингми, ҳаммамизнинг дилимизни чароғон қилди!

Зилола! Озодлик шундай неъмат эканки, унга ҳунарманднинг дилида ҳам, уламанинг кўнглида ҳам, деҳқоннинг юрагида ҳам бирдай чанқоқлик бўлар экан. Яқинда «Ватан туйғуси» номли китобда маърифатпарвар боболаримизнинг ушбу фикрларини ўқиб қолдим:

«Замонанинг кетиши шу бўлса, умумжаҳон раvнақи оқимида миллатларнинг миллий уйғонишлари кучаяверади. Бунинг самараси ўлароқ мазлум халқларнинг ўз миллий етакчилари етишиб чиқажак, иншооллоҳ. У етакчимизни бизлар кўролмасак-да, невараларимиз кўрсалар, ажаб эмас. Камини ҳаммиша шунинг орзусида, шунинг дуосида, беш вақт намоз устида Яратган эгамдан шунини илтижо қилади. Аллоҳ таоло сўралишни сезгучи буюк зотдир. Сизлар ҳам тангри таолодан шунини илтижо қилаверингиз, шояд ниятимиз мустажоб бўлғай, иншооллоҳ».

— Мана, кўрдингми, боболаримиз халқимизни, Ватанимизни озодликка олиб чиқувчи йўлбошчини, шу кунларни қандай орзиқиш билан кутган, ҳаётининг сўнгги дамларида ҳам Оллоҳга калима келтириш билан бирга Ватан озодлигини тилаб жон берганлар. Дадам каби кишилар ана шундай боболаримиз суҳбатларида бўлган. Ўтган боболаримиз учун Ватан озодлиги жаннатга етишиш каби буюк саодатдир. Энди тушунгандирсан — нима учун дадам ҳам, онам ҳам мустақиллик ҳақида гап кетганда мана шу кунларимизга ета олмасдан ўтиб кетган яқинларимизни эслаб, бу кунларни уларга илиниб, кўз ёши қилишади.

«Мустақиллик — халқимизнинг минг-минг йиллик тарихида алоҳида ўрин тутадиган, мўътабар мазмунга, буюк аҳамиятга эга бўлмиш байрам. Биз Ватанни барчамиз учун умумий маскан дебгина эмас, балки барчамиз учун ягона қалб дея идрок этамиз». Юртбошимизнинг бу сўзлари

моҳиятидаги маъноларни англашга ҳаракат қил, синглим. Ватан — барчамиз учун ягона қалбдир, демоқдалар. Энди ана ўша қалбни асраш, унинг орзу-умидларини рўёбга чиқариш, истиқболи ҳақида қайғуриш, халқимиз қадр қиммати, ор-номусини англаб, уни ҳимоя қилиш, юксак ғоялар, янги фикрий кашфиётлар, эзгу ниятлар ила меҳнат қилиб, истеъдод ва имкониятимиз, керак бўлса, жонимизни юрт истиқболи учун бахшида этиш бизнинг бурчимиздир.

Ватан дарди — бу мерос. Аср бошларида аждодларимиз бу дарднинг давосини излаб жон фидо этдилар. Ватан, миллат ўзлиги, маданияти, маънавияти аждодлардан қолган омонат. Улар гарчи жон фидо этиб ҳам озодликни қўлга кирита олмаган бўлсалар-да, халқни халқ, миллатни миллат сифатида тутиб турувчи қадрият ва анъаналаримизни, дину диёнатимизни, бетакрор маънавиятимизни асраб қолдилар. Энди бу неъматларни истиқлол туфайли янада бойитиб келгуси авлодларга қолдирмоқ бизнинг зиммамизда. Ўзлгимизга чанг солгувчи турли таҳдид ва бузғунчи ғояларга бепарво қараб туриш, маънавиятимиз илдизига болта ураётган, қадриятларимизни қадрсизлантиришга уринаётганларга жим қараб туриш ўша омонатга хиёнат қилиш билан баробардир.

Биз улуғ халқнинг давомчиларимиз, буюк ишларга қодирмиз. Сен ҳам қодирсан. Шундай қилгинки, бирор дарсни ўзлаштирмай қолдирма, шундай қилгинки, орзуларинг қалбингни тўлдириб, тошиб турсин, кўзларингдан уйқуни олсин. Шундай қилгинки, сенинг илминг — салоҳиятингга бутун дунё ёшлари ҳавас қилсин! Шунда ўтганлар руҳини шод этиб, бу кунларни қадрлаган бўламиз.

Оталаримиз, оналаримиз кўзида ғам-андуҳ ва армон селини эмас, қувонч ва фахр кўз ёшларини кўриш бизларга насиб этди. Бу юз йиллик кураш ва орзиқишдан сўнг ота-оналаримиз мижжаларига қалқиб чиққан табаррук кўз ёшлардир. Шу кунларни кўрсатганига шукр!

1999 йил

МАЪНАВИЯТ – БИЗ СУВ ИЧАЁТГАН АЗИМ ДАРЁДИР

*Ақл ила олам юзин обод қил,
Хулқ ила олам элини шод қил.*

Алишер Навоий

Дарҳақиқат, бу дунё, зоҳирий олам инсон ақл-заковати билан обод бўлса, инсон ички олами, ботини унинг хулқи, табиати, ахлоқи, бир сўз билан айтганда, маънавияти билан обод бўлади. Зоҳирий оламнинг ёруғлиги айнан ўша ботиний оламдаги ёруғликдан бошланади. Шу кунгача инсоният тарихида рўй берган урушлар, низолар, қанчадан-қанча қирғинлар моҳиятида ҳам, қўйингки, бугунги дунёдаги кўпдан-кўп низоларнинг марказида ҳам аввало инсон, инсон ва яна инсон туради.. Устоз Эркин Воҳидов ёзганидек, она сайёрамиз соҳиби инсондир, олам мулки ичра хоқон ҳам, султон ҳам, карвон ҳам, сарбон ҳам инсондир. Дунё обод бўлса, у бирла обод, дунё вайрон бўлса, у бирла вайрон:

*Бу ёруғ дунё надур,
Кошонадур вайронадир,
Сенга меҳмонхонадир,
Меҳмон ўзинг, мезбон ўзинг.*

*Бу ҳаёт ўрмон экан,
Жон борки қасди жон экан,
Унда қатл осон экан,
Сиртлон ўзинг, жайрон ўзинг.*

Ҳамма гап ана шу инсоннинг ақл-идроки, хулқи нимага ва нима мақсадга қаратилгани ва хизмат қилаётганига боғлиқдир. Шу боис, айтамызки, ташқи оламнинг ободлиги, аввало инсон ички оламининг ободлигидан бошланади. Ташқи оламнинг вайронкорлиги эса, ҳеч шубҳасиз, инсон ички оламида қандай куч, мақсад ҳукмрон эканлигида намоён бўлади. Шу ҳақда ўйлаганда беихтиёр Фарб

файласуфи Альберт Швейцернинг куйидаги сўзлари хаддан ўтади: «Воқеликни шаклантирадиган кучлар ичида биринчиси — маънавий ва ахлоқдир. Қолган барчаси озми-кўпми иккинчи даражалидир».

*Машъали фикрат сенинг,
Ҳам чангали ваҳшат сенинг,
Файрату гафлат сенинг,
Жавлон ўзинг, урён ўзинг.
Миндинг илм нарвонига,
Чиқдинг фунун осмонига,
Бу жаҳон айвонига
Аркон ўзинг, вайрон ўзинг.
Бағрида ётқучи — сен
Неъматларин тотқувчи сен,
Тиф бўлиб ботғувчи — сен
Пайкон ўзинг, қалқон ўзинг...*

Буюк аждодларимизнинг комил инсон тарбияси билан боғлиқ ғоялари бежиз яратилмаганига кундалик ҳаёт кўпдан-кўп далиллар, асослар беради. Негаки, ўз авлодларининг бахти, саодати учун, уларнинг жоҳилликка қул бўлмаслиги, ҳамиша маърифат байроғини баланд кўтариб яшашлари учун бундан улугроқ бойлик, мерос йўқдир. Ана шу маънавий мероснинг қоқ марказида кечаси ой, кундузи офтоб бўлиб, ҳеч шубҳасиз, одоб туради.

Бир куни алломалардан бири ниҳоятда одоб билан сўзлаётган бир боладан сўраб қолибди:

— Кимнинг ўғлисан?

— Одобнинг ўғлиман, — дебди бола. Бу жавобдан мутаассир бўлган аллома, унга таҳсин айтибди-да, меҳр ила бошини силаб дебди:

— Ўғлим, қандай чиройли отанг бор экан-а?!

Бу каби ҳикоялар асрлар давомида халқимизни ана шу одобга фарзанд тутинишга ундаб келган. Юртбошимизнинг «Юксак маънавий — енгилмас куч» китобидаги маънавийга берилган гўзал ва бетакрор таърифни эслайлик: «Маънавий — инсонни руҳан покланиш, қалбан улғайишга чорлайдиган, иймон-эътиқодини бугун қиладиган, виждонини уйғотадиган беқиёс куч, унинг барча қарашларининг мезонидир».

Энди ўйлаб кўринг, мудом руҳан покланиш, қалбан улғайиш йўлидан юрадиган, виждони ҳамиша уйғоқ, иймони бутун инсон. Ана шундай инсонлар уюшган жамият қандай бўлади? Ҳа, бахтнинг, бахтиёрликнинг чинакам калити маънавиятдадир.

Маънавият, комил инсон, юксак ахлоқий қадриятлар ҳақида ўйлаганда беихтиёр аждодларимизнинг бу борадаги фикрлари хаёлга келади. Мана ўша кўҳна китобларда битилган, аммо инсониятга абадул-абад яхшилик соғиниб, уларни эзгулик йўлига чорловчи даъватлар:

«Эй фарзанд, аввало билимли, зукко, нозик фаросатли, соғлом, ҳунарли бўл, англаган, кўрган, эшитган, идрок этган нарсаларингни хотирангда тўла-тўқис сақлаб қолишга, фикрингни равшан тушунтира олишга интил, ўқиш, ўрганиш жараёнида сира чарчадим дема, турли ахлоқсизликлардан ўзингни тия бил, ҳақ ва ҳақиқатни, одил ва ҳақгўй одамларни сев, ёлғон ишлатма, ёлғончилардан йироқ бўл, ўз қадрингни бил, номус-ориятли, пасткашликлардан юқори турувчи, адолатпарвар, олийҳиммат, улуғ олий ишларга интилувчан бўл, бойликка ҳаддан зиёд ҳирс қўйма, одамларни сев, ноҳақ жабрланганларга мадад бер, ўзинг суйган гўзалликларни бошқаларга ҳам раво кўр, ҳақ иш олдида мурасасиз, ўзинг зарур деб ҳисоблаган чоратадбирларни амалга оширишда қатъиятли, саботли, журъатли, жасур бўл, яхшилик, яхшилик ва яна яхшилик мудом шиоринг бўлсин...»

Қаранг, бу улуғ аждодларимизнинг асрлар қаъридан бизга йўллаётган, бизни ҳамиша тарбият қилиб бораётган дуолари эмасми? Бизни Ватанни севишга, олижаноблик ва яхшиликни шиор қилишга, инсоний йўлимиздан адашмасликка чорлаб турувчи абадий маёқ эмасми? Бу талаблар бизнинг бугунги ниятларимизга қанчалар ҳамоҳанг.

Энди тасаввур қилинг, мана шу хислатлар бугун ҳар бир юртдошимиз қалбида қарор топса, вояга етаётган фарзандларимизни ана шундай эзгу қадриятлар руҳида тарбияласак... Шундай жамиятни бир кўз олдингизга келтиринг.

Албатта, комил инсон ҳақида аждодларимиз мана шундай улуғ даъватларни бизга қолдирмиш. Аммо, бу даъватлар қачон амалга ошади? Қачонки, у ёшлар қалбига, он-

гига жо этилса. Мамлакатимизда баркамол авлод тарбияси — энг улуг, энг муқаддас мақсадга айланди. Бу мақсад йўлида интилишларнинг нишонлари бўлган билимли, зукко ёшларимизни бугун дунё бежиз эътироф этаётгани йўқ. Боғбон яхши ният билан эккан ниҳолини меҳр ила парвариш қилар экан, уни турли офатлардан асрашга интилади. Шу маънода бугун юртимизда бежиз тарбия масаласига ҳаёт-мамот масаласи, деб қаралаётгани йўқ.

Тўғри, ҳеч бир маданият ўз қобигига ўралиб қололмайди. Маданиятлар бир-бирига таъсир қилиб, бир-бирини бойитиб боради. Ана шу маънода ҳар бир халқ нафақат миллий, балки умуминсоний қадриятлар асосида ривожланиб, камол топади. Аммо инсон минг чанқаб турган бўлмасин, лойқа сувни тиндириб ичиши лозим. Акс ҳолда... Гоҳи хориж маданияти, кийиниши, ҳаёт тарзига ҳаддан ташқари шўнғиб кетиб фарзандларини одоб, ибo ва ҳаё, ахлоқий фазилатлардан бебахароқ тарбиялаётган айрим ота-оналарни кўрганда шундоқ ёнгинасида оқиб турган зилол сувни қадрламай лойқа сув билан ташналигини қондирмоқчи бўлган одам кўз олдимизга келади.

Мутахассислар Фарбнинг айрим мамлакатларида ёшлар ўртасидаги ахлоқсизлик, фаҳш, зўравонлик куртакларининг келиб чиқиш омилларига қуйидагилар ҳам сабаб деб баҳолашмоқда. Гарвард университетининг тиббиёт факультети олиб борган тадқиқотларга кўра, ўша ўлкалардаги бола 18 ёшга етгунча 180 минг марта телевизор орқали зўравонликни кўради. Бундан 80 мингтаси қотилликларга доир кўрсатувлардир.

Нима эксанг, шуни ўрасан, дейди доно халқимиз. Хўш, бугун улғаяётган боланинг мурғак қалбига зўравонлик уруғи экилса, эртага унинг онгида ҳаётда барча муаммони зўравонлик билан ечиш мумкин, деган хулоса шаклланмаслигига ким кафолат беради?

Мана, айрим хориж мамлакатларида ўз синфдошларининг қотилига айланаётган болалардаги тажовузкорликининг илдизи қаерда? 1999 йилда Колорадо штатининг Литлтон шаҳрида яшовчи икки мактаб ўқувчиси ўз синфдошларидан 12 нафарини отиб ўлдирган ва 23 нафарини ярадор қилиб, кейин ўзларини ҳам отиб ўлдирган.

Бугун чин севги, садоқат, вафо, ибо, ҳаё, меҳр, оқибат, никоҳ, оила каби тушунчалардан йироқ, айрим хориж кино ва сериалларини кўрганда, бу картиналар қаҳрамонлари бўлган турли касб-корга мансуб кишилар ҳаётини кузатганда булар намунча серзарда, беандиша, юзингда кўзинг борми демайди-я, бола отани, онани билмаса, юз-хотир қилмаса, тилидагини шартта-шартта айтаверса...бундай киноларни кўраётган болалар қалбига қандай ғоялар экилади, дея ўйлаб қолади киши.

Газета варақлаймиз: «Хитой ҳукумати 2008 йил бошида шарм-ҳаёсиз фильмларни суратга олишни расман тақиқлади. «Xinhua» хабарида айтилишича, бундан буён радио, телевидение ва кинода ҳиссиётларни кўзғатувчи товушлардан фойдаланиш ҳам мумкин эмас. Шундай фильм ишлаган режиссёр ёки актёр кино соҳасидаги барча тақдирланишлардан маҳрум этилади. Бундан ташқари, улардан кино олиш ҳуқуқини берувчи лицензия ҳам олиб қўйилади...» Ҳа, дунёда бундай чоралар кўриляётгани бежиз эмас.

«Бир кетган уятнинг қайтиб келиши қийин», дейди халқимиз. Бугун айрим хорижий газета ва журналлар, касета ва дисклар, Интернет тизими орқали инсоф, диёнат, уят, ор-номус, иффат, бурч, савоб, садоқат, вафо, ҳаё каби қадриятларимизга таҳдид соляётган таъсирлар сони камми? Маиший бузуқлик ва зўравонлик, оилавий қадриятларни оёқ ости қиладиган эротик сахналар, бир пайтнинг ўзида икки эркак билан яшаш, бир жинсли никоҳлар, ҳаётда сал қийинчиликка дуч келса, албатта, ароқ ичиш кераклигини тарғиб қилувчи эпизодлар, компьютер сайтлари, ўйинлари, телефондаги «кўчиб» юрувчи ахлоқсиз кадрлар...

Шунинг учун ҳам донишманд ота-боболаримиз айтдилар: инсон боласи яхшилик, яхши фазилат ва хислатларни кўриб улғайса, кўнгил майли ила бу амаллар унинг қалбига ҳам кўчиб ўтади. Аксинча, ёмон феъл ва жоҳилликлар қуршовида унинг нафси, оз бўлса-да, ёмон амаллардан ўғирлаб олади. Аждодларимиз даъватлари, бугунги баркамол авлодни тарбиялаш борасидаги қарашлар эса ҳар бир ўғил-қизни маънавий юксакликка чорлайди. Ҳаз-

рат Оразий ёзганларидек, яхши инсон ўз умри давомида фазилятлари билан дунёни меҳрга ўрашга интилади:

*Агар одам бўлсанг дунёда оқил,
Умрингни муҳаббат йўлида сарф қил.*

Болаликда кўпам тушунмас эканмиз, улғайгач, ҳаётнинг озми-кўпми даражада аччиқ-чучукларини тотиб, қолаверса, дунёда меҳр-оқибат, садоқат, саховатнинг тобора танқис бўлиб бораётганини кўриб инсоф, диёнат, савоб деган улуғ тушунчалар одамийлик қўрғонининг азаллий соқчилари эканлигини англаб етарканмиз.

Ота-боболаримиз фарзандни бир томондан ширин лутф билан, иккинчи томондан ибрат ва намуна билан, учинчи томондан танбеҳ ва насиҳат билан тарбиялашга йўналтирилган, ҳеч қаерда ёзилмаган қонун ва қоидаларни жорий этишга, таъминлашга ҳаракат қилган, бунинг учун ўзларини бурчли деб билган. Шуларни ёзпман-у, беихтиёр, Тошкент шаҳридаги маҳаллалардан бирининг оқсоқоли Латиф-хўжа аканинг таъмир ишлари туфайли маҳаллада вақтинча сув тўхтаб қолганда, уйда қудуғи бўлган бир қўшнисининг одамларга челаги фалон пулдан сув сотаётганини эшитиб, ўша қўшнига қарата айтган сўзларини эслайман:

– Эй, биродар, нафсинг ёмон экан, тез уни жиловла, бўлмаса у сени бебурд қилиб қўяди, наҳотки, нафсингга қулоқ солиб эртага тўй қилсанг, ёнингда туриб берадиган, бошингга ташвиш тушса, бирга енгадиган, ўлганингда тобуткашинг бўладиган қиёматли қўшниларинг, маҳалладошларингга сув сотиб ўтирсанг, уят, уят... Ҳазрат Навоийнинг мана бу сўзларини эшитмаганмисан:

*Тухм ерга кириб чечак бўлди,
Қурт жондин кечиб ипак бўлди,
Лола тухмича ғайратинг йўқми,
Ипак қуртича ҳимматинг йўқми...*

Оқсоқолнинг бу гапи, менинг назаримда, нафақат қўшни, балки бутун маҳалла аҳли ва ёшлари учун ҳам бир умр эсдан чиқмайдиган ахлоқий ўғит бўлганди. Назаримда, дилимизга жо бўладиган «Одобнома» дарслигини мана шундай сўзи ва амали бир оқсоқоллар ёзади.

Одоб-ахлоқ, кўни-қўшничилик оқибати ҳақида гап кетганда болалигимизда дадамдан эшитган яна бир ҳикоя ёдимга келаверади:

Бир кишининг уйида ҳаддан ташқари сичқон кўпайиб кетибди, бу ҳолни дўстларидан бирига айтиб маслаҳат сўрабди:

– Бу сичқонлардан қандай қутулишни билмай бошим қотди, нима қилсам экан-а?

– Ҳа, нима қилардинг, шунга ҳам ўйланиб ўтирасанми, – дебди унга дўсти, – уйда мушук боқасан-да.

– Тўғри, бу фикр менинг ҳам хаёлимга келганди, аммо бу ишни қилолмайман ахир...

– Нима учун?

– Агар мушук олиб келсам, уйимдаги барча сичқонлар кўшнимникига қочиб чиқармикин, деб қўрқаман...

Шуларни ёзарканман, беихтиёр бугун кўча супуриб ахлатини кўшни томонга тўплаб қўядиган келинлар ёки уйида тўпланган чиқиндини ахлатхонага олиб боришга эриниб, эргалаб ишга кетаётганда шундай кўшнининг уйи олдига ташлаб кетадиган ватандошларимиз ҳақида ўйлаб қоламан. У оилалардаги болалар қандай тарбия олаётган экан? Ўзидан кичкина болани уриб, ўйинчоғини олиб қўйган ана шуларнинг фарзанди эмасмикин? Улуғ тарбиячи Сўфи Оллоёр шундай ёзган эканлар:

*Агар бўлмаса, йўл бошлагувчи пир,
Солур бўйнинга шайтон дори тазвир.
Агар йўлдир тамоми меҳнату ранж
Ва лекин ҳар қаричда бир ниҳон ганч.*

Таъбир жоиз бўлса, баркамол авлод, комил инсон тарбияси билан боғлиқ аждодларимиз қолдирган саноқсиз ахлоқномаю одобномаларни, юксак маънавиятли бўлишга чорловчи китобларни бизни ҳаминиша ёруғ йўлдан адаштирамай бошлаб борувчи ана ўша пирга ўхшатиш мумкин. Бу китобларни битта ном билан айтадиган бўлсак, тилимизга маънавият деган калом келади.

Эсланг, болалик пайтларимизда бобомиз ёки бувимиз бирор ноҳўя иш қилсак, «Ҳа, адабсиз!» дея танбеҳ берарди. Шу биргина калом бизни бу ёмон хатти-ҳаракатни иккинчи бор такрорламаслигимиз учун етарли эди.

Биз Абдулла Қодирийнинг «Ўткан кунлар» асаридаги Кумуш, Отабек ёки «Меҳробдан чаён»даги Анвар ва Раъноларни нима учун яхши кўрамыз? Фақатгина ўзига хос жозибали муҳаббат қиссаси қаҳрамонлари бўлгани учунгинами? Менинг назаримда, уларда ҳақиқий шарқона одоб-ахлоқни, инсоний фазилатларнинг юксак намунасини кўрганимиз учун ҳам севамыз, ардоқлаймыз. Қолаверса, бу китоблар моҳиятида қанча маънавий хитоблар бор!

Шукрки, истиқлол боис кўзларига қум тўлган қанчадан-қанча маънавият булоқларининг кўзи очилди. Инсонни одамийлик, меҳр-шафқат, каттага ҳурмат, кичикка иззат, ҳалоллик, поклик, эзгу ғоялар, фазилатлар юксакка кўтаради. Аксинча, адоват, ғазаб, жоҳиллик таназзул сари бошлайди.

Қачонлардир аجدодларимиз учун комил инсонни тарбиялаш орзу эди, у кўпроқ шундайлигича қолиб кетганди. Бугун бу ғоя ҳаётимизнинг ҳар бир жабҳасида такрорланяпти. Комил инсон — нафақат юксак, балки энг гўзал ва азиз ғоядир. Биз ана шу юксакликка, улуғликка ва азизликка етишимиз учун аввало қалбимиздаги маънавиятимиз юксак бўлмоғи керак.

Ушбу сатрлар, билдирган ожиз фикрларимиз ана шу маънавият сувидан бир томчи, холос. Бизнинг маънавият деган азим дарёмыз бор. Ундан бебаҳра қолмоқ ўзликдан чекинмоқликдир. Зеро, мамлакатимиз раҳбари таъкидлаганидек, «Маънавият — инсоннинг, халқнинг, жамиятнинг, давлатнинг куч-қудратидир. У йўқ жойда ҳеч қачон бахтсаодат бўлмайди».

Маънавият — инсон зийнати, у мудом камолотга, қалб ободлигига эриштириб, оламни обод этиш сари етаклайди. Зеро, маънавият — инсонларни одамийликка чорлаб тургувчи энг буюк даъватлар мажмуидир.

*Келдинг оламга демак,
Етмас уни сўрмак, емак,
Ерни этмоғинг керак,
Бўстон ўзинг, ризвон ўзинг.*

«Агар сиз ўз келажак йўлингизни ўринли танлай билсангиз ва унга ўзингизнинг бор салоҳиятингизни, бутун қалбингизни бахш этсангиз, бахтнинг ўзи сизни қидириб топади, онгли ва узоқни кўзлаб қилган қатъий ҳаракатингизнинг ўзи сизни порлоқ келажакка олиб боради», – деган эди алло-малардан бири. Худди шундай эзгу мақсад ва ҳаракат билан мамлакат раҳбари ўз халқини ишонч билан олға бошласа-чи, шубҳасиз, унда бу йўл бутун мамлакатни тараққиётга, халқни эса фаровонлик ва саодатли ҳаётга олиб чиқади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти танлаган олий мақсад йўли, айниқса, таълимдаги ислохотлар йўли, унинг қисқа йиллар давомида бўй кўрсатаётган самара ва муваффақият тимсоли бўлган нишонлари бизга шундай дейиш имоконини беради.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга ошириш, муболағасиз айтиш мумкинки, гуллаб-яшнаган, кучли демократик давлат, фуқаролик жамиятини шакллантириш, саховатли заминимизда яшаётган одамларнинг бахти ва фаровонлигини таъминлашдан иборат узоқни кўзлаган мақсадимизнинг моҳияти, асосига айланди.

«Агар инсон ҳаётидан, қилаётган ишларидан рози бўлиб, аниқ мақсадлар билан, келажакка ишониб яшаётган бўлса, унинг юзида қандайдир нур бўлади».

Ҳа, Юртбошимиз таъкидлаганидек, ўз халқига эзгулик, омонлик, фаровонлик тилаб қилинаётган меҳнат инсоннинг юз-кўзида акс этади. *«Менинг энг катта орзуим, бахтим, бойлигим – менга ишонган одамларнинг омонлиги, юртимнинг тинчлиги, фаровонлиги»* дея олижаноб мақсад йўлида интилаётган юрт раҳбарининг юрагидаги шиддат, маърифат нури, унинг юз-кўзида зоҳир бўлмоқда.

Улуғ мақсадларни ўзида акс эттирган Кадрлар тайёрлаш миллий дастури ҳам ана шу оташин юракдан тара-

лаётган нурнинг ёрқин бир толасидир. Бу нур бугун мамлакатимиз аҳли, ёшларимиз қалбини, ҳаёт йўлларини нурафшон этмоқда, уларни ёруғ келажакка йўлламоқда. Кўнгли одамийликка, эзгуликка ошно диллар нафақат ўз халқининг, балки дунёнинг ҳам бахтига айланади, дейдилар. Дунё бугун ана шу нурни ҳис қилиб, ҳавас қилиб эътироф этмоқда, қадрламоқда.

Биз сиз билан XXI аср — ахборот асри, илм-фан, юксак техника ва технологиялар тараққий этган бир даврда яшамоқдамиз. Бу асрга келиб инсон онги, тафаккури шу қадар ривожланиб кетдики, бугун билим чин маънода энг катта хазинага, бойликка, қудратга айланди. Тўғрироғи, бугун энг фаровон, қудратли давлатлар бойлигининг асосини илм ташкил этмоқда.

XX асрда аксарият давлатлар ер ости, ер усти бойликлари, табиий ресурслари билан қудратли ҳисобланган бўлса, бугун интеллектуал ресурс табиий ресурслардан-да муҳимроқ аҳамият касб этмоқда. Агар ўтган асрда айрим давлатлар табиий ресурс саналмиш нефть савдосидан тушган маблағлар ҳисобига ҳали туғилмаган фарзандлари учун ҳам банкда ҳисоб рақами очиб қўйгани билан фахрланиб юрган бўлса, бугун интеллектуал ресурслар ҳисобига ана шу хом ашёдан уни қазиб олаётганлардан икки карра кўпроқ фойда топаётган бошқа бир давлатлар келгуси авлодларига банкда пул сақлашдан кўра, бу пулни бугунги авлодини ҳар томонлама билимли қилиб, дунёнинг энг илғор илм-фани билан қуроолантириб, келгуси авлодларга энг ноёб бойлик — билимни узатиб боришга сарфламоқда. Негаки, илм-фан, билим бугунги кунга келиб нафақат тўқлик, фаровонлик асоси, балки барча мушкулларга калит, кулфатларга қалқон сифатида ҳам муҳим роль ўйнамоқда. Шу ўринда алоҳида таъкидлаш лозимки, буюк аждодларимиз бу ҳақиқатни минг йиллар илгари англаб, тушуниб етганликлари учун ҳам бу заминдан дунё илм-фанининг асосчилари бўлмиш не-не алломалар, олиму уломалар етишиб чиққан. Бошқача айтганда, илм-маърифатга интилиш бизнинг қонимиздаги барҳаёт манбадир.

Тарихга назар солсак, нафақат аждодларимиз, балки дунё олимлари, донишманд давлат раҳбарлари халқнинг

фаровонлиги, мамлакат равақининг асосий калити сифатида илм-маърифатни билганлар. Халқи, миллати истиқболлини ўйлаб қайғурган инсонлар ҳамини уни илмга етаклашга интилан.

Соҳибқирон Амир Темур, Мирзо Улуғбек ўз мамлакатини худудини ўнлаб йирик мадрасалар, юзлаб мактаблар бунёд этиб, халқ маърифатини юксалтириш йўлидан боришган. Кечаги кун, бугунги давр яна шунини ҳам кўрсатмоқдаки, қулликдан асраниш, озодликка эришишнинг ягона воситаси ҳам илм-маърифат экан. Акс ҳолда, XX аср бошида Маҳмудхўжа Беҳбудий миллатга хитоб янгли «Замона илм-фанидан бебаҳра миллат бошқаларга паймол бўлур» деган сўзларни айтмаган бўларди. Дунё тараққий этиб боргани сари илм-фан, маърифат мамлакатларнинг тинчлиги, хавфсизлиги, фаровонлиги йўлида лашкару қуролдан ҳам муҳим воситага айланиб бормоқда.

Мустақиллик Ватанимиз, халқимиз тақдирини янги бир даврни бошлади. Аммо шундай саволлар борки, у саволларга жавоб топиш бизни истиқлолни асраб-авайлашга, уни қадрлашга, керак бўлса, жондан кечиб бўлса ҳам уни ҳимоя қилишга ўргатади.

Ўтган йиллар мобайнида не-не маърифат аҳли мамлакат яхлитлигини асраш, бу заминда жаҳолат эмас, маърифат устуворлигини тиклаш йўлига ҳаётини тикди, бу йўлда азиз жонини қурбон қилди. Аммо, афсусланарлиси, Амир Темур ва Улуғбек, Бобур сингари теурийлардан сўнг бу юртда маърифатни байроқ қилган, жаҳолатга маърифатни қарши қўя билган, ёвуз ғояларни эзгу ғоялар билан кучсизлантирадиган, ёвуз фикрларни эзгу фикрлар билан таслим қила оладиган, шу билан мамлакат аҳлини, ўсиб келаётган ёшларни илм-фан, ахлоқ, касб-хунар, соғломлик, юксак маънавият, бир сўз билан айтганда, комиллик сари бошлайдиган қатъий мақсадли бирор йирик йўлбошчи чиқмади. Ўтган барча улугларнинг комил инсонни тарбиялаш борасидаги эзгу ғоялари, хитоблари уларнинг асарларида қолиб кетаверди. Ўтган асрлар мобайнида ҳеч кимнинг бутун халқ, миллат болаларини ёппа камолот сари бошлашга кучу қудрати етмади.

1989 йил 28 октябрдаги «Ўқитувчилар» газетасини ва- рақлаб, унда чоп этилган Ислом Каримов нутқидаги ку- йидаги мисраларни ўқир эканмиз, бу инсон қалбида мил- лат, Ватан, халқ тақдирини илм-фан, билим асосида тубдан ўзгартиришга қаратилган буюк маърифатпарварлик гоёси фақат истиқлол туфайлигина эмас, ундан олдинроқ юза- га чиқа бошлаганини англаймиз: *«Агар ҳаётимизни йўлаб иш қилмоқчи бўлсак, келажакда ишимизни давом этти- радиган бугунги ёшларимизга шароит яратиб, уларнинг ҳаёти ҳақида қайғурадиган бўлсак, аввало, маҳаллий ёшларни тарбиялаш ишига муносабатимизни мутлақо ўзгартиришимиз керак. Иқтисодимизни, ҳаётимизни ўзгартириш ана шуларга боғлиқ бўлади. Агар шуни қил- масак, бу юришимизда катта йўлга чиқишимиз қийин бўлади».*

Эътибор беринг, бутун фаолияти юқоридан назорат қилиб туриладиган, собиқ марказ чизган чизиқдан чиқ- маслиги лозим бўлган Ўзбекистон раҳбари ўша пайтдаёқ мамлакат олий минбаридан туриб маҳаллий ёшларни тар- биялаш ишига муносабатни тубдан ўзгартириш керакли- ги ҳақида гапириб, бусиз катта йўлга (мустақиллик, ис- тиклол йўлига деб ўқинг!) чиқиш қийин бўлишини таъ- кидлайди. Ҳа, катта йўл – мустақилликка эришиш, сўнгра уни мустаҳкамлашнинг ягона воситаси шу эди.

Мустақиллик йўли, уни мустаҳкамлаш йўли қанчалар қийинлигига ўтган давр мобайнида барчамиз гувоҳ бўлдик. Уни мустаҳкамлашга интилганимиз сари гоҳ иқтисодий соҳада, гоҳ сиёсий, гоҳ ижтимоий соҳалардаги одимлари- мизга тўсиқ бўлишга, оёғимизга кишан солишга, руҳи- мизни синдиришга, фарзандларимизни онгу тафаккури- ни жаҳолат тўри ила ўраб, ўз ноғорасига ўйнатишга урин- ган не-не ёвуз кучларнинг хатти-ҳаракатларини ҳам кўрдик. Бундай кучларга қарши огоҳ бўлиб, билим, маъ- рифат, таълим-тарбия билан курашдик, мағлуб бўлмадик. Ҳозир ҳам комил ишонч билан фарзандларимиз биздан кўра кучли, билимли, доно ва албатта бахтли бўлишлари учун, уларга озод ва обод Ватан қолдириш йўлида фаол яшаяпмиз, яратяпмиз, бунёд этяпмиз. Бу йўлда қанча муҳим дастур ва режаларимиз бор. Аммо шуларнинг ичи-

да энг муҳими Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори бўлмиш ёшлар таълим-тарбиясини тубдан ўзгартиришга қаратилган ноёб ҳужжат бу — Кадрлар тайёрлаш миллий дастуридир. Биз бугун бу ҳужжат замирида қанчалар буюк мақсад ётганини, унга ҳамоҳанг муҳим қадамлар қўйилаётганини тушуниб етдик.

Ҳаётда шундай воқеалар, ҳодисалар бўладики, уларни англаш, моҳиятига етиб бориш киши онгида муҳим ҳулосалар уйғонишига сабаб бўлади. Юртбошимизнинг соҳибқирон Амир Темурнинг 660 йиллик тўйи муносабати билан айтган сўзлари, бизнингча, ана шундай таъсир кучига эгадир:

«Амир Темур ўз миллати ва эл-юртининг тақдири ҳақида кўп ўйлаган. У қўйган ҳар бир қадам нафақат ўша давр учун, балки келажак сари хизмат қилган. Тарихда ҳукмдорлар кўп ўтган. Уларнинг аксарияти ўз маишати ва айшу ишратидан нарига ўтмаганлиги маълум. Уларни бугун биров эсламайди ҳам. Бироқ миллат ғамида ёнган, унинг истиқлоли йўлида фидокорлик кўрсатиб яшаган арбобни келажак ва тарих ҳеч қачон унутмайди. Амир Темур ана шундай тарихий ва унутилмас шахсдир. Унинг инсоний фазилатларига ёрқин бир мисол: 1404 йилда Бибихоним жоме масжидини ниҳоясига етказаяётганида унинг умридан бир йил қолган эди, холос. Кексайиб қолган одамга, ўзи аввал барпо этган ўнлаб ва юзлаб иншоотлар ёнига яна бир бинони қўйиш шарт эдими? Унинг шону шухрати шусиз ҳам етарли эди-ку?»

Бу мисол ҳам Амир Темурнинг доимо узоқ келажакни, авлодлари иқболини ўйлаб яшаганидан, умр бўйи улугвор режалар ва ғоялар уни асло тарк этмаганидан далолат беради».

Юртбошимизнинг бу сўзлари моҳиятидаги маънолар кўпчилигимизни ўйга толдирмоғи лозим. Чуқурроқ мулоҳаза юритсак, Президентимиз нима учун халққа, мамлакат келажаги бўлмиш ўсиб келаётган авлодга айни истиқлолнинг дастлабки палласида, элу юртдан юксак даражадаги жипслик, фидойилик, бунёдкорлик талаб этилаётган ўта масъулиятли йилларда бир даъват янглиғ шу сўзларни айтганининг сабабини тушунамиз. Бинобарин, ҳар қайси

давлат бошида шундай фидойи раҳбар бўлмаса, ҳар қайси миллат олдида буюк мақсад бўлмаса, у тараққиётдан бир четда қолиб кетиши муқаррардир. Илло, миллат, халқ бир мақсад йўлида бирлашиши керак экан. Бу мақсадга етакловчи қувват эса, биринчи навбатда, илм, маърифат, тафаккур экан. Шундай қараш асосида таълим олган ёшлар онгида нафақат улуғ мақсадлар куртак отади, қолаверса, бундай мақсад уларни тўғри йўлдан оғдирмайди ҳам.

Юртбошимиз фарзандларимизга қанот берайлик деганда, аввало, уларга замонавий билим, касб-ҳунар, камолоти учун шароит яратиб беришни назарда тутган. Фарзандларимизга қанот бериш, бу миллатга, халққа, Ватанга қанот беришдир.

2005 йил

АЗАЛИЙ ОРЗУЛАР ИЖОБАТИ

Аслида ҳар қандай улуғ иш моҳиятида буюк учлик яширин. Бу учлик худди улкан телеминорани тутиб турган уч мустаҳкам тиргакка ўхшайди. Бу учлик моҳиятини илк бор оламга «Авесто» китоби орқали аجدодларимиз тушунтириб берганлар: эзгу фикр, эзгу сўз, эзгу амал!

Дунё тарихига, инсониятга абадий саодатни тилаган буюк алломалар меросига назар ташлаймиз. Эзгу ғоялар кўп, эзгу ғоялар ифода этилган эзгу сўзлар ҳам кўп. Эзгу амал-чи? Афсус, афсус, агар барча дунёдаги эзгу ғоялар улуғланиб, улар ҳаётга татбиқ этилганида борми? Инсониятнинг бугунги қиёфаси ва тафаккур даражаси бутунлай бўлакча бўлар эди.

Олам қўлида тарози тутган донишмандга ўхшайди. Бир паллага жоҳиллар топганларини ташласалар, бошқа паллага фозиллар илм-фан ва заковат маҳсулини жойлайдилар. Ажабки, бу тарози гоҳ у, гоҳ бу томонга оғади. Маърифат палласининг тош босишида бизнинг аجدодлар тафаккур дурдоналари кўп ҳолларда ҳал қилувчи аҳамият касб этган, десак асло муболаға бўлмас. Негаки, улар эзгу фикр, эзгу сўз билан кифояланиб қолмасдан, эзгу амал билан маърифатга интилиб, маърифатни улуғлаб, маърифатни ҳимоя қилиб яшаганлар. Хўш, бугун-чи?

Бугун Ўзбекистонда ёшлар тарбияси, таълимдаги ислохотлар тўғрисида сўз кетса, баркамол авлод иборасига алоҳида урғу бериб, фарзандларимизни келажак бунёдкорлари, деб атаймиз. Миллий ғоянинг асосий мўлжалларидан бири ҳам Комил инсонни тарбиялашдир. Шу ўринда аввало комил инсон ҳақидаги тарихий тушунчалар ва бугунги баркамол авлод тарбияси борасидаги эзгу интилишларимизнинг уйғун ва боғлиқ жиҳатларига тўхталиб ўтсак.

Таъкидлаганимиздек, бу ёруғ оламда шу кунгача инсониятга эзгу мерос қолдирган қанча жамият ўтган бўлса,

уларга мансуб олимлар, файласуфлар инсон қадри улуг-ланадиган, инсонлар бир-бирига меҳрибон, елкадош бўлган адолатли, фаровон ва тинч жамиятни орзу қилиб келган. Бу борада ўзининг илмий қарашлари ва таълимотларини яратган. Бевосита аждодларимиз хусусида гапирадиган бўлсак, ўтмишдан шу кунгача диёримизда комил инсон тарбияси билан боғлиқ катта бир илмий мактаб яратилган, десак адашмаган бўламиз.

Энди ўзимизга бир савол берайлик: нима учун азалдан бизнинг аждодларимиз орасидан буюк олимлар, ақлу заковат бобида дунёни лол қолдирган алломалар кўп етишиб чиққан? Ал-Хоразмий, Абу Райҳон Беруний, Ибн Сино сингари буюклар ҳар соҳада замонасининг етук кишилари эди. Биргина Ибн Синонинг ўзи нафақат тиббиёт, балки фалсафа, жуғрофия, астрономия, адабиёт, руҳият олами, қўйингки, барча фанлар соҳасида ҳам бе-назир бўлган. Яна бир жиҳатига эътибор беринг, улар тақдир ҳукми ила қаерда яшаб ижод этмасин, ўз она юрти номини исмига нақш этиб, унга шараф бағишлаб юрган. Аҳмад ал-Фарғоний, Ал-Бухорий, Ал-Хоразмий, Бурҳониддин Марғинович... бу номларни яна қанча давом эттириш мумкин.

Хўш, улар нима учун шундай қилишган, ҳеч ўйлаб кўрганмизми? Юрагида киндик қони тўкилган Ватанига содиқлик, меҳр-муҳаббат бўлмаган инсон шундай қилиши мумкинми? Қаранг, орадан минг йиллар ўтиб кетди. Бугун бу боболаримиз яратган нафақат улкан илмий мероси, балки уларнинг шу исми шарифлари ҳам бизга қанчалик ғурур ва ифтихор бағишлайди. Ҳақиқий комил инсонлар, менинг назаримда, шундай бўлиши керак. Комил инсонлар аввало юртининг, кейин эса бутун дунёнинг бахти бўлиб қоладилар. Бугун мамлакатимизда комил инсон тарбияси мамлакат сиёсатининг устувор йўналиши деб белгилангани бежиз эмас.

Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури, Мактаб таълимини ривожлантириш умуммиллий давлат дастури, Болалар спортини ривожлантириш жамғармасини ташкил этиш ва унинг доирасида амалга оширилаётган ишлар, мусиқа мактабларини бунёд этиш борасидаги эзгу ҳаракатлар,

«Ёшлар йили» ва «Баркамол авлод йили» давлат дастурларининг ишлаб чиқилиб амалга оширилиши, кўйингки, бугун Ўзбекистонда жамият ривожини, мамлакат тараққиёти билан боғлиқ барча интилишлар асосида комил инсон, баркамол авлод тарбияси ётади.

Ҳаммамиз ҳам дунё олимлари, файласуфлари асарларини, уларнинг жамият тўғрисидаги фикр ва таълимотларини кўп мутолаа қилганмиз. Тўғриси айтиш керакки, бу борада аждодларимиз яратган мерос, фалсафий қарашлар ниҳоятда теран, айтиш мумкинки, улар яратган таълимотлар асрлар давомида дунёнинг қанчадан-қанча олимлари, маърифатпарварлари учун катта илҳом манбаи бўлиб келган.

Билимли, ахлоқий гўзал, инсонпарвар, ўзига ва бошқаларга бирдай яхшилик соғинадиган, фидойи, нафс, бойликдан маънавий гўзалликни устун қўядиган, қалби пок, жисмонан етук, нопокликдан йироқ юрадиган, ҳар бир ишда адолатга суянадиган, халқининг оғирини енгил, мушкулени осон қилишни ўйлайдиган одамгина нафақат ўзи яшаётган жамият, балки дунё ободлиги учун қайғуради. Тинчлик, фаровонлик, бағрикенглик, тотувлик асосини қидиради, мустаҳкамлайди. Бу йўлда ўзидан, ҳузур-ҳаловатидан кечса кечадик, одамларни ана шундай йўлга бошлайди.

Мустақилликка эришган дастлабки кунларда биз Юртбошимиз даъватлари ила миллатимиз, халқимиз суянадиган энг катта маънавий қудратни аждодларимиз меросидан топдик, десак янглишмаган бўламиз. Шу билан бирга, жамиятда миллий ва дунёвий тафаккурни уйғунлаштириш, жаҳон маданияти ва умуминсоний қадриятларга ҳурмат ва эҳтиром ила қараш йўлидан бордик. Халқимизга хос бўлган энг муқаддас хусусиятга таяниб, соғлом, баркамол наслни тарбиялаб етиштиришга интилдик. Ватанимизда комил инсон тарбияси устуворлигини таъминлашга алоҳида эътибор берилди бошланди. Таъбир жоиз бўлса, аждодларимиз яратган комил инсон — баркамол авлодни тарбиялаш ғояси бугунги замонавий талаб ва фазилатлар ила кучайиб чинакам амал фаслига кирди. Негаки, бу ғоя нафақат алоҳида шахсларни, балки, бутун халқни юксак тараққиёт сари етаклашга, маънавият ва

маърифат бобида тенгсиз ютуқларга илҳомлантиришга қодирдир. Бугунги кунда комилликни орзу қилмаган, баркамол авлодларни вояга етказиш ҳақида қайғурмаган халқнинг, миллатнинг келажаги йўқ. Бундай халқ ва миллат таназзулга маҳкумдир. Буни нафақат узоқ, балки ён-атрофимиздаги давлатларда содир бўлаётган воқеалар қайта-қайта тасдиқлаб турибди.

Қарангки, аждодларимиз, комил инсон ҳақида бутун бир ахлоқий талаблар мажмуасини, замонавий тилда айтсак, шарқона ахлоқ кодексини ишлаб чиққан экан. Бинобарин, комил инсон ғояси, устозлар таъбири билан айтганда, ҳам миллий, ҳам умумбашарий моҳиятга эга бўлган, одамзотга хос энг юксак маънавий ва жисмоний баркамолликни мужассам этган, уни ҳамиша эзгуликка ундайдиган олижаноб ғоя сифатида бизнинг ўлкамизда асрлар оша яшаб келмоқда.

Комил инсонни тарбиялаш, шу орқали жамиятда комил ахлоқ, ўзаро инсоний муносабатлар, иззат-эҳтиром, меҳр-мурувват, оқибат қарор топган, тинч ва фаровон ҳаёт барпо этиш халқимизнинг эзгу орзуси, маънавий қарашларининг узвий бир қисми бўлиб келган. Хўш, аждодларимиз тушунган комилликнинг ўзи нима? Аждодларимиз комил инсоннинг жамиятдаги ўрнини қандай белгиланганлар?

Буюк бобомиз Абу Наср Форобий ўзининг «Фозил одамлар шаҳри» китобида юксак фазилатлар соҳиби бўлган комил кишилар фазилатлари тўғрисида тўхталади.

Яъни, у аввало билимли, зукко, соғлом, табиатан нозик фаросатли, англаган, кўрган, эшитган, идрок этган нарсаларини хотирасида тўла-тўқис сақлаб, фикрини равшан тушунтира оладиган, ўқиш, ўрганиш жараёнида сира чарчамайдиган, маданиятли, турли ахлоқсизликлардан ўзини тия оладиган, ҳақ ва ҳақиқатни, одил ва ҳаққўй одамларни севадиган, ёлғонни ва ёлғончиларни ёмон кўрадиган бўлиши керак. Шу билан бирга, ўз қадрини билувчи, ориятли, пасткашликлардан юқори турувчи, олийҳиммат, улуғ олий ишларга интилувчан, бойликка ҳирс қўймайдиган, адолатпарвар, одамларни севадиган, золимларни ёмон кўрувчи, барчани адолатга чақирувчи, ноҳақ жабрланган-

ларга мадад берувчи, барчага яхшиликни ва ўзи суйган гўзалликларни раво кўрувчи, ҳақ иш олдида мурасасиз, ўзи зарур деб ҳисоблаган чора-тадбирларни амалга оширишда қатъиятли, саботли, журъатли, жасур бўлиши, кўрқоқлик ва ҳадиксирашларга йўл қўймаслиги зарур. Бу талаблар, бизнинг бугунги ниятларимизга қанчалар ҳамоханг.

Энди тасаввур қилинг, мана шу хислатлар бугун ҳар бир юртдошимиз қалбида қарор топса, вояга етаётган ёшларни ана шундай эзгу қадриятлар руҳида тарбияласак, ундай жамиятни бир кўз олдингизга келтиринг. Ахир ундай руҳда тарбияланган кишилар Ватани, халқи, миллати манфаатига зид иш қилиши, девор-дармиён кўшнисини муҳтожликда кун ўтказаётган ҳолда унга ёрдам беришдан кўз юмиб данғиллама тўй қилиши мумкинми? Ватанини, туғилиб ўсган юртини сотиши, ота-онаси, биродарлари юзини ерга қаратиши мумкинми? Биргина Навоийнинг «Одамий эрсанг, демагил одамий, ониким йўқ халқ ғамидин ғами», — деган сўзларини эсланг. Бундай улуг ҳикмат ила йўғрилган, комилликка даъват этувчи сўзлар моҳиятини англаган, ҳаёти давомида унга амал қилган, ана шундай инсонлик шарафи учун интилган киши ёки раҳбар қўл остидагилар, маҳалла-кўй, қўни-қўшнисини, ёр-биродарларига адолатсизлик қилиши мумкинми?

Истиқлол туфайли ота-боболаримиз орзу қилган энг гўзал, энг инсоний, одил жамиятни барпо этиш, миллат ва мамлакатни ҳамжиҳатликка ундайдиган ғояларни амалга ошириш учун реал имконият туғилди. Бу нафақат имконият, балки зарурат ҳамдир. Шу нуқтаи назардан аждодлар меросини синчиклаб ўрганиш, замонага мос ҳолда улардан фойдаланиш ниҳоятда муҳимдир.

Албатта, аждодларимизнинг, Шарқ мутафаккирларининг маънавий меросига назар ташлар эканмиз, уларда комил инсон ҳақида турли фикрлар, қарашлар мавжудлигига гувоҳ бўламиз. Бирлари бундай юксак фазилат соҳиби бўлган кишиларни комил деб атасалар, бошқалари фозил, акмал, оқил ёки афзал деб атайдилар ва ўзларининг бу борадаги қарашларини исботлашга ҳаракат қилдилар.

Агар барча қарашлар ва таълимотлар моҳиятига назар солсак, улар замирида эзгу сўз, яхши феъл, комил ахлоқ ётганлигига, бу фазилатлар эса фақатгина таълим ва тарбия орқали юзага чиқиши кўрсатиб ўтилганига шохид бўламиз. Ҳазрат Алишер Навоий айни масала юзасидан, жумладан, шундай сатрлар битади:

*Камол эт касбким, олам уйидин,
Сенга фарз ўлмағай ғамнок чиқмоқ.
Жаҳондин нотамом ўтмак биайних,
Эрур ҳаммомдин нопок чиқмоқ.*

Инсонларни камолот сари етаклаш Навоийнинг олий мақсадидир. Улуғ мутафаккир яратган аксарият қаҳрамонлар бизга комилликдан сабоқ беради. Навоий «Ўз вужудингга тафаккур айлагил, ҳар не истарсен — ўзингдан истагил», — дея вужудимизни, қалбимизни тафтиш қилиб, поклашга ундайди.

«Фарҳод ва Ширин» достонидаги Фарҳодни навоийшунос олимларимиз шоир орзусидаги чинакам комил инсон тимсоли, дея таъкидлайдилар. Зеро, комилликнинг энг биринчи мустаҳкам асосларидан бири поклик бўлса, Фарҳод айни ўша поклик тимсоли сифатида вояга етади:

*Демонким, кўнгли поку ҳам кўзи пок,
Тили поку сўзи поку ўзи пок.*

Фарҳод барча соҳаларда ўзига хос билим эгаси бўлиши билан бирга, ҳунар бобида ҳам тенгсиз эди. Навоий уни нафақат жисмоний, балки маънавий гўзалликда ҳам камолотга эришган, пок қалбли, жасур, мард, шижоатли, ҳамиша эл-юрт хизматига ҳозир, доимо халқ дардида ёниб яшовчи, яхшиликни ўзига шиор деб билган, софдил, иродали йигит тимсоли этиб яратади. У Фарҳодда мужассам бўлган комиллик шодасига ҳам жисмоний, ҳам маънавий фазилатларни марвариддай тизиб чиқади. Бу марваридларнинг бир шодасини поклик, билим, ақл-идрок, бошқасини покиза ахлоқ, вафодорлик, яна бирини куч-қудрат, мардлик, жасорат, саховат, иймон, ишонч, деб аташ мумкин.

Комил инсон тарбияси ҳамиша, ҳамма даврларда фозил аждодларимизнинг диққатида бўлиб келган. XX аср

бошларида бу ғоя Абдулла Авлонийнинг «Туркий Гулистон ёхуд ахлоқ» асарида ижтимоий ва ахлоқий қарашларнинг ўзига хос баёни сифатида замонага мос ҳолда ривожлантирилди.

Албатта, ҳар бир ота-она фарзандини болалигидан нима яхшию, нима ёмон – иккисини фарқлашга ўргатади. Абдулла Авлоний мазкур асарида моҳиятан кишиларни комилликка, фозилликка бошлаган аجدодларимизнинг эзгу йўлидан бориб яхши ва ёмон, эзгу ва ёвуз хулқ ҳамда фазилатларни ёнма-ён қўяди, шу орқали кишиларни баркамоллик йўлига бошлашга интилади. Шу боис ҳам Авлоний одамларни хулқ, хатти-ҳаракат нуқтаи назаридан икки гуруҳга, яъни яхши хулқли ва ёмон хулқли кишиларга ажратади.

Авлоний инсоннинг фатонат, назофат, саъй ва ғайрат, риёзат, шижоат, қаноат, илм, сабр, ҳилм, интизом, миқёси нафс, виждон, ватанни севмак, ҳаққоният, назари ибрат, иффат, ҳаё, идрок ва зако, ҳифзи лисон, иқтисод, виқор, хавф ва ражо, итоат, ҳақшунослик, хайрихоҳлик, мунислик, садоқат, адолат, муҳаббат, олиҳиммат, афв каби ижобий хусусиятларининг ҳаммасини «яхши хулқлар» сирасига киритади. Аксинча ғазаб, шаҳват, жаҳолат, разолат, сафоҳат, адоват, ғийбат, ҳақорат, ҳасад, кизб, нифоқ, тама, зулм кабиларни эса «ёмон хулқлар» қаторига қўшади.

Авлоний баркамолликнинг асосини тарбияда, деб билар экан, тарбия турлари ҳақида тўхталиб, уларни қуйидагича номлайди: тарбиянинг замони, бадан тарбияси, фикр тарбияси, ахлоқ тарбияси.

Маърифатпарвар бобомиз тарбиянинг замони ҳақида фикр билдирар экан, «тарбияни туғулган кундан бошламак, вужудимизни қувватлантирмак, фикримизни нурлантирмак лозим» дейди. Яна бу борада тарбияни кимлар, қаерда амалга оширади, деган саволни ўртага ташлар экан, она таъсирида бўладиган уй тарбияси, муаллим ва тарбиячилар таъсиридаги мактаб ва мадраса тарбиясига тўхталади. Шу билан бирга, тарбия иши ота-она, муаллим, мударриснинг вазифаси бўлиши баробарида ҳукумат вазифаси ҳам эканини алоҳида таъкидлаб, қатъий хулоса сифатидаги ўша машҳур ҳикматини айтади: «Тарбия биз-

лар учун ё ҳаёт — ё мамот, ё нажот — ё ҳалокат, ё саодат — ё фалокат масаласидир».

Абдулла Авлоний баданнинг саломат ва қувватли бўлмоғи инсонга нақадар зарурлиги, ўқимоқ, ўқитмоқ, ўрганмоқ ва ўргатмоқ учун инсонга кучли, соғлом вужуд лозимлиги, соғ баданга эга бўлмаган инсонлар амаллари, ишлари, ибодатларида камчилик бўлиши мумкинлигини қайд этади: «Биз сиҳатимизни сақламак ила амр ўлинган-миз, шунинг учун вужудимизни ҳифзи сиҳатга зид бўлган ёмон одатлар ила чурутмақдан сақланмақлигимиз лозимдур. Бадан тарбиясининг фикр тарбиясига ҳам ёрдами бордир. Жисм ила руҳ икиси бир чопоннинг ўнг ила терси кабидур. Агар жисм тозалик ила зийнатланмаса, ёмон хулқлардан сақланмаса, чопонни устини қўйиб астарини ювуб овора бўлмақ кабидурки, ҳар вақт устидаги кири ичига урадур. Фикр тарбияси учун маҳкам ва соғлом бир вужуд керакдур...», дея уқтиради.

Фикр тарбияси борасида тўхталар экан, Авлоний шундай дейди: «Фикрнинг қуввати, зийнати, кенглиги муаллимнинг тарбиясига боғлидур. Дарс ила тарбия орасида бир оз фарқ бор бўлса ҳам, икиси бир-биридан ойилмайдургон, бирининг вужуди бирига бойланган жон ила тан кабидур... Масалан, жой солинмаган яхши бир уйнинг ичида ўтирмак мумкин ўлмадиғи каби, ичига ҳар хил янги ашёлар тўлдуруб зийнатланган эски иморат ҳам ўлтурушга ярамайдур».

Авлоний фикрларини давом эттириб, ахлоқ тарбияси ҳақида ҳам алоҳида тўхталиб ўтади: «Инсонларга энг муҳим, баланд даража бергувчи ахлоқ тарбиясидур. Биз аввалги дарсда тарбия ила дарс орасида фарқ бор, дедук, чунки: дарс олувчи — билувчи, тарбия олувчи — амал қилувчи демакдур.

Шунинг учун тарбия қилувчи муаллимларнинг ўзлари илмларига омил бўлуб, шогирдларга ҳам берган дарсларини амал ила чоқуштуруб ўргатмақлари лозимдур...»

Абдулла Авлоний ўз даврида нафақат буюк аждодларимизнинг комил инсон тарбияси борасидаги эзгу фикрларини қўллаб-қувватлади, балки уларни амалга жорий этиш борасида ҳам изланишлар олиб борди.

Маърифатпарварлик биз учун бугун ҳам ўз аҳамиятини йўқотгани йўқ, йўқотмайди ҳам. Ҳар қандай улуғ мақсадларга, шунингдек, Ватан равнақи, юрт тинчлиги, халқ фаровонлигига, давлат мустақиллигининг бардавом бўлиши, қудрати, ривожини, истиқболи учун ҳам биринчи навбатда ақл-заковатли, юксак маънавиятли кишиларни тарбиялаш зарурдир.

Юртбошимиз 1992 йилдаёқ «Келажак бугундан бошланади. Ҳозир тарбия масаласига эътибор қилинмаса, келажак бой берилади. Тарбиядан ҳеч нарсани аямаймиз», деган эди. Шу маънода комил инсон, баркамол авлод тарбияси биз учун, жамиятимиз, келажакимиз учун ижтимоий заруратдир.

Президентимиз Кадрлар тайёрлаш миллий дастури мазмун-моҳиятига бағишланган китобини «Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори» деб номлаган. Нега энди айнан шу китоб мана шундай номланди?

Таъкидланганидек, аждодларимиз комил инсон, баркамол авлодни, жувонмард, ориф, оқил, фозилларни тарбиялаш борасида ўзига хос таълимотлар яратган бўлиб, уларнинг айримлари соф диний мазмунда бўлса, аксарияти диний ва дунёвий билимлар билан қуроллантириш орқали инсонни камолотга етказишга қаратилгандир. Шу ўринда «Илм – мўминнинг дўсти, ҳалимлик – унинг вазири, ақл – унинг йўлбошчиси, амал – унинг бошлиғи, хайрихоҳлик – унинг отаси, эзгулик – унинг оғаси, сабр – унинг ҳамиша машаққатлардан олиб ўтувчи содиқ дўсти – ҳимоячисидир» каби кўҳна ҳикматлардан тортиб, Баҳоуддин Нақшбанднинг «Дилинг Оллоҳда, қўлинг меҳнатда бўлсин» деган машҳур даъватида ҳам, Аҳмад Яссавийнинг «Тупроқ бўлғил олам сени босиб ўтсин» деган ҳикматида ҳам ва Авлонийнинг эслатганимиз «Тарбия бизлар учун ё ҳаёт – ё мамот, ё нажот – ё ҳалокат, ё саодат – ё фалокат масаласидир» деган сўзларининг моҳиятида ҳам фақат бир нарса – ўсиб келаётган ёшларни пок ва ҳар томонлама етук қилиб тарбиялаш орзуси ётади.

Шу маънода яна бир нарсани таъкидлаб ўтишни истар эдик. Албатта, комил инсон таълимотини тасаввуф нуқтаи назаридан тадқиқ қилиш алоҳида масаладир. Биз

бугун комил инсонни тарбиялаш ҳақида гапирганда, тасаввуф нуқтаи назаридангина эмас, балки бугунги кун, инсониятнинг бугунги ҳолатидан келиб чиқиб кенгроқ қарашни назарда тутамиз.

Бугунги дунё манзарасига бир назар ташлайлик. Юртбошимиз таъбири билан айтганда: «Бугун халқаро ҳаёт, кишилиқ тараққиёти шундай бир даврни бошидан кечиряптики, энди унда интеллектуал салоҳият, ақл-идрок, илғор технологиялар ҳал қилувчи роль ўйнаяпти».

Биз XX аср охирига келиб дунёда тенглар ичра тенг бўлдик. Президентимиз Ислом Каримовнинг «Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари» китоби сўзбошисида мана бу сўзлар битилган: «Бу ёруғ оламда биз киммиз ва не бир сир-синоатмиз, қаёққа қараб кетяпмиз? Инсоният янги – XXI асрга қадам қўйганида бизнинг ўрнимиз қаерда ва қандай бўлади?»

Бу сўзларни бежиз тилга олмадик. Зеро, ҳеч қайси давлат аниқ мақсад ва режасиз олға қараб илдамлай олмайди. Қарийб 28 миллионли халқ билан олға қараб интилиш учун ҳар бир қадамни пухта ўйлаб, ҳар бир муаммони чуқур таҳлил қилиб, ечимларини топиб, аниқ вазифаларни белгилаб қадам ташлаш қанчалар масъулиятли.

Ўтган мустақил тараққиёт йиллари мамлакатимиз учун унчалар осон кечмаганини барчамиз яхши биламиз. Аммо ҳар қанча қийинчилик бўлмасин, Ўзбекистон Юртбошимиз раҳбарлигида тараққиётни кўзлаб тузилган, чуқур асосланган режа ва дастурлар асосида фақат олға интилди. Минг шукурки, давлатимиз оқилона бошқарув, ақл-идрок, заҳматли меҳнат, фарзандлар таълим-тарбиясига тўғри ёндошилгани, ўз вақтида амалга оширган ислоҳотлари ёрдамида қийинчиликларни мардона енгиб ўтди.

Биз бола тарбияси борасида сўз кетганда, кўпинча бирикки гуруҳ ёшларнинг устози ёхуд ота-она сифатидагина фикр юритамиз. Аммо мамлакатимиз раҳбари истиқлолнинг илк кунларидан бошлаб бутун Ўзбекистоннинг ўсиб келаётган миллион-миллион ўғил-қизлари тақдирини, келажagini ўйлади. Юртбошимиз ташаббуси ва раҳнамолигида шундай йўл, шундай тадбир қўландики, у туфай-

ли фарзандларимиз ақли, кенг дунёқарашли, билимли, доно, иймон-эътиқодли, ватанпарвар, соғлом, кучли, ҳам-жиҳатликнинг, бирликнинг кучини англайдиган бўлиб вояга етмоқда.

«Фарзандларимиз биздан кўра кучли, билимли, доно ва албатта бахтли бўлишлари шарт!» Ҳа, мамлакат раҳбари фарзандларимиз бошланган эзгу ишларни келгусида дадил давом эттиришини, буюк аждодларига муносиб ҳаёт кечиришини, уларнинг шу эл, шу юрт учун ёниб яшаши-ни истайди. Аслида бу истак ҳар биримизнинг қалбимизга туташдир. Шу нуқтаи назардан ҳам биз фарзандларимизнинг илмда ҳам, касб-ҳунарда ҳам, ахлоқу одобда ҳам, жисмоний жиҳатдан ҳам баркамол бўлишини, диёнатли, адолатли, жасоратли, фидойи бўлишини истаймиз. Бу мақсадларга эса фақат маърифат орқали эришилади. Юрт-бошимиз таъкидлаганидек: «Фақатгина чинакам маърифатли одам Ватан ор-номусини ҳимоя қилишни ўзининг фарзандлик бурчи деб биладиган, биз бунёд этаётган озод ва обод юртни кўз қорачиғидай асрайдиган, унинг жаҳон ҳамжамиятида муносиб обрўли ўрин эгаллаши учун фидойилик билан курашадиган, унинг осойишталиги ва тинчлиги, фаровонлиги ва барқарорлиги йўлида фидойилик билан курашадиган бўлиб етишади».

Шу мақсадда ўтган йиллар давомида мамлакатимизда Кадрлар тайёрлаш миллий дастури ишлаб чиқилиб қабул қилинди. Уни амалга ошириш жараёнида бутун халқимиз иштирок этди, бу улуғ ҳаракат ҳозир ҳам давом этаётир, халқимиз олижаноб саъй-ҳаракатларни қўллаб-қувватламоқда. Бир ўйлаб кўрайлик: бор-йўғи йигирма йил аввалги ўғил-қизлар билан бугунги авлод ўртасида қанчалар катта фарқ бор? Ахир, замонавий қўшма корхоналарда роботлар билан тиллашиб, энг сўнгги русумдаги автомобиллар ишлаб чиқараётган, илмий-текшириш институтларида кашфиётлар яратаётган, илм-фан, маданият ва спорт соҳасида дунёга бўйлашаётган дадил, журъатли, кенг фикр-ўйли, эркин, бир нечта хорижий тилларни мукамал билувчи, ўзига ишонган фарзандларимиз сафи йилдан-йилга кўпайиб бораётгани бизни қанчалар хурсанд қилади. Энг мураккаб даврларда туну кун киприк қоқмай

чегараларимизни ҳимоя қилиб осойишталигимизни, тинч-лигимизни таъминлаган, тоғли ҳудудлар орқали юрти-мизга қурол кўтариб кирган жангарилар йўлини тўсган, ҳатто жонини қурбон қилган мана шу фарзандларимиз эмасми?

Аммо, энг оғриқлиси, энг юракни ўртантирадиган жойи шундаки, ўтган йиллар давомида мамлакатимизнинг ай-рим ҳудудларида портлашларни содир этганлар ҳам, юр-тимизга қурол кўтариб кирганларга шерик тутинганлар ҳам мана шу тупроққа киндик қони томган, ота-бобоси ҳоки мана шу заминда ётган, шу ернинг нони-сувини ичиб вояга етган кимсалар бўлди. Улар айни ана шу – маъри-фатдан беҳабарлик, ғофиллик туфайли, жаҳолати кутқуси ила ғанимлар ноғорасига ўйнади. Нега биз уларни маъри-фат зиёсидан беҳабар демоқдамиз? Ахир билимли, эс-ҳуши жойида бўлган, яхши билан ёмонни, адолат билан жаҳо-латни нима эканини англаб етадиган, ҳар бир ҳаракатини ақл тарозисида тортиб кўрадиган инсон бундай тубанлик-ларга тушармиди?

Ҳа, бугун замон, дунёдаги аҳвол шунақа: агар сен ўз фарзандингни ўзинг тўғри тарбия қилолмасанг, уни ўз мақсади йўлида тарбия қиладиганлар албатта топилади. Боланинг қалби мисоли оқ қоғоз, аммо кимдир бу қоғоз-га сендан аввал бошқа мақсадни ёзиб қўйса, кейинчалик уни ўчириш қийин кечади. Шунинг учун Ватанимиз озод-лиги, ободлиги, тинчлиги ва фаровонлиги бардавом бўли-ши учун, жамиятимизда биринчи навбатда фарзандлари-мизни тўғри тарбия қилишга, ҳар бир юракка жаҳолатдан олдин маърифатни, разолатдан олдин эзуликни, қабо-ҳатдан олдин адолатни жо қилишга ҳаракат қилинмоқда.

Бунда энг мураккаб жиҳати шундаки, бугун дунёда мафкуравий жараёнлар ҳар қачонгидан кўра ҳам ривож топиб кетди. Бугун оммавий ахборот воситалари, ахборот узатишнинг универсал воситалари, китоб, журнал, фильм-лар, қўйингки, ахборот оқими шу даражага етдики, улар-нинг мазмун-моҳиятига турли кучлар ўз ғоялари, таъли-мотларини жойламоқда. Ана шу таълимотлар таъсирида умрида укасига қаттиқ гапирмаган айрим ёшлар ота-она-си, халқи, Ватани юзига оёқ қўймоқда, қўлига қурол олиб

Ўз оға-инилари қонини тўқмоқда. Хўш, уларнинг ҳаётда муносиб ўрнини топиши, турли мафкуравий таъсирлардан асраш учун нима қилиш керак? Турли мафкуравий ақидаларни тарғиб қилаётган, шармсизлик, гиёҳвандлик, ватансизлик, ориятсизлик сингари ғояларни тарғиб этаётган газеталар, журналлар, радиостанциялар, видео ва аудио кассеталар таъсиридан фарзандларимизни қандай асраш мумкин? Бу борада нима қалқон вазифасини ўтайди? Маърифат, ёшлар юрагига эзгуликни муҳрлайдиган комиллик фазилатлари! Мана, чин маънодаги инсоний тарбия, мафкуравий иммунитет, ироданинг мустаҳкамлиги, саломатлик, дунёқараш кенглиги, билим, замонавий касб-хунар, юксак маънавият фарзандларимиз учун нимага керак? Зеро, куч билан ёвуз оқимларнинг йўлини батамом тўсиш қийин. Негаки, у кеча бу ерда пайдо бўлган бўлса, эрта бошқа ерда, бошқа кўринишда намоён бўлмоқда. Инсон қалби, онги, тафаккури соғлом бўлса, баркамол ва етук бўлса, у нимани қабул қилиш ва нимани қабул қилмасликни ўзи билади. Ўзи яхши-ёмонни ажратиш олади. Мана шу йўлда мамлакатимизда ўз вақтида қўйилган энг муҳим қадам – бу Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг амалга оширилиши бўлди.

Биз юқорида аждодларимизнинг комил инсон тарбияси ҳақидаги таълимотларига қисман тўхталиб ўтдик. Эътибор қилсак, Кадрлар тайёрлаш миллий моделига мувофиқ яратилиб амалга оширилаётган «Умид ниҳоллари», «Баркамол авлод», «Универсиада» каби уч босқичли узлуксиз таълимда оммавий спортни ташкил этиш тизими ҳам шунчаки спорт ўйинлари, мусобақалар мажмуаси эмас, айни ана шу мақсаддаги эзгу ишларнинг муҳим қисми экани ойдинлашади.

Кўриниб турибдики, бизнинг барча ҳаракатларимиз аждодларимизнинг комил инсон тарбияси борасидаги эзгу ниятларига ҳамоҳанг. Кадрлар тайёрлаш миллий моделига асосланиб, Ўзбекистонда ёшлар тарбиясини ташкил қилиш бўйича мукамал узлуксиз таълим тизими яратилди. Бу шундай тизимки, ҳар бир фарзанд бу тизим ичида камол топиб, етук инсон бўлиб етишади. Бу тизим ёрдамида ҳар бир бола билимли, касб-хунарли, ахлоқан пок,

кенг дунёқарашли, мустақил фикрлай оладиган, мутахассисликлар бўйича мукамал маълумотли бўлиши мумкин. Бу тизимдан ўтган ёшларимиз нафақат билимли, балки ҳар жиҳатдан баркамол бўлиб вояга етади.

Муҳтарам Президентимиз истиқлолимизнинг илк кунларидан бошлаб «Ўзбекистон — келажаги буюк давлат», деган шиорни бутун мамлакат бўйлаб энг юксак мақсад байроғи сифатида баланд кўтарди. Агар инсон бир нарсага қаттиқ ишонмаса, шундай дейиши мумкинми? Ана шу ишончнинг замини қаерда? Ҳеч шубҳасиз, бу йўлда аввало Юртбошимизнинг жасорати, матонати, узоқни кўра билиши, қолаверса, халқимизнинг ақл-заковати, ижодкор ва бунёдкорлиги, бағрикенглиги, меҳнаткашлиги, болажонлиги мустақкам замин бўлиб хизмат қилмоқда. Негаки, ер юзида шундай халқлар, одамлар борки, улар аксарият вақт фақат ўзларини ўйлайдилар. Даставвал, ўзи ўйнайди, яйрайди, кайф-сафо қилади. Кейин... обдон «ўйнаб олганидан» сўнг фарзанд тўғрисида ўйлайди. Биз уларни айбламоқчи эмасмиз. Бу уларнинг ўзининг иши. Биз халқимизга хос бўлган менталитетга урғу беряпмиз, холос. Ахир «мен кўрмаган кунларни фарзандларим кўрсин, мен етмаган бахтга фарзандларим етсин» дея улар учун елиб-югурадиган ўзбек миллатидай халқ яна қаерда бор? Қолаверса, томиримизда худди шу қарашлар асосида умргузаронлик қилиб ҳеч кам бўлмаган буюк аждодларимизнинг қони оқмоқда. Халқда эса оққан дарё оқаверади, деган гап бор.

Ўйлаб кўрайлик, истиқлолга эришгандан буён мамлакатимизда ўтказилаётган «Мустақиллик», «Наврўз» тантаналари, «Шарқ тароналари» каби байрамлар, тарихий шаҳарларимиз тўйлари, буюк алломаларимизнинг юбилейлари билан халқимизнинг мустабид тузум даврида эгилган қомати тикланмадими? Ёшларимиз кимлигини, кимларнинг авлоди эканини юракдан ҳис қилмадими? Бундан йигирма йиллар муқаддам дунё ёшлари даврасига кирган ўзбек ўғил-қизлари бошқа миллатлар орасида қисиниб-қимтиниб турган бўлса, бугун улар жаҳонга буюк аждодларимизга хос етуклик, теранлик, ишонч билан боқмоқда. Бугун замонасининг Хоразмийси, Форобийси, Ибн

Синоси, Берунийси, Фарғонийси, Навоийси бўлишни мақсад қилган юз минглаб ёшлар оёққа туряпти. Юксак мақсад сари интилаётган бу ёшлар учун саломатлик, жисмоний маданият, ирода, чидам, сабр-қаноат, қийинчиликларга қарамай фақат олдинга интилиш ҳисси қанчалик муҳим. Таълимдаги ислоҳотлар айна ана шу нарсаларни ёшларимизга берди, Ватанимизга берди.

Шу муборак заминнинг бир фуқароси сифатида яна шу нарсани ҳам фахр билан айта оламизки, ўтган давр Ўзбекистон танлаган йўл, тараққиётнинг ўзбек модели қанчалар тўғри ва ҳаётий эканини ҳам тўла тасдиқлади. Бугун қай бир соҳада ислоҳотлар йўлини ишлаб чиқар эканмиз, биз айнан ана шу моделдаги тамойилларга асосланамиз. Таълим-тарбия тизимида ҳам шундай бўлди. Аслида Кадрлар тайёрлаш миллий модели ҳам ўзбек моделининг тамойилларига уйғун ҳолда яратилган.

Эсласангиз, Юртбошимиз Кадрлар тайёрлаш миллий дастури тўғрисида гапириб, у бир локомотив янглиғ давлат ва жамиятнинг барча бўғинларини ривожланиш сари бошлайди, деган эди. Бугун ўша сўзларнинг исботини барчамиз кўриб турибмиз. Қисқа вақт ичида замонавий билим ва касб-ҳунар эгаси бўлган, жисмоний ва маънавий баркамолликка эришган ёшларимиз ўз иқтидори, билими, ҳаракати ва интилиши билан турли соҳаларнинг ривожланишига сезиларли таъсир кўрсатмоқда.

Меъмуру архитекторларимиз янги таълим муассасалари, академик лицей ва коллежлар лойиҳаларини яратиш жараёнида катта тажриба тўплади. Мана шундай биноларни бунёд этиш асносида қурилиш соҳасида ҳам сифат ўзгаришлари юз берди. Таълим тизими учун зарур бўлган ҳар турли мебеллар, кимё, физика ва бошқа фанлар бўйича зарур бўлган техник, лаборатория жиҳозлари, спорт инвентарлари, кийим-кечаклар юртимизда ишлаб чиқарила бошланди. Қишлоқларимиз, мамлакатимизнинг энг чекка ҳудудларида қад ростлаган академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари ўша ҳудудларни обод қилиш билан бирга, ёшларнинг ўзи танлаган замонавий касб-ҳунар сирларини эгаллаши учун кенг йўл очиб берди. Бир сўз билан айтганда, жамиятда билимли, касб-ҳунарли ёшлар-

нинг ўрни, нуфузи кўтарила бошлади. Ота-оналарда таълимга, фарзандлари келажагига бўлган муносабат тубдан ўзгарди.

Албатта, ёш авлодни истиқлол ғояларига муносиб қилиб тарбиялаш, уни турли ёвуз кучларнинг таъсиридан асрашнинг ягона йўли — уни баркамол авлод даражасига етказишдир. Таъкидлаб ўтганимиздек, бугун мамлакатимизда ана шундай авлодни тарбиялаш тизими ҳар жиҳатдан шаклланди.

Давлатимиз раҳбари «Оллоҳ қалбимизда, юрагимизда» рисоласида таъкидлаб ўтганидек: «Биз мутафаккирларимизнинг қутлуғ меросидан бутун халқимиз, жумладан, ёшларимизнинг ҳам баҳраманд бўлишига, уларнинг мана шундай маънавий муҳитда камол топишига, ислом динининг инсонпарварлик фалсафаси, буюк ғоялари ёш авлод юрагидан ҳам жой олишига шароит яратмоқдамиз. Бошқача айтганда, биз фарзандларимизни дунёвий билимлар билан бир қаторда Имом Бухорий тўплаган ҳадислар, Нақшбандий таълимоти, Термизий ўғитлари, Яссавий ҳикматлари асосида тарбия қилмоқдамиз».

Дарҳақиқат, бугун ўсиб вояга етаётган авлод мактабгача таълим, умумий ўрта, ўрта махсус, касб-ҳунар таълими тизими, олий таълимдан ўтар экан, билимли, пок ахлоқли, касб-ҳунарли, соғлом, жасур ва эл-юртига содиқ ўғлон бўлиб етишиши шубҳасиз. Айни тизим асосида «Элим деб, юртим деб ёниб яшайдиган» авлод вояга етади.

«Агар биз ўз кучи, салоҳиятига ишонадиган, боқимандаликни ор деб биладиган, энг ривожланган мамлакатларнинг илғор кишилари билан теппа-тенг муомала қила оладиган, оқни қорадан, яхшини ёмондан ажрата биладиган, бу мураккаб, бешафқат ҳаётнинг пасту баланд, тангу тор кўчаларидан Оллоҳ берган ақл-заковати билан тўғри йўлни адашмай топа олишга қодир бўлган баркамол авлодни тарбиялаб етиштирсак, ўйлайманки, ўз мақсадларимизга тўла эришган бўламиз.

Айтинг-чи, шундан кейин биз, ота-оналарда яна қандай армон бўлиши мумкин? Бундай ёруғ фикрли, мияси тиниқ, эътиқоди соғлом болаларни сохта оқимларга эргаштириб бўладими? Улар пана-пастқамларда писиб юр-

ган ҳар хил жоҳил одамларнинг гапига кирадими? Умрида бирорта китоб ўқимаган нодон кимсалар уларни йўлдан оздириши мумкинми? Бу авлод вакиллари ўз Ватанига, ўзини оқ ювиб, оқ тараган эл-юртига қўл кўтариши мумкинми? Ота-онасини зор қақшатиб, оқпадар, падаркуш бўлиши мумкинми? Дунёдан ўтиб кетган аждодларининг қабрларини беҳурмат қилиб, уларнинг арвоҳларини чирқиратиши мумкинми? Ўз насл-насабидан, она юртидан воз кечиши мумкинми? Йўқ. Ҳеч қачон. Онгли инсон, юрагида имон-инсофи, диёнати бор одам асло бундай қилмайди, қилолмайди».

Юртбошимиз катта ишонч ва умид билан қараётган, тобора улғайиб бораётган баркамол авлод, шубҳасиз, Ўзбекистоннинг буюк келажак тўғрисидаги эзгу мақсадига асосий таянч бўлади. Ватанимиз ёшлари ана шундай комиллик йўлидан бормоқдалар.

2010 йил

«БУ ХОНАДОНДАН ҲЕЧ КИМ НОРИЗО БЎЛИБ КЕТГАН ЭМАС»

ЁХУД ЭНГ КАТТА ИЖТИМОЙ ҲИМОЯ НИМА?

1997 йилнинг август ойида Ватанимиз, халқимиз келажиги, тақдири учун ғоят муҳим ҳужжатлар қабул қилинди. Жумладан, «Таълим тўғрисида»ги қонун айна шу палладан кучга кирган эди. Ўша кунлари Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов Олий Мажлисининг IX сессиясида сўзлаган «Баркамол авлод – Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори» номли тарихий нутқида мустабид тузум давридаги мафқуралашган таълим тизимининг заиф ва оқсоқ томонларини ҳар томонлама чуқур таҳлил этиб бериш баробарида, Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини яратиш борасидаги изланишлар натижаси сифатида юзага келган янги – узлуксиз таълим тизимининг моҳияти, мазмуни, уни амалга ошириш бошқичларини, миллий мустақилликни мустаҳкамлаш йўлида таълим ва илм-фаннинг ўрнини, бир сўз билан айтганда, Ўзбекистонда мутлақо янги таълим тизими яратилажагини ҳар томонлама асослаб берди.

Юртбошимиз Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини қабул қилиш, амалга ошириш билан боғлиқ масалалар устида тўхталар экан, давлатимиз, жамиятимиз олдида яна ғоятда масъулиятли ва шарафли вазифа турганини таъкидлади. Президент улуғ адибимиз Абдулла Қодирийнинг «Ўткан кунлар» романидаги донишманд, иймонли ҳамда эрксевар Юсуфбек ҳожи тилидан айтилган, элимизга хос катта ҳаётий фалсафа мужассам бўлмиш «Бу хонадондан ҳеч ким норизо бўлиб кетган эмас», деган сўзларни келтирар экан, шундай деди:

«Ота-онанинг фарзанд олдидаги бурчлари, ўзларининг охиратларини обод этувчи қарзлари бор. Дину диёнатли хонадон оқсоқолларидан сўрасангиз, уларни лўнда қилиб санаб беради: яхши ном қўйиш, яхши муаллим қўлига топшириш, саводини чиқариш, илмли-касбли-хунарли қилиш, бошини икки, уйли-жойли қилиш».

Юртбошимиз миллат, Ватан ҳаёт-мамотини ҳал қилиб берувчи Кадрлар тайёрлаш миллий дастури мазмун-моҳиятига бағишланган йиғилишда бу сўзларни бежиз тилга олмади, албатта. Ахир барча интилишларимиз моҳияти, фаровон ҳаётимиз, жамият равнақи, барқарорлиги, фарзандларимизни бахтли-тахтли, саодатли қилиш ҳақидаги ниятларимиз, орзу-мақсадларимиз мана шу — бир қарашда оддийдек туюлган, аслида эса ҳаёт моҳиятини англатувчи сўзларда жам эмасми?

Ҳа, кўп миллионли улкан хонадон соҳиби — юрт раҳбари, нафақат халқининг бугуни, балки эртаси, ўсиб вояга етаётган, энди туғилажак фарзандлар бахти-камолини ҳам ўйлаб, улар учун энг зарур ҳаётий йўлдош — юксак билим, замонавий касб-ҳунар, маънавий-ахлоқий тарбия беришни кўзлаб замонавий таълим тизимини яратди ҳамда уни амалга оширишни давлат ва жамият олдидаги энг олий вазифалар қаторига қўшиб, қонун даражасида тасдиқлаб қўйди.

«Бу хонадондан ҳеч ким норизо бўлиб кетган эмас...» Ҳа, Қодирийнинг бу сўзлари бежиз тилга олинмади. Юртбошимиз бу муқаддас заминда яшовчи ҳар бир инсон бу улкан хонадон — Ўзбекистонда келгусида фақат бахтли, ҳаётдан, Ватанидан рози бўлиб яшашини истайди: *«Дунёга умид билан қадам қўйиб келаётган навниҳол инсон ҳаётдан муносиб ўрнини топса турмушидан, тақдиридан, Ватанидан рози бўлиб яшайди, умр бўйи бунёдкорлик фаолияти билан машғул бўлади».*

Бу ватанимизда яшаб, вояга етиб келаётган ҳар бир йигит-қизнинг тақдирини ўйлаб, уларни ижтимоий ҳимоя қиладиган муқаммал тизим яратиш борасидаги эзгу мақсаднинг оддий халқ ибораси билан айтилган ўзига хос ифодаси эди.

Агар Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини синчиклаб ўргансак, Юртбошимизнинг қатор нутқлари, умуман, мустақиллик туфайли давлатимизда қабул қилинган турли қонунлар, давлат ҳужжатлари моҳиятига назар ташласак, бу тушунчага алоҳида эътибор берилганини, ижтимоий ҳимоя дегани, айримлар ўйлаганидек, болалар учун давлат томонидан маълум вақт давомида бериладиган молиявий кўмак, имтиёз, ётоқхона билан таъминлаш ёки

стипендиядангина иборат эмас, балки улардан кенг, фарзандларимизга бутун умри давомида ҳам молиявий мадад, ҳам маънавий куч-қувват, фаровонлик, истеъдодини юзага чиқарадиган серқирра фаолият бахш этадиган кенг тушунча эканини англаймиз.

«Ўқувчиларга 12 йиллик умумий ва ўрта махсус таълим бериш давлат томонидан кафолатланади. Бу ёшларнинг билим олишлари ёки ҳунар ўрганишларидан ташқари, уларни бозор иқтисодиёти шароитида ижтимоий ҳимоя қилишни таъминлайди». Келинг, энди Юртбошимизнинг айнан мана шу сўзлари моҳиятидан келиб чиқадиган маънолар ҳақида кенгроқ мулоҳаза юритиб кўрайлик.

Агар Кадрлар тайёрлаш миллий дастури мазмуни, унга асосан амалга оширилаётган кенг қамровли ишлар моҳиятига назар ташлайдиган бўлсак, бу дастурнинг ўзи ҳам энг муҳим ва энг катта ижтимоий ҳимоя воситаси эканини англаб етамиз. Дастурда таъкидланганидек, у *«инсонни интеллектуал ва маънавий-ахлоқий жиҳатдан тарбиялаш билан узвий боғлиқ бўлган узлуксиз таълим тизими орқали ҳар томонлама баркамол шахс – фуқарони шакллантиришни назарда тутади. Шу тарзда фуқаронинг энг асосий конституциявий ҳуқуқларидан бири билим олиш, ижодий қобилиятини намоён этиш, интеллектуал жиҳатдан ривожланиш, касби бўйича меҳнат қилиш ҳуқуқи рўёбга чиқарилади».*

Шу ўринда Кадрлар тайёрлаш миллий дастури, уни амалга оширишнинг нечоғлиқ катта куч ва молиявий асос талаб қилишини таъкидлаб ўтган Россия Олий мактаб фанлари халқаро академияси президенти Валентин Шукшуновнинг куйидаги сўзларини ҳам эслаб ўтсак: *«Бу улкан вазифадир. Бинобарин, ялли ички маҳсулотнинг салмоқли қисмини таълим тизимига сарфлаш – бу дастурнинг бажарилишини таъминлаш гаровидир. Аристотель таълим масаласи бу фақат давлат вазифаси, дея бежиз таъкидламаган. Агар давлат таълим муаммоларини ўзидан соқит қилиб, бировлар елкасига ағдарса, у ҳеч қачон муваффақият қозонмайди».*

Бу сўзларни келтиришдан мақсад шу эдики, агар дунёдаги аксарият мамлакатлар, ҳатто энг ривожланган АҚШ,

Буюк Британия, Франция, Германия, Япония ва бошқа давлатлар таълим тизимига назар ташлайдиган бўлсангиз, ёшларга ўрта махсус, касб-ҳунар таълимини берадиган коллежлар ва бошқа муассасалар асосан пуллик эканини кўрамиз. Шу нуқтаи назардан қараганда, ҳар йили айнан замонавий, жаҳон андозаларига тўла жавоб берадиган меъморчилик кўринишига, моддий-техник базага эга бўлган юзлаб академик лицей ва касб-ҳунар коллежларини қуриш, бу соҳага миллиард-миллиард маблағ сарфлаш, ёшларимизни бу муассасаларда бепул эмин-эркин таълим олишини тўла таъминлаш, давлат томонидан мазкур кадрлар тайёрлаш тизими амал қилиши ва ривожланишини кафолатлаш, фарзандларимизга мажбурий ўрта таълимдан кейин академик лицей ва касб-ҳунар коллежида таълим олиш йўналишини танлаш ҳуқуқини бериш, улар учун Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 37-моддасида таъкидланганидек, эркин касб танлаш, адолатли меҳнат шaroитларида ишлаш ҳуқуқини бериш, «Таълим тўғрисида»ги қонунда белгиланган барча имтиёзлар... бу мустақил юртимизда жорий этилган кучли ижтимоий ҳимоянинг муҳим кўринишлари эмасми?

Ҳа, бизнинг назаримизда, энг муҳим ижтимоий ҳимоя — халқимизни янада фаровон ҳаётга олиб борадиган, фарзандларимизни бахтиёр қиладиган, авлодларни бутун умри давомида ижтимоий муҳофаза қиладиган ягона йўл — уларга илм бериш, истеъдодини юзага чиқарадиган, касб-ҳунар бобида камолга етказадиган, бир сўз билан айтганда, бутун ички қувватини рўёбга чиқарадиган таълим тизimini яратиш ҳисобланади. Шунинг учун ҳам Ўзбекистон бу соҳани энг устувор йўналиш деб эълон қилди. Шунинг учун ҳам ҳар қандай қийинчиликларга қарамай, бу соҳага беҳисоб маблағ сарфламоқда.

Ўйлаб кўринг, нега ҳар биримиз фарзандларимизнинг дунёнинг ривожланган мамлакатларида таълим олишини, касб-ҳунар эгаллашини хоҳлаймиз? Негаки, бу мамлакатларда замонавий таълим муассасалари шаклланган, ёшларга пухта билим берилади. Хўш, қачонгача биз фарзандларимизни чет элларда ўқитишимиз мумкин? Ёки нима учун хорижнинг маҳсулотларини сотиб олишга интиламиз?

Чунки хорижники ҳар томонлама пухта ва сифатлироқ ишланган. Шундай экан, нима учун фарзандларимизга ана шундай даражада билим ва касб-ҳунар ўргатадиган таълим муассасаларини ўзимизда, Ўзбекистонда бунёд этмаслигимиз, бу борада барча имконият, табиий ва молиявий ресурсларимизни ишга солмаслигимиз, сарф қилмаслигимиз керак? Ахир ҳар қандай кўркам ва сифатли маҳсулот ишлаб чиқариш учун ишлаб чиқарувчидан биринчи навбатда талаб этиладиган нарса билим ва юқори касб маҳорати эмасми?

Боғбон умид билан ниҳол экади, уни қалб кўри, меҳнати билан парвариш қилади, фақат шундай йўл билангина у кутилган ҳосилни, ўзи орзу қилган самарани олиши мумкин. Бугун Ўзбекистон аталмиш давлат боғбонининг асл нияти ҳам ана шундан иборат.

2007 йил

ОЗОДЛИК БАХШ ЭТГАН ОБОДЛИК

Машхур авар шоири Расул Ҳамзатовнинг «Доғистоним» китобида ғалати бир қарғиш тилга олинади. Эмишки, тоғликлар энг ёмон кўрган душманини: «Илоҳим, фарзандларинг тил ўргатадиганларидан, ўзлигидан жудо бўлсин!» деб қарғар экан. Албатта, ҳеч бир инсон ўз миллатдошини бундай қарғамайди. Назаримда, улуғ шоир бу билан миллатнинг яшаб қолиши учун тил, унинг маънавий ва маданий қадриятлари, ўзлиги қанчалар катта аҳамиятли эканини таъсирли ибора асосида таъкидламоқчи бўлган.

Ҳа, миллат учун энг оғир кўргилик уни ўзлигидан жудо қилишдир. Халқни, миллатни минг йиллар давомида шаклланиб келган юксак мақомидан айириш учун у баҳра олиб турган илдишларга болта уриш кифоя экан. Шунда у ўз-ўзидан ривожини, кўркамлигини йўқотибгина қолмай, бир замонлар ўзининг нақадар гуркираб ўсганини, улуғвор қомати ва салоҳияти, бутун борлигини ҳам унутар экан.

Мустабид тузум даврида «совет маданияти», «ягона совет миллати» деган сохта, инсонийликдан йироқ широрлар остида халқлар маданияти, тарихи, миллий қадриятлари илдизига болта урилди. Бўлмасам, шундай улуғ мўъжизалар манбаи бўлган тилимиз, инсоният тарихининг энг ёрқин саҳифаларини ташкил этган ўтмишимиз – улуғ аждодлар мероси, маънавий қадриятларимиз тупроққа қорилармиди? Лекин тупроқ остидаги ҳар қандай хазина ҳам бир кун фидойи зотлар туфайли ер юзига чиқарилганидай, тарих, аждодлар мероси ҳам буткул йўқолиб кетмас, ноёб топилдиқ янглиғ юзага чиқаверар экан.

Аждодларимиз ақл-заковатининг нодир намуналари, миллий маданиятимиз дурдоналари, давлатчилигимиз асослари, диний қадриятларимиз Юртбошимизнинг жон-

қуярлиги туфайли аслига қайтиб, қаддини тиклаб, нафақат халқимиз, балки жаҳон аҳли кўз ўнгида ўзининг бор маҳобати, салобатини намоён эта бошлади.

Самарқанд, Бухоро, Хива, Шаҳрисабз, Термиз каби қадимий шаҳарлар тўйлари, Бухорий, Мотуридий, Марғиноний, Фарғоний, Хўжа Аҳрор, Амир Темур, Мирзо Улуғбек каби буюк аждодларимиз эъзози... Бу рўйхатни яна қанча давом эттириш мумкин.

Президентимизнинг «Қарши шаҳрининг 2700 йиллигини нишонлашга тайёргарлик кўриш тўғрисида», «Қарши шаҳрининг 2700 йиллигини нишонлашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги қарорлари жаҳон кўз ўнгида халқ ва миллат қадрини кўтарувчи, биз кимларнинг авлоди эканимизни яна бир бор англаувчи муҳим қадамлардан бўлди.

Халқимиз Қаршининг муборак тўйини ҳам ўсиб келатган ёшларимизда ўзлигини, миллий давлатчилигимизнинг бой анъаналарини ҳар томонлама чуқур англаш, орномус, гурур ва ифтихор туйғуларини камол топтиришга хизмат қиладиган умуммиллий байрам сифатида нишонлангани бежиз эмас.

Авалло мустақиллик туфайли Қаршининг қутлуғ тўйи муносабати билан олимларимиз, тарихчи ва археологларимиз томонидан олиб борилган қазишмалар чоғида топилган ноёб топилмалар, манбалар аждодларимизнинг давлатчилик асосларидан, маънавий, бой ва бетақрор илмий меросидан гувоҳлик бердики, кўҳна Насаф ёши жаҳоннинг қатор илмий марказлари, хусусан, халқаро ЮНЕСКО ташкилоти томонидан эътироф этилди.

Нафақат қашқадарёликлар, балки бутун мамлакатимиз аҳли бир тану бир жон бўлиб бу тўйни муносиб кутиб олишга тайёргарлик ишларини олиб борди. Вилоят ҳокимлиги билан бирга, қатор вазирлик ва идоралар, турли ташкилотлар, қўшни вилоятлар аҳли ҳам бу хайрли ишга бош қўшди. Вилоят, шаҳар аҳолиси улар билан елкадош бўлганлардан бир умрга мамнун. Айтишларича, пойтахтдан ташқари, ободонлаштириш ишлари учун арча ва гулларни андижонликлар ва сурхондарёликлар келтирган бўлса, янги объектлар учун хиваликлар гилами билан ҳисса қўшди.

Самарқанд, Хоразм, Қўқон ва Марғилоннинг қўли гул усталари, хунаремандлари, дурадгорлари ҳам четда турмади.

Юртбошимиз қарори асосида хароба масжидлар, меъморий обидалар асл ҳолига қайтди. Сарғайган саҳифалар қатидаги улуғ боболар мероси, уларнинг қутлуғ номлари яна юракларга кўчди.

Жаҳон олимларини ҳайратга солган ноёб топилмалар, юз йиллар давомида номлари қаттол тузумнинг «тарғибот ўйинлари» туфайли хотирамиздан ўча бошлаган ўнлаб «Насафий» тахаллусли олимлар, шоирлар, Кўк гумбаз, Одина, Хўжа Абдулазиз, Қиличбой, Бекмир, Шарофбой каби асл ҳолига қайтган масжид-мадрасалар, аждодларнинг даҳосидан хабар берувчи минг йиллик сардобалар...

Бу обидаларнинг бирлари кўҳна тарихимиз, аждодлар даҳоси, миллий давлатчилигимиздан гувоҳлик берса, бирлари мустабид тузумнинг қатағон сиёсати ҳақида алам билан сўзлайди. Биргина Одина масжидини олинг, унинг нафас олишига қулоқ тутинг, у неларни пичирлайди сизга... Бир замонлар Соҳибқирон Амир Темур бунёд этганини фахр ила ёд этса, қаттол босқинчилар асрий гумбазларини тўпга тугганини алам билан эслайди. Миллатнинг фозилу орифлари маърифат зиёсини тарқатган чоғларни масрур хотирласа, 1937–1939 – қатағон йиллари халқим, миллатим деган юртнинг асл ўғлонлари учун бандихона, азобхона бўлганлигини эслаб ингранади. Бугун бутунлай асл ҳолида бор кўрку тароватини намоён этиб турган бу мажмуа шукроналик билан нафас олиб, ўз ҳалоскорининг ҳар бир қутлуғ қадамига дуо бирла омин, деб турган нуруний пири комилга ўхшайди.

Бу жойни таъмирлаш ишларидан аввал кўрган одам, энди унга қараб ҳайратдан лол қолади. Беихтиёр «Борми-сан истиқлол, берган неъматингга, кўрсатган кунларингга шукр!» деб юборади. Одина мажмуасида ташкил этилган марказнинг «Ўзликни англаш маркази» деб номланишида ҳам катта маъно бор.

Тарих – улуғ мураббий. Кўҳна битикларга таяниб ер остида минг йиллар давомида кўмилиб ётган илм-маданият хазиналарини излаймиз. У аждодлар даҳоси, жасо-

ратидан сўзлайди бизга. Олимларимизнинг сўзларига асосланиб айтадиган бўлсак, ҳозирги кунгача Қашқадарё воҳасидаги 120 дан зиёд қадимги давр ва ўрта аср шаҳар ва қишлоқлари ўрнида илмий изланишлар олиб борилди. Шу билан бирга, Қарши шаҳри атрофида рўйхатга олинган 123 та обидадан 59 таси милоддан аввалги ва милоднинг бошларида пайдо бўлган, деб ҳисобланади. Юқори Қашқадарё ҳудудида қадимий манзилгоҳлар 400 дан ошар экан. Шулардан 100 дан ортиғи антик даврга оид!

XII асрда яшаб ўтган буюк олим Абу Саъд Абдулкарим ас-Самъонийнинг «Ал-Ансоб» китобида қайд этилишича, Насаф мусулмон оламининг мадина нисбати берилган 8 та шаҳрининг биридир. Олимлар ҳисобига кўра, VIII–XII асрларда Ўрта Осиёда уч минг муҳаддис олим яшаб ўтган. Шулардан 400 таси Насафда ижод қилган.

Қарши шаҳрининг тарихий тараққиёти Бобил (Ироқ), Искандария (Миср) каби жаҳондаги энг қадимги шаҳарлар ривожланишига айнан мос келар экан. Бугун дунё археолог ва тарихчиларининг аксарияти Қашқадарё воҳаси ҳақида гап кетганда, Навтака, Нахшаб, Сангиртепа, Узунқир, Ерқўрғон, Шулуктепа деган номларни яхши билишади.

...Қаршининг турфа дов-дарахтлар бўй кўрсатиб турган зангор кўчалари, жаннат ифори таралиб турган гулзорлари, кенг ва равон йўллари бўйлаб кетар экансиз, беихтиёр кенгайтирилиб тамомила янгича кўриниш касб этган «Амир Темур», «Мустақиллик», «Ўзбекистон», «Насаф», «Жайхун» кўчаларини тўлдириб ўтаётган машиналарга кўзингиз тушади. «Нексия», «Дамас», «Ласетти»...

Бир ҳамроҳимиз савол беради:

– Қарши кўчаларида шахсий машиналар яна ҳам кўпайибдими?

– Албатта, сезибсиз-а, бу йил биргина косонлик фермерлардан яна 22 таси «Ласетти» олди...

Мустақиллик туфайли ер чинакам эгасига топширилди. Қашқадарёлик фермерлар ҳам бири боғ-роғлар яратса, бошқаси пахта-галла экиб деҳқончилик қилмоқда, яна бири чорвачилик билан шуғулланса, бошқаси паррандачилик билан машғул. Тадбиркорларни-ку қўяверасиз. Бугун

мамлакатимизда шундай бир тизим яратилдики, унга кўра, меҳнат қилган одам, албатта, бой бўлади, турмуши фаровон бўлади.

Яқин ҳамроҳлар ила ҳам ҳайрат, ҳам гурур била шаҳарни кезамиз. Бетакрор иншоотлар, кўркам равон кўчалар, хушқайфият одамлар, кўзлари чақнаб турган ёшлар... Кўпинча муҳташам, бетакрор бунёдкорлик ишларидан завқланганимизда, қалбда сурур туйганимизда беихтиёр соҳибқирон Амир Темурнинг ўша машҳур *«Бизнинг қудратимизни билмоқчи бўлсангиз, биз қурдирган биноларга боқинг!»* — деган сўзларини эслаймиз. Бу гал ҳам шундай бўлди.

Эътибор берсак, ажодларимиз қолдирган маънавий мерос моҳиятини, улар яратган асарлар, таълимотлар мазмунини кўпроқ инсонни комилликка, гўзал ахлоқий фазилатларга ундовчи панд-насихат, одоб ва ахлоқ мавзуидаги эзгу ҳикматлар ташкил этади.

Маълумки, ҳар бир давлат қонунлар доирасида яшайди. Аммо, шу билан бирга, маълум бир халқ, миллатга хос ёзилмаган ахлоқий қоидалар ҳам бўладики, гоҳида уларга амал қилиш жамият томонидан қонунга нисбатан ҳам кучлироқ тарғиб ва назорат қилинишига гувоҳ бўламиз. Мисол тариқасида айтсак, юртимизда ота-онасининг қошига салом бермай кирадиган, уларни ўтирган ҳолатда қаршилайдиган бирор бир фарзанд топилмаса керак. Бу қоидага катта ҳам, кичик ҳам бирдай риоя қилади. Умуман, турмуш тарзимизда бу каби ахлоқий қоидалар жуда кўп. Шу боис, уларни шарқона ахлоқ кодекси деган ибора билан ҳам атаймиз.

Бинобарин, инсон ҳаёти давомида асрлар оша нақшу жилосини йўқотмаган одоб қоидалари асосида ўзини бошқариб, доимий камолотга интилади. Таъбир жоиз бўлса, бу нурли бир доирага ўхшайди. Доирадан четга чиқдингми, адашиб қолишинг ёки бошқа таъсирлар туфайли ўзлигиндан айрилишинг мумкин.

Бугун айрим олди-қочди, ваҳшийлик акс этган «асар»ларни ўқиганда, беихтиёр «Эй биродар, нега бу қадар ғавго кўтарасиз, кутку кўзгайсиз, ахир адабиётнинг асосини одоб ташкил этиши керак эмасми?» дегингиз келади. Қолаверса, ҳар қандай бадий асар аввало инсон камолотига хизмат қилиши лозим-ку. Тўғри, гоҳида адабни беадабдан ўрганиш ёки ёмонни кўриб яхши бўлиш мумкин. Лекин бу дегани барча ахлоқий қоидаларни бузиб ташлаш кераклигини англамайди. Афсуски, айрим фаҳш ва ахлоқсизлик анқиб турган «қисса» ва «ҳикоя»ларни ўқиб ёқа

ушлайсан. Бундай «асар»лар халқимизга хос бўлган шарм-ҳаё, ибо, номус, иффат, садоқат ва вафо деган муқаддас тушунчаларга дарз етказди. Айниқса, «сариқ матбуот»да кетма-кет босилаётган «сериал» ҳикояю қиссалари воситасида ёшларимизни тубанликка тортаётганлардан қаттиқ ранжийсан киши. Тўғри, бу ҳикоя ва қиссаларда қандайдир маънода гўё адолат ғалаба қозонади. Аммо тубанликнинг турфа кўринишлари мароқ ва ҳаяжон билан тасвирланиши, уларга нисбатан зимдан хайрихоҳликни ўқувчиларга сингдиришга уринишлар кишини сергаклантирмай иложи йўқ. Хўш, мақсад нима? Шу йўл билан газета ва журналларнинг тиражини кўпайтириб даромадни оширишми ёхуд ёшларимизда «енгил-елпи» ҳаёт манзараларига ҳавас уйғотишми?

«Ур-йиқит, олди-қочди нарсаларни бермасак, бизни одамлар ўқимайди», дейди ана шундай газета муҳаррирларидан бири. Нега газета чиқариш учун етарли малакага эга эмаслигини, нўноқлигини тан олгинг келмайди, биродар?! Уч-тўрт тангани бошқа жойдан ҳам топиш мумкин-ку?! Наҳотки, фойда деб ҳар қандай ишга қўл уриш мумкин бўлса? Қолаверса, истиқлолимиз йилларида амалга оширилган оламшумул ўзгаришлар қаҳрамонларининг кечани кеча, кундузни кундуз демай, ҳар қандай говлару тўсиқларни енгиб меҳнат қилгани, халқимиз, давлатимиз, келажагимизга мислсиз манфаатлар келтиргани хусусида ҳикоя, қисса ёхуд очерклар ёзишга ижодкорларни ундаб ёшларимиз эътиборига ҳавола қилиш шунчалик қийин ишми? Қойилмақом қилиб ўғри тақдирини ёритган қаламкаш, виждонига қулоқ тутиб одамлар дардига малҳам бўлаётган оддий бир қишлоқ шифокори, газ қувурларини саҳролардан тортиб келаётган ёки пахтасини боламлаб йил ўн икки ой даладан чиқмаган камтарин, аммо буюк инсон деса арзийдиган замондошларимиз ҳақида ёзолмайдими? «Эй, бу кабиларни ҳеч ким ўқимайди» деганларни Худо уради-ку ахир.

Мутафаккир шоиримиз Алишер Навоий дейдилар:

*Ёмон сўзки келиб жонға урғай,
Ки жондин ҳам ўтиб, иймонға урғай.*

Бугун четдан кириб келаётган, халқимиз, хусусан, ёшларимиз кўнглини забт этишга қаратилган маънавий таҳдидлар, уларнинг турли кўринишларига бепарво қўл қовуштириб ўтириш ўзингга ёмонлик тилашдан бошқа нарса эмас. Юртбошимизнинг «Юксак маънавият – енгилмас куч» китобида шундай дейилади:

«Маънавий таҳдид деганда, аввало, тили, дини, эътиқодидан қатъи назар, ҳар қайси одамнинг том маънода эркин инсон бўлиб яшашига қарши қаратилган, унинг айнан руҳий дунёсини издан чиқариш мақсадини кўзда тутадиган мафкуравий, ғоявий ва информацион хуружларни назарда тутиш лозим...»

Учрашувлардан бирида ўртага савол ташладик:

– 14 февраль қанақа кун?

– Севишганлар куни!

– Хўш, яна қанақа кун?

–

Жавоб йўқ. Ваҳоланки, 14 февраль Заҳириддин Муҳаммад Бобурнинг таваллуд куни. Қаранг, баъзи юртдошларимиз қалби ёрга, ота-онага, синглиси, фарзанди, юртига меҳр-муҳаббат билан тўлиқ бир сиймони унутиб, ўрнига биз учун бегона авлиёнинг номини тилга оляпти. Авлиё Валентин. Ажабо. Эҳтимол, Валентин куни бошқа халқлар учун қадрли, эъзозлидир. Лекин биз учун қанчалик қимматга эга бу кун ва бу «авлиё»? Агар бошқаларга қўшилиб биз ҳам унга кўр-кўрона издош тутишиб кетсак, «Лайли ва Мажнун», «Тоҳир ва Зухро», «Фарҳод ва Ширин», «Юсуф ва Зулайҳо», «Вомиқ ва Узро»лар қаерда қолади?! Биз уларни қандай қилиб хотирамиздан ўчирамиз? Айнан, мана шундай «Валентин куни» таъсирида 8-синфда ўқийдиган ўзбек қизларининг FM радиоканаллари, кўнгил очар матбуот нашрлари орқали йигитларга уялмай-нетмай севги изҳор қилишларини изоҳлашга қодирмизми? Момоларимиздан мерос ибo, ҳаё, номус деган муқаддас тушунчаларни «Авлиё Валентин»га бахшида айлаб, кейин пушаймон бўлмасмиканмиз? «Сўнгги пушаймон – ўзингга душман» деган ибора бор халқимизда. Бугун маза-бемаза сериалларни баъзи оилалар жамулжам бўлиб кўришига кўникиб қолдик. Беҳаёларча кийиниб,

кўзингга ўқдек қарайдиган сингилларимизнинг ўжарлигига ҳам индамасдан туришга одатлангандекмиз. Аслида бундай бўлиши хотиржамлигимиз, лоқайдлигимиз, ўзимизнинг кимлигимизга, маънавиятимизга, юртимиз истиқболига эътиборсиз қарашимиз оқибати эмасми?! Бундан ташқари, севги ҳирс эмас, у нафс ҳам эмас, инсонни инсонга боғлайдиган эзгу туйғу. Гўзаллик ва фидолик ҳиссиёти, эъзоз ва ҳурматнинг олий намунаси, кўнгилнинг абадий кўшиғи. Шундай экан, уни ўйинчоққа айлантириб, навбатдаги кўнгилочар «шоу» сифатида нишонлаш – унинг асл моҳиятини кулгили аҳволга солиб қўймайдими? Қани эди, ёшларимизга Бобур Мирзонинг ўрнига Авлиё Валентинни рўбарў қилмоқчи бўлаётганлар шу ҳақда ўйлаб, ҳовлиқишнинг ҳам зарари борлигини тушуниб етишса...

Ёшларимиз одоб-ахлоқини шакллантиришда санъатнинг, хусусан, эстрада санъатининг ўрни беқиёс. Ёшларни гўзаллик ва эзгуликка, муҳаббат, садоқат, вафодорликка, ватанпарварлик, ота-онага ҳурмат, дўстга садоқат каби эзгуликларга ундайдиган бетакрор латиф ашулаларимиз жуда кўп. Аммо...

Радио мурватини бураб, айрим тўлқинларда янграётган, эшитсангиз эхсонангиз чиқиб кетадиган қуйидагидек «қўшиқ»ларга дуч келиб қолсангиз, ҳайрон бўлманг:

«Капризная принцессам, айтинг, яна нима кам... О мани королевам, О мани ўзиз маликам. Зўр красавчик бўлсам ҳам, чиройли гапирсам ҳам, қайсар кўнглингизни олиш бунчалар қийин...» ёки «Сўй мани сўй, нозинг-ла сўй, ширин овозинг-ла сўй, жисмимни роҳати сани тиканнинг, сўй мани сўй...»

Таассуфки, бу каби мазмунан саёз, бачкана, пойинтар-сойинтар, маънавий мезонларга жавоб бермайдиган, яланғоч муҳаббат «изҳор»ларидан иборат, мурғак қалбларга беҳаёлик ва андишасизликни олиб кирувчи сийқа «қўшиқларни» «янги йўналиш» сифатида тарғиб-ташвиқ қилувчилар ҳам учраб турибди. Бугун уларнинг барчасини тўғри йўлга солиш, ҳақиқий санъат нима эканини тушунтириш вақти келди.

Хизмат юзасидан юртимизнинг турли шаҳар ва қиш-

лоқларида бўламиз. Бир куни бозорда хорижда чоп этилган, ҳар бир саҳифасида шарманда суратлар акс этган бир қанча нашрларни сотиб юрган аёлни учратдик.

- Опахон, мана бу газета неча пул?
- Уч минг сўмдан.
- Иккита олсам, неча пулдан берасиз?
- Икки минг етти юз сўмдан.
- Бу газеталарни кўпроқ кимлар сотиб олади?
- Асосан, 14–18 ёш атрофидагилар.
- Ўзингизнинг ҳам шу ёшдаги фарзандларингиз борми?
- Ҳа, бор.
- Уларга ҳам олиб бориб берасизми?
- Йўғ-е, худо сақласин!

Ажабо, наҳотки бу аёл бугун ўзи беўй ва беташвиш тарқатаётган, ахлоқсизликни тарғиб қилувчи газеталар эртага ўзининг ҳам вояга етмаган қизи ёки ўғлининг қўлига тушиб қолиши мумкинлигини ўйламаса?

Маълум бир халқ маънавиятидаги кичкина йўқотиш ҳам ўша халқ учун келгусида катта муаммолар келтириб чиқариши эҳтимолдан холи эмас. Буни биз жаҳондаги бир қанча давлатлар тақдири мисолида кўриб турибмиз. Айрим юртларда яратишдан кўра бузишга мойил, ҳаёт моҳиятини фақат айшу ишратдан иборат деб биладиган ёшлар пайдо бўлмоқда.

Бу ҳақда ўйлаганда, табиийки, ҳар биримиз ташвишга тушамиз. Шунда ёшлар таълим-тарбияси борасидаги ишларимизнинг самарадорлиги қанчалар муҳим аҳамиятга эга эканини англаймиз, ҳис қиламиз.

Таъкидланганидек, бугунги кунда фарзандларимизнинг маънавий оламини юксалтириш, уларни миллий ва умуминсоний қадриятлар руҳида тарбиялаш зиёлиларимиз олдидаги энг муҳим вазифа бўлиб турибди. Мамлакатимиз раҳбари Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинган куннинг 17 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузасида 2010 йилни юртимизда «Баркамол авлод йили» деб номлашни таклиф этар экан, бу масалага яна бир бор эътиборимизни қаратди:

«Ҳозирги мураккаб ва таҳликали замонда миллий ўзлигимиз, азалий қадриятларимизга ёт ва бегона бўлган тур-

ли хил хуружлар, ёшларимизнинг онги ва қалбини эгаллашга қаратилган ғаразли интилишлар тобора кучайиб бораётгани барчамизни янада ҳушёр ва огоҳ бўлишга давват этиши табиийдир.

Шу сабабли ёшлар ўртасида соғлом турмуш тарзи таъмоилларини қарор топтириш, уларни гиёҳвандлик, ахлоқсизлик, четдан кириб келаётган ҳар хил зарарли таъсирлардан, «оммавий маданият» ниқоби остидаги таҳдид ва хатарлардан асраш масалалари бир зум ҳам эътиборимиздан четда қолмаслиги даркор».

Шукрки, мана шундай юксак эътибор туфайли мамлакатимизда ёт ғояларга нисбатан ҳаётда аниқ мақсадлар билан қарши тура оладиган йигит-қизлар сафи кундан-кун кўпайиб бормоқда. Ёшларга бўлаётган эътибор бугун ўзининг натижаларини бермоқда. Шу боис, уларга нафақат бугуннинг таянчи ва суянчи, балки эртанги куннинг ҳал қилувчи кучи сифатида қаралмоқда. Атрофга назар солиб, халқимизга хос бўлган юксак маънавият, бетакрор ахлоқий қадриятлар, гўзал анъаналар тобора мустаҳкам ўрин олаётганининг гувоҳи бўляпмиз.

Ота-оналари дуоסי билан оиланинг олтин остонасига қадам қўяётган келин-куёвлар, набираси камолини ўйлаб елкасида бешик кўтариб келаётган нуроний отахон, эркатойига кулча ясаётган бувилар, куни кеча Ватан олдидаги бурчини ўтаб келган тоғасининг ҳарбий фуражкасини бошига кийиб олган тийрак кўзли болакай, қўғирчоғини меҳр-ла бағрига босиб алла айтаётган қизалоқ, ибо ва ҳаё билан яқинларига салом бераётган келинчаклар – юртимизнинг иқболи, маънавий қалқони, ички гўзаллигию нурли жамолидир. Ҳа, буларнинг барчаси юксак маънавият қуёшидан таралаётган заррин нурлардир. Заррин нур шу қадар гўзалки, уни яратган қуёшни ҳеч қачон, ҳеч нарса билан сўндириб бўлмайди.

Ҳеч ўйлаб кўрганмисиз? Нима учун кўчада кетаётганимизда икки-уч ёшли болакай ёки қизалоқ чучук тил билан салом берганда юзимиз ёришиб, унга меҳримиз товланади. Сабаби, биз унда одобнинг илк куртаklarини кўриб, унинг нақадар софлигини ҳис этамиз. Уни бағримизга босгимиз, пешонасидан ўпгимиз ёки ширин сўзлар

билан алқаб рағбатлантиргимиз келади. Шунинг учун ҳам элимизда «Бола азиз — одоби ундан азиз», деган гап бор. Бу шундай одобки, мамлакат келажаги ана шу одоб зами-нида шаклланади.

Ҳа, юксак маънавият, аввало, ҳар бир инсоннинг одо-бида, халқнинг орзу умидлари, ният ва интилишларида намоён бўлади. Эзгуликларни қадрлаб, рағбатлантириб, маънавий-ахлоқий қадриятларимизни асраб, ривожлан-тириб, адашганларни тўғри йўлга солиб, мустақиллиги-мизни янада мустаҳкамлаб бориш барчамизнинг асосий вазифамиздир. Зеро, Юртбошимиз таъкидлаганидек, *«Ноёб инсоний фазилатларга, юксак маънавиятга эга бўлган халқ ҳеч кимга ҳеч қачон қарам бўлмайди, ўзининг эзгу мақсадла-рига албатта етади»*.

2010 йил

ТАШҚИ ОЛАМНИНГ ОБОДЛИГИ ИНСОН ИЧКИ ОЛАМИНИНГ ОБОДЛИГИДАН БОШЛАНАДИ

Инсоният тарихи маънавият — инсоннинг, халқнинг, жамият ва давлатнинг буюк бойлиги ва куч-қудрат манбаи эканини, бу ҳаётда маънавиятсиз ҳеч қачон одамийлик ва меҳр-оқибат, бахт ва саодат бўлмаслигини яққол тасдиқлайди.

Ислом Каримов

ЭНГ УЛУҒ МЕРОС – МАЪРИФАТ, ЭНГ БУЮК БОЙЛИК – МАЪНАВИЯТДИР

Маънавиятнинг маъно-моҳияти, миллий маънавияти-мизнинг қадимий илдизлари, ноёб ва бетакрор намуналари, бугунги кундаги ривожланиш тамойиллари, миллий анъана ва қадриятларимизнинг ҳаётимиздаги ўрни ва аҳамияти, тарихий хотира, миллий ғурур, комил инсон тарбияси, жамиятда, қолаверса, бугун дунёда соғлом турмуш тарзи, миллатлараро тотувлик, ўзаро меҳр-оқибат муҳитини мустаҳкамлаш ҳақида фикр юритар эканмиз, беихтиёр бу борада маърифат билан бирга маънавиятнинг ўрни нечоғли аҳамиятли эканини дилдан ҳис қиламиз. Ҳеч шубҳасиз инсоннинг асл инсонийлик қиёфасини сақлаб қолишда маърифат посбон бўлса, маънавият қалқондир.

Гоҳо инсоннинг бахтиёрлиги ёки бахтсизлиги сабабини қидирамиз. Давлатларнинг қудрати ёки заифлиги боисини билишга, халқининг фаровонлиги ёки қашшоқлигига сабаб бўлган омилларни англашга интиламиз. Шундай кезлар беихтиёр улуг бобокалонимиз Абу Наср Форобийнинг қуйидаги ҳикматлари ёдга келади: «Ҳақиқий бахтга эришиш мақсадида ўзаро бир-бирига ёрдам қилувчи кишиларни бирлаштирувчи юрт — фазилатли юртдир. Бахтга эришиш мақсадида бир-бирларига ўзаро ёрдам берган халқ — фазилатли халқдир». Афсуски, ҳамма ҳам ана ўша юксак фазилат соҳиби бўлишга интилмайди. Нима учун одамзод бунчалар мукамал ва ҳам бу қадар мурак-

каб табиатли қилиб яратилган? Сен ҳар қадамда ҳар бир дилга гул экиб, райҳон экиб борсанг-да, бошқа биров уни пайҳон этиб кетса?

Устозларимиздан бири айтган эди: «Жаҳонда юз бераётган барча урушлар, низолар моҳиятида шаксиз инсон руҳиятидаги маънавий инқироз ётади». Инсониятни бугун у дуч келаётган талотўмлардан, қирғинлардан, маънавий тубанлик, фаҳш ва жаҳолат ботқоғидан, ёвузлик гирдобидан нима асраб қолади? Эзгулик эмасми? Эзгуликни дилларда нима тарбиялайди, улғайтиради? Маънавият, юксак маънавият эмасми? Шу боис маънавий камолотга интилиш, ўсиб келаётган ёшларни улуғ мақсадли қилиб тарбиялаш, уларни илму ҳунарга ошно этиб вояга етказиш бугун ҳар қачонгидан ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Ташқи оламнинг ободлиги инсон ички оламининг ободлигидан бошланганидай, ташқи оламнинг вайронлигига одамзод қалбини емирувчи туйғулар сабабдир. Нафақат тарихда кечган, балки бугун ҳам дунёдаги воқеа-ҳодисаларга, турли мақсад йўлида интилаётган кучлар ҳаракати моҳиятига назар солиб, уларнинг ички оламида қандай куч етакчилик қилаётганини билиб олиш қийин эмас.

Бугун аксариятимиз юксак мақсадлар, эзгу ниятлар билан яшаймиз. Бироқ ҳаёт ҳамиша бир текис ўзанда кечмайди. Буни бугунги дунёнинг мафкуравий манзараси ҳам яққол кўрсатиб турибди. Халқаро майдонда мафкуравий курашлар, ғоявий ахборот хуружлари кучайиб бораётган ҳозирги мураккаб ва таҳликали даврда маънавий-маърифий, ғоявий-мафкуравий соҳадаги ишларни замон талаблари асосида ташкил этиш, аҳоли, хусусан, ёшларимизни турли мафкуравий хуружлардан ҳимоя қилиш, юртдошларимизнинг ҳаётга онгли муносабатини шакллантириш, ён-атрофда юз бераётган воқеаларга дахлдорлик ҳиссини ошириш, мамлакатимиз мустақиллиги, тинч-осойишта ҳаётимизга хавф туғдириши мумкин бўлган тажовузларга қарши изчил кураш олиб бориш осон иш эмас. Маънавият кишиси бугун бир қўлида огоҳлик, бедорлик қўнғирогини чалиб, иккинчи қўлида инсон қалбига тушган, уни

тубанлик, жаҳолат сари бошловчи губорларни артиб-поклаб турувчи фаррошга ўхшайди. Фаррошки, қалбларни покровчи, кўнгил қўрғонларини озода сақловчи!

Ҳа, дунёдаги зўравон, тажовузкор кучлар бугун ниятлари ҳамда мақсадларини эмас, балки ҳаракат услубларини ўзгартирдилар. Уларнинг нишони бугун миллат қадриятлари, тарихи, маданияти, ахлоқи, маънавиятидир. Хўш, бу мамлакат хавфсизлигига, истиқболига қанчалар таъсир қилади? Президент Ислом Каримовнинг «Юксак маънавият – енгилмас куч» китобида айтилганидек: «Маънавиятга қарши қаратилган ҳар қандай таҳдид ўз-ўзидан мамлакат хавфсизлигини, унинг миллий манфаатларини, соғлом авлод келажагини таъминлаш йўлидаги жиддий хатарлардан бирига айланиши ва охир-оқибатда жамиятни инқирозга олиб келиши мумкин». Кўриниб турибдики, бу хавфнинг қуролланиб мамлакат бошига қўшин тўплаб келган душмандан фарқи йўқ. Бу душман қалбинг-онгинг орқали иродангни, инон-ихтиёрингни қўлга олади. Бу ҳаракатлар моҳиятида энг мудҳиш фожиа ётади. У ҳам бўлса, аввало мамлакат таянчи, суянчи, истиқболи бўлган ёшларни энг катта бойлик – ватанпарварлик туйғуларидан маҳрум этади. Ватанпарварлар эса нафақат юрт севувчилар, балки у учун ҳамиша фидо бўлишга тайёр инсонлардир.

ВАТАННИ УНГА БЎЛГАН МУҲАББАТ АСРАЙДИ

Одамзод ички оламига нур бериб турган чироқлардан бири иймон бўлса, иккинчиси бу Ватанга бўлган муҳаббат, ватанпарварликдир. Юртбошимизнинг «Юксак маънавият – енгилмас куч» китобида таъкидланганидек: «Тарих ҳақиқати шуни кўрсатадики, томирида миллий ғурур, Ватан ишқи жўш урган одамгина буюк ишларга қодир бўлади. Биз шундай маънавий муҳит яратишимиз керакки, юртимизнинг ҳар бир бурчагида, барча шаҳар ва қишлоқларимиз қиёфасида Ватандан фахрланиш ҳисси кўзимизни, қалбимизни яшнатиб турсин».

Ватан надир, дея кўнглингга савол йўллайсан, қонингдан эса шивирлаган овоз келади:

*Ватан надир, сўнмаган
Ёрқин юлдуз қароқдир.
Ёвларга бош эзмаган
Ватан — жасур Широқдир.*

Ҳа, дунёда эллар, мамлакатлар кўп, лекин ажодларимиз уйғоқ руҳи кезиб юрган макон, уларнинг нафаси уфуриб турган тупроқ — Ўзбекистон ягона. Бу бизнинг олтин бешигимиз, бизга аталган ҳалол насиба! У бизга тангри томонидан берилган энг улуғ, энг муқаддас тухфа! Ватанни ким асрайди? Қонида, жонида Ватан дея Широқ, Тўмарислар шивирлаб турган қалблар! Қайта-қайта ўзлигингга савол йўллайверасан: Ватан надир?

*Муқаннанинг кўзида,
Шаҳид Кубро сўзида,
Амир Темуризида,
Ёниб қолган чироқдир.*

*У бор юрак зарбида,
Ким ўтмади дардида,
Мангуберди қалбида,
Зангламаган яроқдир.*

*Ким бор уни суймаган,
Фурқат эмас куймаган,
Шоҳ Бобурни қийнаган,
У муборак титроқдир!*

Ватан надир? Бу отанг, онанг хоки туроб бўлган, сен дуо тилаб, ризолик тилаб бош урадиган муқаддас тупроқ! Онангни бағрига олган, отангни бағрига олган, ота-онангга айланган муқаддас бағир!

«Ватан — саждагоҳ каби муқаддасдир». «Ватанни севмоқ — иймондандир», дейилади ҳикматларда. Қанчалар улуғ, бир-бирига уйғун тушунчалар бу.

Эътибор беринг: Ватан саждагоҳга, ватанпарвар инсон юксак иймон соҳибига қиёсланмоқда. Саждагоҳ — энг пок, муқаддас, инсонларни бир-бирига муҳаббатли, меҳмуруватли, елкадош қиладиган жой, нурхона. У жойга

нопок кирилмайди, ножўя сўзлар айтилмайди, у жойда жой-камбағал, оқу қора тенгдир. У эзгу ниятлар ила кўнгилга нур тушадиган жой, қаҳрлар меҳрга, жаҳллар эъзозга айланадиган маскан. Ватаннинг ҳар қарич ерини ана шундай муқаддас билувчилар, уни севгувчи, асровчилар иймон соҳиби деб аталмоқда.

Қаранги, бизга ана шундай гўзал макон Ватан қилиб берилган, юксак даражадаги ватанпарварлик туйғуси қалбларимизга аждодлар қалбидан мерос қолмиш.

Ватан унга бўлган муҳаббатдан юксалади.

Ватан асл ватанпарварлар кўкида жон қадар эъзоз ва ҳимоя топур.

Шу тупроқда вояга етган қанчадан-қанча олимлар, маърифат аҳли – Бухорий, Самарқандий, Марғинович, Термизий, Намангоний, Шоший, Хоразмий, Насафий номини олган алломалар бетакрор асарлари билан жаҳонга танилди, зиё улашди. Улар Ватанини юрагига жо этган фидойилардир.

Жалолитдин Мангуберди шижоати, Амир Темур жасорати, Беҳбудий маърифати... Улар кўкида Ватан деган кўёшни кўтариб яшаган инсонлар. Бугун бу даҳолар сиймоси улуғ шаҳарларимиз тўрида, демакки, қалбимиз тўрида. Сўрасаларки, Ватан тарихини нима безаб туради? Шунда, ҳеч иккиланмай, шижоату жасорат, маърифату адолат, садоқату ҳимоят безаб туради, дегим келади.

*Мардинг шод қаршилар ҳар синов онни,
Бир кун мenden сўрасанг шу жонни.
Тилимни калхатлар нимталасинлар
Агар бахт демасам мен бу имконни.*

Инсон маънавий оламининг кучу қудрати унинг ватан олдидаги бурч-масъулиятини қандай англаб тушунишида ҳам намоён бўлади. Маънавий олами бой, руҳий дунёси бақувват одам ҳеч қачон йўлини йўқотмаслиги аниқ. Чунки юксак маънавият инсонга енгилмас куч-қудрат бахш этади. Юртбошимиз таъкидлаганидек, «Инсоннинг маънавияти юксалиши билан унинг иродаси ҳам кучайиб боради, десак, янглишмаган бўламиз. Ирода – бу аслида мустақкам ишонч демакдир».

Ўз ҳуқуқини англаши, унинг замиридаги бурчни ҳис қилиш учун ҳам инсон аввало юксак маънавият соҳиби бўлиши керак. Бепарволик, лоқайдлик, кўпинча, ҳатто, хоинлик ҳам ҳуқуқ замиридаги бурчни англамасликдан келиб чиқади. Юртбошимиз таъкидлаганидек: «Бировнинг ҳаётига, ён-атрофда содир бўлаётган воқеа-ҳодисаларга бетараф ва бепарво қараб, шунчаки кузатувчи бўлиб яшайдиган одамдан кўрқиб керак. Улардан ҳеч қачон яхшилик чиқмайди, чунки уларда на иймон, на ирода бўлади. Улар ҳатто ўз халқи ва Ватани тақдирига ҳам бамисоли бегона одамдай қарайди».

Ахир оддий қилиб айтганда, экинзор ичидаги бегона ўтларни юлиб ташлаш деҳқоннинг, дарахтнинг мевасиз ғовлаган шохларини бутаб туриш боғбоннинг бурчи, вазифаси бўлганидек, инсон ўз қалб гулзорига энг тоза гулларни экиш билан бирга уни доимо парвариш қилмоғи ҳам фарз эмасми? Кўнглингни доимо тоза тут, унинг меҳмони бор, дейдилар. Бу меҳмон – эзгулик, муҳаббат, бурч, адолат, меҳр...

Назаримда, юксак маънавият асосида аввало бурч, ишонч масъулияти ётади. Бурч унутилган, бурч англамаган жойда бепарволик, лоқайдлик, хиёнат содир бўлаверади.

Яна шоирнинг бепарволик, лоқайдликка қарата, вужудимизни тафтиш этишга ундаб айтган ўтли сўзларини беихтиёр ёдга оласиз: «*Ўлдир, ичингдаги хоинни ўлдир*» (Шавкат Раҳмон).

ҲАЗРАТИ ИНСОНГА ЭҲТИРОМ

Ер юзида қанча инсон бўлса, ҳар бирининг ўз маънавий олами бор. Маънавиятни тушуниш, англаш учун аввало инсонни тушуниш, англаш керак, дейди давлатимиз Раҳбари. Ҳам ўзлигини, ҳам инсоний қадр-қимматини англаб етган ҳар қандай одам бу ҳақда ўйлаши табиий. Худди шу каби инсонларни бирлаштирувчи давлат ва жамиятда ҳам устувор бўлган маънавий муҳит, интилишлар бор. Чинакам инсонпарвар жамият ҳамиша, ҳамма соҳада маънавий юксалишга талпинади. Шундай эзгу йўл, эзгу амал

боис бошқаларга ҳам ибрат бўлади. Маънавий муҳит эса аввало инсонга кўрсатиладиган ҳурмат-эъзозда, мақсад-муддаода намоён бўлади.

Ривоят қилишларича, инсоният бахт-саодатига ўзини бағишлаган буюкларимиздан бири шогирдлари билан кўчада кетаётса, одамлар кўчанинг нариги юзида тобут кўтариб ўтиб қолибди. Шунда шогирдлардан бири югуриб тобут кўтарган одамлар ортидан эргашибди, хиёл ўтмай ортига қайтибди. Шунда устоз ундан сўрабди:

– Нега тобутни кўтаришмай қайтиб келдинг?

– Мен бир мўмин-мусулмон ўтган бўлса керак, деб савоб олишга, унга сўнгги эҳтиромимни кўрсатишга шошилган эдим. Яқинлашгач билдимки, ўлган одам мусулмон эмас экан, – дебди шогирд.

Шунда устоз унга қараб:

– Нима, у инсон эмасми?! – деб танбеҳ берган экан.

Улуғ аждодларимиз ҳамиша инсон шаъни, қадр-қимматини юксак тутиб, ҳар бир одамга тили, дини, миллати, бой-камбағаллигидан қатъи назар юксак даражада эҳтиром кўрсатганлар. Инсон улуғ ишларга қодир. Лекин у адашиши, янглишиши, ҳатто жиноят қилиши, турли қабиҳликларга қўл уриши мумкин. Таъбир жоиз бўлса, кимдир Раҳмон измида, кимдир Шайтон! Лекин, барибир, у инсон.

Тўғри, у бу дунёда қилган хайрли ёхуд қабиҳ ишлари учун охиратда жавоб беради. Лекин жамият токи у тирик экан, тарбиясига масъул. Давлат тизими энг юксак қадриятлар асосида инсонни маънавий-моддий, руҳий рағбатлантириш билан бирга, бу одам инсонийлик чегарасидан ҳатлаб ўтиб, ёвуз ҳаракатлар содир этганда жазо тайин қилади. Яшамоқ тартиби – шу! Қонунлар тартиб сақловчи, маънавий муҳитни барқарор қилувчи таянч мезонлардир. Оламни асраш ва жаҳолатнинг олдини олиш учун, нафақат у дунёда, балки бу дунёда ҳам жиноятга жазо муқаррарлигини англатиш учун ҳам одамзод жазолаш тизимини ўйлаб топган. Адолат тарозисининг бир палласида жиноят турса, иккинчи палласида бу жиноятга адолат билан ёндашувчи қонунлар туради. Шу тариқа инсон ички оламида виждон ҳакам, ташқи оламда эса одил суд.

Бу ўринда судлар зиммасидаги масъулият гоят катталиги шубҳасиз. Айтиб ўтиш керакки, мустақиллик йилларида республикамызда суд-ҳуқуқ тизими сезиларли такомиллашди. Бу борада судларнинг ихтисослашуви, жиний жазо тизимини эркинлаштиришга доир чора-тадбирлар катта аҳамият касб этади.

Оғир ва ўта оғир тоифадаги жиноятларнинг 75 фоизга яқини ижтимоий хавфи катта бўлмаган ва унча оғир бўлмаган жиноятлар тоифасига ўтказилди. Айниқса, 2008 йилнинг 1 январидан мамлакатимизда ўлим жазоси бекор қилиниши, қамоққа олишда санкция бериш ҳуқуқининг прокуратурадан судларга ўтказиш тўғрисидаги қонунлар дунё жамоатчилиги томонидан катта ҳайрихоҳлик билан кутиб олинди. Ўлим жазоси умрбод озодликдан маҳрум қилиш жазоси билан алмаштирилди ва у ҳам бизда фақат икки турдаги жиноят, яъни жавобгарликни оғирлаштирувчи ҳолатларда қасддан одам ўлдириш ва терроризм учун тайинланади.

Бошқача айтганда, қасддан инсон ва инсониятга, тинч-фаровон ҳаёт кечираётган аҳолига нисбатан қилинган ёвузликкина ана шундай оғир жазога тортилади, холос. Бунинг моҳиятида сиз учун берилган ҳаётнинг, умрнинг олтин лаҳзаларини қадрланг, инсонга, инсоният бошига кулфат солиб эмас, одамларга бахт, шодлик улашиб яшанг, деган улуғ маънавий даъват мужассамдир. Бу ҳам аслида инсонлар ички оламига қаратилган бир хитобдир. Аждодларимиз бежиз айтмаганлар: «Жиноят жазосиз, эзгулик мукофотсиз қолмайди. Эзгулик қилишга шошининг. Нафсингизнинг ҳамма истагини бажо келтиришдан чекланинг. Ҳазабга эрк берманг, ёмон ишларни, ҳатто кўнглингизда келтирманг. Илм-ахлоқ, одамийлик нуруни бузуқлик, жоҳиллик суви билан ўчирманг. Одоб-ахлоқ кийимидан бошқа гўзал кийим топилмайди, буни унутманг, сиз учун берилган ҳаётни севинг, қадрланг!»

Ўлим жазосининг умрбод озодликдан маҳрум қилиш жазоси билан алмаштирилишидек хайрли қадамнинг яна бир эътиборли томони шундаки, жазонинг мазкур тури хотин-қизларга, 18 ёшга етмаган ва ёши 60 дан ошган эркакларга нисбатан қўлланилмайди. Шунини эслатиш ўрин-

лики, умрбод озодликдан маҳрум қилиш жазоси Германия ва Польшада 5 турдаги, Бельгия ва Россияда 6, Францияда 18, Голландияда эса 19 турдаги жиноятлар учун қўлланилади. Кўриниб турибдики, Ўзбекистон бу саъй-ҳаракатлари билан дунёда энг инсонпарвар ҳуқуқий тизимлардан бирини жорий қилишга уринмоқда. Бу интилишнинг жаҳондаги халқаро ташкилотлар, шу соҳадаги илмий марказлар, нуфузли мутахассислар томонидан эътироф этилаётгани ҳам бежиз эмас.

2008 йилда Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан «Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси қабул қилинганлигининг 60 йиллигига бағишланган тадбирлар дастури тўғрисида» Фармон имзоланиши ҳам мамлакатимизда амалга оширилаётган барча ислохотлар негизда инсон манфаатлари турганининг ёрқин намоиши бўлди.

Ҳар қандай қонуннинг инсонийлик ва адолатга нечоғли асослангани аввало халқнинг унга бўлган муносабатида акс этади. Зеро, қонунлар халқ иродасининг маҳсулидир. Яқинда «Ижтимоий фикр» жамоатчилиқ фикрини ўрганиш маркази томонидан юқорида айтилган муҳим ўзгаришларга нисбатан халқимиз муносабатини бириш учун сўров ўтказилди. Унда миллати, жинси, дини, тили, ёши ва ижтимоий келиб чиқишидан қатъи назар аҳолининг турли қатламлари вакиллари фаол иштирок этди. Натижа шуни кўрсатдики, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 1 августда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикасида ўлим жазосини бекор қилиш тўғрисида»ги Фармонини сўралганларнинг аксарияти тўлиқ қўллаб-қувватлашини билдирди. Бу эса ҳар ишда адолатга суянган юртнинг бугуни ва эртаси ёруғ ҳамда баракали бўлиши, бундай юртда давлат ва унинг фуқаролари мақсад-муддаолари ўзаро муштарақлик касб этишидек ҳикматнинг ҳаётда ифодасини топганидан яққол далолатдир.

АЖДОДЛАР РУҲИНИ ШОД ЭТИБ

«Ўзингиз ўйлаб кўринглар, азиз дўстлар, мустабид тузум, мустамлакачилик даврида биз ким эдик?

Тақдиримиз, эркимиз кимларнинг қўлида эди?

Каъба деб қаерга сиғинар эдик? Ҳар тонг «Ассалом!..» деган мадҳия оҳанглари остида кимларга қуллуқ қилиб уйғонардик?

Тилимиз, динимиз қай аҳволда эди? Имом Бухорий, Имом Термизий, Хожа Баҳоуддин Нақшбандларнинг муқаддас хокларига эътибор бормиди? Амир Темур, Бобур Мирзо ва бошқа улуғ бобокалонларимизнинг буюк номлари қайси тупроқларда қоришиб ётган эди?

Хўш, ўзимиз-чи? Ўзимиз ўзлигимизни билармидик? Қандай мўътабар замин, улуғ аждодларимизнинг ўлмас мерослари билан озикланган элнинг фарзандлари эканимизни англаймидик?»

Муҳтарам Юртбошимизнинг бундан 14 йил муқаддам айтган юқоридаги сўзларини ҳар гал ўқиганда мустақиллик, озодлик моҳиятини янада теранроқ англагандай бўламан. Беихтиёр Ўзбекистон, ўзбек халқи бошига қанчадан-қанча фожиаларни солган тутқунлик йиллари ҳақида ўйлай бошлайман. Хўш, нима учун Мустақиллик кунини байрам қиламиз? Чунки шу кундан бошлаб эрксизлигимизга, бандилигимизга чек қўйилди.

Хўш, эрксизлик ўзи нима? Бу саволга ҳар ким шахсий фикри, тушунчаси, билими, ҳаёт йўлидан келиб чиқиб жавоб бериши мумкин? Қанчадан-қанча мисоллар, таҳлиллар асосида бу сўз моҳиятини очиб бериши мумкин. Ёдингизда бўлса, бундан бир неча йиллар муқаддам Юртбошимиз «Мустақиллик нима?» деган бошқа бир саволни ўртага ташлаб унга энг тўғри жавобни берганди: «Мустақиллик — аввало бу ҳуқуқдир». Ана шу жавобдан келиб чиқадиган бўлсак, тутқунлик, эрксизлик, бандилик — бу ҳуқуқсизликдир.

Ўз уйингда, киндик қонинг томган, аждодлардан мерос ватанингда ҳуқуқсиз бўлиб яшаш, ўз ироданг, орзумидларинг, ўзлигингдан йироқ ҳолда итоатда ҳаёт кечирish қанчалар изтиробли эканини тасаввур қилиш қийин эмас. Буюк аждодлар қабри, мақбараларини, масжид-мад-

расаларни ташландиқ ҳолга келтириб, уларни омборхонаю молхоналарга айлантирган давлатни нима деб аташ мумкин? Бунинг ўрнига миллионлаб одамларни улар туғилиб ўсган юртдан минглаб чақирим наридаги шаҳарда ҳали ҳануз кўмилмай узала тушиб ётган «доҳий»ни «зиёрат» этишга даъват этган мустабид тузум ҳаракатларини нима билан изоҳлаш керак? Бутун инсоният эътирофига сазовор бўлган Бухорий, Гиждувоний, Нақшбандий, Мотуридий, Марғиноний, Амир Темур каби юзлаб буюклар қадамжоларини обод этиш у ёқда турсин, ҳатто зиёрат этиш имконини бермаган бундай тузумнинг келажаги бўлиши мумкинми? Фарзандларинг қалбига, сенинг инонихтиёрингга қарамай, ўзга туйғу ва қадриятларни жо этишга интилган, халқинг орасидан етишиб чиққан асл ватанпарварларни тутдек тўккан давлат ва тузумни қандай оқлаш мумкин?

Эркисизликни таърифлаш учун бундан ортиқ мисоллар келтиришга эҳтиёж борми? Бўзсув соҳилидаги Алвасти кўприк номини эшитганда қанчадан-қанча юраклар адо бўлмаган, дейсиз.

Истиқлол, сен ҳуқуқ бердинг! Истиқлол, сен бизларни Ватаннинг соҳиби қилдинг! Истиқлол, сен аждодлар олдида ўтай олмаётган инсоний бурчларимизни ўташга имкон бердинг! Шоиринг ўша пайт тўлиб шеър айтди, жаҳонга ҳайқириб айтди: «Бошимизга офтобнинг текканлиги рост бўлсин...»

Яна шоирлар ёздилар: «Эгаси бор юртнинг эртаси бордир», «Ватан не деб айтганларга бир кафтгина тупроқ бердим».

Бугун Бухорий, Гиждувоний, Нақшбандий, Мотуридий, Марғиноний, Фарғоний, Амир Темур, Жалолиддин Мангуберди каби юзлаб аждодларимиз руҳи оромда, ҳазрат Навоийдан тортиб Беҳбудий, Чўлпон, Фитрату Усмон Носир каби азизлар номи бугун эъзозда. Шоҳи Зинда, Ҳазрати Имом сингари ўнлаб, юзлаб қадамжолардан зиёратчилар оёғи узилмайди...

Шу ўринда мустақиллик йилларида жорий бўлган яна бир эзгу анъанани айтиб ўтгимиз келади.

2000 йили Тошкентнинг Юнусобод туманида – қатагон йиллари қанча-қанча юртдошларимиз, халқимизнинг асл фарзандлари қатл этилиб ном-нишонсиз кўмиб ташланган жойда «Шаҳидлар хотираси хиёбони» ташкил этилди. Агар 1 сентябрь мамлакатимизда Мустақиллик куни сифатида нишонланса, 31 август Қатагон қурбонларини ёд этиш куни сифатида нишонланади. Биламизки, халқимизда ажойиб анъана бор. Катта тўй қилишдан олдин, албатта, ўтганлар ҳақиға хайр-худойи қилинади, дуо бирла руҳлари шод этилади. Қарангки, ҳар йили 31 август куни эрта тонгдан Юртбошимиз бошчилигида Шаҳидлар хиёбонида шу эзгу одатимизга кўра Қуръон тиловат қилиниб, элга ош тортилади. Бу билан марҳумлар – истиқлол дея, озодлик дея шаҳид кетган аجدодлар руҳига ҳурмат бажо келтирилади. Ана шу маросимда иштирок этиш учун Шаҳидлар хиёбонига қадам қўяр эканман, беихтиёр бўғзимдан бир нидо отилиб чиқади:

«Ассалому алайкум, Ватан, озодлик қадрини ҳаётиданда ортиқ билган азиз оталар! Беҳбудий, Мунаввар қори, Чўлпон, Фитрат, Қодирий ҳазратлари, Истиқлол муборак, барчангизга!»

Бугун бугун мамлакат бўйлаб бунёд этилган минг-минглаб академик лицейлар, касб-ҳунар коллежлари, мактаблар, университетлар, спорт иншоотларини, билими, иқтидори, маҳорати билан дунёни лол этаётган фарзандларимизни, уларнинг камолини Авлоний ҳазратлари кўрсамиди? Ҳазрати Имом мажмуасига боқиб, юрт эртасини ўйлаб, бир халоскордан имдод тилаб ўтган шаҳид боболаримизга бу кунларни илинаман. Бугун Соҳибқироннинг муҳташам ҳайкали савлат тўкиб турган бу муаззам майдонда ўтган бир асрдан зиёд даврда кимларнинг тош ҳайкаллари турмаган. Уйингнинг тўрида бобонгнинг эмас, ота-онангнинг эмас, сенга, халқингга мутлақо алоқаси бўлмаган кимсаларнинг сурати турса, қанчалар ажабланарли бўлади...

Шукурки, уйимизнинг тўрида бугун биз севган, эъзозлаган сиймо ва тимсоллар турибди. Амир Темур майдонини кезиб, кечган йилларни хаёлдан ўтказар эканман, яна Юртбошимизнинг сўзларини эслайман:

«1993 йили Тошкент шаҳридаги Амир Темури хайбони-га ўрнатилган ҳайкални илк бор муҳокама қилганимиз эсимда. Ҳайкалтарошлар тақдим этган вариантда Соҳибқирон қўлига найза тутган ҳолда тасвирланган эди. Мен бунга эътироз билдириб, «Соҳибқирон бобомиз қўлида найза эмас, отнинг жловини тутиб тургани маъқул, — деган фикрни билдирдим. Бунинг рамзий маъноси бор. Чунки салтанатда найза кўтарган одамлар кўп бўлган, аммо жолов Амир Темурининг қўлида бўлган. Бу мустақам давлат тизимини қўлда маҳкам тутиб туришини англатади».

Ҳа, бугун давлат тизими ҳамда тизгини ўз қўлимизда! Бу халқ энди ўз тизгинини ҳеч кимга бермайди. Ҳеч шубҳасиз, Мустақиллик — бизнинг борлигимиз, шону шуҳратимиз, эркин ва фаровон келажагимиз гаровидир.

ЭНГ БУЮК ФАРЗИМИЗ

*Бозорга ўхшайди асли бу дунё,
Бозорга ўхшайди бунда ҳам маъни.
Иккиси ичра ҳам кўрмадим асло
Молим ёмон деган бирор кимсани.*

(Абдулла Орипов)

XXI аср — глобаллашув, ахборот, юксак технологиялар асри. Мамлакатлар ҳудудини зирқли техникалар билан эгаллаш тўғрисидагина эмас, балки инсон онги ва қалбини забт этишнинг янги йўналишларини кашф этиш борасида кўпроқ бош қотирилаётган аср. Қурол-яроғ эмас, ғоя ва мафкуралар таҳдид солаётган аср.

Ақидапарастлик, миссионерлик, «оммавий маданият», эгоцентризм каби инсон руҳий дунёсини издан чиқаришга, муқаддас қадриятларни қадрсизлантиришга, эзгу анъаналарни оёқ ости қилишга қаратилган уринишлар, миллий маънавиятга зид бўлган турли ғоя ва мафкуралар оқими... Энг хавфлиси — улардан бирортаси ўзининг асл, ёвуз қиёфасини очиқ кўрсатмайди. Аксинча, ўз ғоясини турли рангу жилолар билан ниқоблаш пайида, молини мақташ, мақтов орқали уни одамларга ўтказиш, айниқса,

ёшларни алдаш билан овора. Барчаси инсоннинг ички оламига, қалбига, онгига харидор, шунга кўз тиккан. Негаки, ички олам забт этилса, ташқи олам ўз-ўзидан таслим бўлади.

Халқаро Интернет тизими орқали тарқатилаётган гоя ва мафкуралар, чегараларни айланиб ўтиб, бозорларга кириб келаётган нашрлар, аудио, видео, СД дисклар, кийим-кечаклар... Хўш, ҳатто ўйинчоғ-у парфюмерия маҳсулотларига сингдирилган ёвуз, ахлоқсиз, инсон руҳий оламининг пойдеворларини қўпоришга қаратилган тўхтовсиз ҳаракатларни қандай қилиб зарарсизлантириш мумкин? Уларга қарши нима қалқон бўла олади?

Шукурки, бизнинг асрий синовлардан ўтган қалқонимиз — юксак маънавиятимиз, маданиятимиз, ахлоқий тушунчаларимиз мажмуаси бор. Ҳаё, ибо, уят деган қўрғонларимиз, орият, бурч, инсоф, диёнат, садоқат каби маънавий қалъаларимиз, меҳр-оқибат, қадр-қиммат, мурувват ва шафқат каби бўстонларимиз бор. Илму маърифат, жасорат ва шижоатни дилига жо қилиб, комиллик йўлини тутган фарзандларимиз, халқимизнинг янада бахтли ва фаровон яшаши учун бор куч ва имкониятларини сафарбар этаётган, маънавий тарбия масаласини юксак тутган юртимиз бор. Ёшларимизнинг маънавий олами учун барчамиз бирдек масъулмиз.

Дейдиларки, асаларилар ини оғзида доимий равишда икки асалари пойлоқчилик қилар экан, агарда арилардан бирортаси заҳарли гул-ғиёҳлардан тотиган бўлса, номақбул жойга қўнган бўлса, у инга қўйилмас экан. Бу ҳам табиатнинг бир қонуни. Аммо биз асалари эмасмизки, асал деб қалби заҳар тотган фарзандларимиздан осонгина воз кечсак. Шунинг учун фарзандларимизни аввало гулдан гулни фарқлашга ўргатмоғимиз лозим. Биз учун энг катта ёв бепарволик, лоқайдликдир. Бир боғнинг обод бўлишида ҳатто чумолининг-да ҳиссаси бор, дейдилар. Фунчага гулламоқ фарздир, офтобга ҳар тонг уфқда юз кўрсатмоқ фарз. Биз учун эса Ватанни севмоқ, унинг бағрида фаровон ҳаёт кечирмоқ, уни юксалтирмоқ, энг муҳими бир тану бир жон бўлиб уни асрамоқ энг буюк фарздир.

*Ҳақ зикри гуллайди нурли қалбларда,
Қалдирғоч ҳамд айтар бўғотларида.
Тонгдан Гўрўғлилар посбон бўлса, тун —
Алпомиш қўриқлар Ғиротларида.*

*Дерлар, тоғ ўсишин сезмайди инсон,
Илғолмас чўққилар юксалган чоғин.
Аммо бутун олам гувоҳдир бу кун,
Қандай ўсганлигин озодлик тоғин.*

*Сени Ватан деган нидолар асрар,
Ҳақ ўзи йўллаган фидолар асрар,
Руҳин шод этавер аждодларингни,
Беҳишдан йўлланган дуолар асрар!*

2009 йил

ОИЛА – МАЪНАВИЯТ ҚЎРҒОНИ

*Бу ёруғ дунёда ҳаёт бор экан, оила бор.
Оила бор экан, фарзанд деб аталмиш бебаҳо
неъмат бор. Фарзанд бор экан, одамзод ҳами-
ша эзгу орзу ва интилишлар билан яшайди.*

Ислом Каримов

Ҳаёт ўзи энг доно муаллим, дейди кўпни кўрган устозлар, нуроний отахон ва онахонларимиз. Дарҳақиқат, шундай оилалар бўладикки, бир умр уларга, уларнинг тутумлари, оилавий анъаналари, фарзанд тарбияси борасидаги қарашларига таяниб, уларга ҳавас билан интилиб яшайсан. Яна шундай оилалар бўладикки, минбаъд уларга ўхшамасликка интиласан. Хўш, бизни ўша биринчи оилага боғлаган, ўша оилада биз топган нарса нима? Ёки биз иккинчи оиладан тополмаган нарса нима? Нимага интилдигу нимадан қочдик? Ҳеч иккиланмай айтиш мумкинки, биринчи оилада бизни шарқона одоб, ахлоқ, меҳр-муҳаббат, ҳурмат-эъзоз, оқибат, ибо ва ҳаё, бир сўз билан айтганда, юксак маънавият тавозе билан кутиб олган. Иккинчи оилада-чи? Унда биз меҳрсизлик, ахлоқсизлик, тубанлик, худбинлик, нафс, ҳаёсизлик, жоҳиллик, маънавиятсизликка рўбарў келганмиз, улардан қалбимиз ва руҳимизга заха етган.

Инсон агар эзгу ғоялар асосида тарбия топаётган бўлса, у ҳамиша зулматдан қочиб ёруғликка интилади. Ҳар қандай давлатни, жамиятни ўзидан нур таратадиган, шунингдек ана шундай нурга, ёруғликка интиладиган шахслардан ташкил топган оилалар, шундай оилаларда камол топган инсонлар таянч устун бўлиб ушлаб туради. Халқ ва миллатнинг маънавияти, ахлоқи, эзгу анъаналари, қўйингки, унинг бор миллий бойлиги бўлган маънавий бисоти ана шундай қалбларда макон топиб, тадқиқ этилиб, сайқалланиб, бойитилиб бошқа қалбларга, авлодларга ўтади.

«Юксак маънавият — енгилмас куч». Бу китоб номининг ўзиёқ бизни маънавият ҳақида чуқур ва яна-да чуқурроқ ўйлашга, изланишга ундайди. Зеро, юксак маънавият ҳар қандай давлат ва жамиятни тутиб турадиган мустаҳкам пойдевордир. Шундай замини бор бўлган, унга суянган жамиятнинг истиқболи ҳам бор.

Ватанимиз мустақиллигининг маънавий асосларини доимий равишда мустаҳкамлаб бориш, миллий кадриятларимиз, эзгу анъаналаримизни асраб-авайлаш ҳар биримизнинг бурчимиз. Халқимиз, айниқса, ёш авлод қалби ва онгига она юртга муҳаббат, истиқлолга садоқат туйғуларини сингдириш энг долзарб вазифаларимиздан ҳисобланади. Зеро, муҳаббат ва садоқат, юксак ватанпарварлик камол топган қалбда хоинлик илдиз отолмайди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Миллий ғоя тарғиботи ва маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш тўғрисида»ги тарихий қарори, «Юксак маънавият — енгилмас куч» китоби барча маънавият аҳли олдига, ҳар бир оила бошлиғи зиммасига муҳим вазифалар қўйди. Бизни халқимизнинг, миллатимизнинг маънавиятини сақлаш ўзлигимизни сақлаб қолиш билан баробар эканлигини теран тушунишга ундади.

Халқаро майдонда ғоявий курашлар авж олиб бораётган бир даврда маънавий-маърифий ишларни кучайтириш, ватандошларимизнинг ҳаётга онгли муносабатини шакллантириш, ёшларимизни мафкуравий хуружлардан ҳимоя қилиш барчамизнинг бош мақсадимизга айланди.

Оила — жамиятнинг энг мустаҳкам таянчи дедик. Лекин ҳамма оилалар ҳақида ҳам шу гапни айтиш мумкинми? У қачон шундай даражага кўтарилади? Ким уни ана шундай мақомга олиб чиқади? Бу борада, ҳеч шубҳасиз, оналаримизнинг алоҳида ўрни бор. Таъбир жоиз бўлса, энг катта маънавиятчи онадир, оналаримиздир.

Она учун дунёда чақалоғини бағрига босишдан, унга қалб қўри, бутун меҳру муҳаббатини бахш этишдан, кечакундуз боши устида парвона бўлиб, унга оқ сут бериб, сеҳрли алла билан улғайтиришдан каттароқ бахт борми?! Қолаверса, биз юқорида таъкидлаган энг юксак фазилатларни қалбларимизга аввало оналаримиз сингдиради.

Бизнинг ҳаёт сўқмоқларидан қоқилмай, ўзлигимизни йўқотмай, улуғ мақсад ва орзулар билан яшашимизда энг катта ва ишончли бисот ана шу фазилатлар эмасми? Юртбошимиз айтганидек: «Тилимиздаги меҳр-оқибат, меҳр-муҳаббат, меҳр-шафқат, кадр-қиммат деган, бир-бирини чуқур маъно-мазмун билан бойитадиган ва тўлдирадиган ибораларни олайлик. Қанчалик ғалати туюлмасин, бу ибораларни бошқа тилларга айнан таржима қилишнинг ўзи мушкул бир муаммо».

Таъкидланганидек, бу каби тушунчалар минг-минг йиллар давомида маънавий ҳаётимиз, турмуш тарзимиз, ҳаётимиз негизига айланиб кетган. Фарзанд илк бор меҳр ва садоқат, эзгулик ва яхшилик, мардлик ва олижаноблик, гурур ва ифтихор, чин инсонийлик ва одамийлик сабоғини онадан, она алласидан, у айтиб берган эртагу ҳикматлардан олади. Алломалар бежиз «Бизга яхши оналарни беринг, биз яхши инсонлар бўлиб етишамиз» деган сўзни айтмаганлар.

Эндигина дунёга кўз очган гўдак бу ёруғ оламни илк бор онасининг меҳр тўла нигоҳига боқиб илғайди, унинг мафтункор оҳангларга тўла алласини эшитиб оламни идрок этишни бошлайди. Унинг жажжи қалбида илк бор меҳр аталмиш кўртак ниш уради.

Бу меҳр улғайиб, ота-онага, ака-сингилга, бувию момага, заминга, ундаги одамларга нисбатан чексиз эҳтиром сифатида ўсиб боради. Она меҳри, она алласи чақалоққа ўзлигидан сабоқ беради, Ватанни танитади, уни англатади! Бежиз Ватан сўзига Она сўзини қўшиб айтмаймиз. Демакки, биз барчамиз илк бор Ватан дарсини оналаримиздан оламиз! Яна бир қарра таъкидлаймизки, маънавият аҳлининг энг улуғ устози, устоди аввали — оналардир!

Мустабид тузум даврида миллатни, унинг ўзлигини қандай куч асраб қолди? Қайси қўрғон миллий маънавиятимизни йўқ қилиб ташлашга бўлган уринишларга қалқон бўлди? Ўша даврда давлат ва жамият, оила ўртасида руҳий-маънавий бирлик бормиди? Аксинча, ўртада катта ишончсизлик, бегоналик бор эди. Ҳеч шубҳасиз, ўзлигимизни йўқ қилишга қаратилган барча ҳаракат ва тажовуз-

лардан бизни, оиладаги маънавий муҳит, аждодлардан қолган эзгу амаллар, асрий анъаналар асраб қолди. Таъбир жоиз бўлса, мустабид тузум даврида биз маънавият билан оилада эмланган эдик. Бу эм — малҳам шунчалик кучли, шифобахш эдики, у ҳукмрон мафкураининг қалбни фалаж қилувчи таъсирларини енгиб турарди.

Бугунги кунда Фарбнинг айрим давлатларида оила тушунчасининг дарз кетаётгани, у билан боғлиқ асрий қадриятлар, бурч ва масъулиятнинг тобора заифлашиб бораётгани ўша мамлакатлардаги маънавий-руҳий муҳитга қанчалик салбий таъсир кўрсатаётгани, жамиятнинг энг ишончли таянчи тобора заифлашиб бораётгани тўғрисида ҳақли ташвишлар билдирилмоқда.

Биз учун эса оила Ватан каби муқаддасдир. Зеро, биз илк бор Ватанга фидолик, посбонлик дарсини ўз оиламиз қадрини асраш, ҳимоялаш сифатида оламыз. Ота-оналикнинг ёзилмаган қонунлари бўлса қанча — оқибат, меҳр, фидойилик, ҳузур-ҳаловатдан кечиш, жоннисорлик...

Олимларимиздан бири айтиб қолди: «Бир неча ўн йиллар аввал хизмат сафари билан хориждаги бир анжуманда қатнашгандим. Ўша ерда эшитдимки, Америка, хусусан, Фарбий Европада болалар, қариялар уйлари бундан 200 йиллар муқаддам ташкил этилган экан. Мендан сизларда-чи, деб сўраб қолдилар. Мен ХХ аср бошларида бўлса керак, деб жавоб бердим. Сўнг ўзимнинг жавобимдан ўзим уялдим. Наҳотки, биз бу борада дунёдан шунчалик орқада қолган бўлсак? Нега бундай инсоний муносабат бизда ҳам аввалроқ бошланмаган, дея ўйланиб қолдим. Бир зум ўтмай бир топилмадан юрагим ярқ этди. Ҳаяжон билан савол сўраган фарблик мутахассисга юзландим: «Эй биродар, бизда меҳр-оқибат, қадр-қиммат, ор-номус, каттага ҳурмат, кичикка иззат, ота-она, фарзанд олдидаги бурч, саховат, мурувват, савоб деган улуғ тушунчалар бор. «Бир болага етти кўшни ота-она», «Етимнинг ота-онаси — маҳалла» деган гаплар бор. Ҳар бир фарзанд ота-онага ана шундай юксак ҳурмат билан қарайди, бунга ўзини бурчли деб билади. Ҳатто отаси уйда ўтирса, фарзанди томга чиқиб қор курашга ботинмайди. Бизда бундай муассасалар бўлмаганининг сабаби — бунга эҳтиёжнинг ўзи йўқ бўлга-

нидадир, дея ўнлаб болаларни боқиб олган оилалар, ота-онасини елкасида опичлаб ҳажга олиб борган фарзандлар ҳақида мисоллар келтирдим. Ҳозирда ҳам «Меҳрибонлик» уйлари тарбияланувчилари аввало давлатимиз, қолаверса, халқимиз, саховатпеша юртдошларимизнинг доимий эътиборида. Уларнинг ҳар жиҳатдан тўқис яшаши, билим ва касб-ҳунар эгаллаши учун давлатимиз барча шароитларни яратиб берган», дея жавоб бердим. У эса «қизик, ажойиб» дея ўйланиб қолди. Сўнгра, «Сизнинг қудратингиз – ана шунда» деди тўлқинланиб».

Бугунги кунда дунёнинг айрим мамлакатлари, хусусан, Фарбдаги баъзи давлатлар маънавий йўқотишлар ҳисобига тобора руҳий инқирозга юз тутиб бораётирки, уларда неча минг йиллар давомида яратилган, шаклланган қадриятлар, маънавий пойдевор устига қурилган турмуш тарзи секин-аста издан чиқмоқда. Инсониятнинг энг бебаҳо бойлиги бўлмиш ахлоқий фазилатлар, бир сўз билан айтганда, юксак ахлоқий мезонлар асосида яшаш қоидаси шахс эркинлиги ва манфаатлари устуворлиги ғояси баҳонасида нураб бормоқда.

Ахир ҳаёт давомийлигининг муқаддас қонунияти бўлган табиий жуфтликни инкор этиб, иккита бир хил жинсдаги одамларнинг никоҳини қонунийлаштиришни бошқа қандай изоҳлаш мумкин?! Тасаввур қилинг, бир йигит бошқа бир йигитни уйга етаклаб келиб ота-онасига «биз оила қурдик» деса, бу эркинликми ёки жирканч тубанлик? Бу билан инсоний ришталарнинг барчаси бир ҳамлада узилмаяптими? Бундай «оила»лардан ташкил топган жамиятнинг эртаси нима бўлади?!

«Бирни кўриб фикр қил, бирни кўриб шукр», дейди халқимиз. Минг шукрки, мамлакатимизда комил инсон, баркамол авлодни тарбиялаш масаласига катта эътибор берилмоқда. Энг муҳими, истиқлол боис давлат ҳам, жамият ҳам, оилалар ҳам – ҳамма бирдай ана шундай эзгу мақсад ва орзу билан яшаётти. Бу борада биргина «Қадрлар тайёрлаш миллий дастури» ижроси, «Оила», «Ёшлар», «Оналар ва болалар» йилида амалга оширилган ишларни эслаш кифоя.

Таъкидлаб ўтганимиздек, бизда оила аввало маънавий асосга қурилади. Моддий асоси минг мустаҳкам бўлсин

маънавий асоси йўқ хонадонга биров қиз бермайди. Сўраб-суриштирилади. Қуда томоннинг қанча пули, нечта уй-жойи борлиги эмас, энг аввало, ахлоқи, тарбияси, маънавияти ҳал қилувчи аҳамият касб этади. Чунки азалдан халқимиз маънавий тарбия масаласига алоҳида эътибор бериб келган. Бундай қарашлар бизнинг қон-қонимизга сингиб кетган. «Юксак маънавият — енгилмас куч» китобида инсон ўз тимсолида ҳам моддий, ҳам маънавий хусусият ва аломатларни мужассам этган ноёб хилқат сифатида қуйидагича таърифланади:

«Инсонга хос орзу-интилишларни рўёбга чиқариш, унинг енгил ҳаёт кечирishi учун зарур бўлган моддий ва маънавий оламини бамисоли парвоз қилаётган қушнинг икки қанотига қиёсласак, ўйлайманки, ўринли бўлади. Қачонки, ана шу икки муҳим омил ўзаро уйғунлашса, том маънодаги қўш қанотга айланса, шундагина инсон, давлат ва жамият ҳаётида ўсиш, ўзгариш, юксалиш жараёнлари содир бўлади».

Оиланинг мустаҳкам устунларини кўпоришга шўро даврида кўп уринишлар бўлган. Бугун эса «оммавий маданият», ақидапарастлик, миссионерлик каби оқимлар бошида турганлар ҳам эътиборни аввало оилага қаратмоқда? Хўш, улар турли сафсаталар билан оилаларни парчалаш, оилавий тотувликни издан чиқариш орқали нималарга эришмоқчи?! Бу ҳақда ҳар биримиз чуқур ўйлашимиз зарур, бундай хавф ва таҳдидларга беътибор қараш мумкин эмас!

Тарихдан маълумки, ота-боболаримиз шаҳар, қалъалар хавфсизлигини ўйлаб уларни кўпинча икки қисмдан иборат қилиб қурган, бу қисмларнинг ҳар бири алоҳида девор билан ўралган. Бунга қўшимча равишда бизда учинчи — оила деб аталмиш мустаҳкам қалъа ҳам мавжуддир. Тупроқ ва гиштдан тикланган қалъалар нураши мумкиндир, лекин кўнгил суви ва маънавият тамал тоши бўлган оила қалъаси деворларини ҳеч қандай ўқ отар қурол буза олмайди. Шу боис ҳам уни вайрон қилишга интилувчилар маънавий таҳдидларга ишонишмоқда, маънавий қадриятларни, инсоний фазилатларни заифлаштиришга уринмоқда.

Яқинда ёшларни тубан ахлоқсизлик, фақш ишларга даъват қилувчи видеокассета қўлимга тушиб қолди. Унинг муқовасида балоғат остонасида турган ёшларга қарата шундай сўзлар битилган: «Стирай всё стереотипи, делай что хочешь, это твоя жизнь...»

«Бир кетган уятнинг қайтиб келиши қийин», дейди халқимиз. Биргина юқоридаги сўзларнинг ўзида бу ҳаракатлар ортида турган кучларнинг мақсад-муддаолари аниқ кўриниб қолади, деб ўйлайман.

Албатта, ёшларимизни билимли, касб-корли, соғлом, кенг дунёқарашли, маънавий иммунитетини мустаҳкам қилиб тарбиялашга қаратилган узлуксиз тизимли ишлар олдида бундай хавфлар заифлашади. Бу муборак заминда янги авлодга, келажак тарбиясига ана шундай муносабат мавжуд. Маънавий бурч бизда ана шундай англонади.

Болажонликни қарангки, ёш келин-куёв турмушининг биринчи кунидан бошлаб бўлажак фарзанд умиди, орзуси билан яшайди. Азалдан башарият «Лайли ва Мажнун», «Ромео ва Жульетта» каби кўнгил дostonларида инсоний муҳаббат, садоқат, вафо каби ўлмас туйғуларни улуғлаб келган. Афсона ва ривоятлар, бадиий асарлар оилавий меҳр-муҳаббатни эъозлаб талқин қилган. Уларнинг ҳаммаси инсониятни энг эзгу қадриятлар руҳида яшашга ундаган. Зотан, ота-она бўлиш, ўзидан тўраган гўдагининг шодон кулгуси одамзод интиладиған энг улуг бахт бўлган. Наҳотки, мана шу инсоният бир хил жинсдаги ёшлар никоҳининг қонунийлаштирилишига, бу билан азалий ва абадий оилавий қадриятлардан воз кечилишига томошабин бўлиб турса?!

Оилаларимизнинг ибo, ҳаё, номус, иффат, орият, бурч, уят каби посбонлари бор. Оилани мана шу бедор посбонлар кучи ила энг мустаҳкам кўрғонга айлантирайлик, оиламиз, қалбимиз остонасини асрайлик. Чунки Ватан мана шу остоналардан бошланади. Оилани асраш – Ватанни, халқни, миллатни, унинг ўзлиги, орзу-умид ва мақсадларини, келажagini асраш демақдир.

Ҳар биримиз бир оиланинг бошлиғимиз, фарзанд ва оила тарбиясига масъулмиз. Деҳқон умид билан боғ яратади, ҳар бир ниҳолини жон қадар асрайди, унга парвона

бўлади, меҳр-муҳаббат билан парвариш қилади. Келинг, биз ҳам парвариш қилаётган ҳар бир ниҳолимизга меҳр билан қарайлик. Қайси ота-она фарзандини бахтсиз, ношуд ва элига хиёнаткор бўлишини, туз ичган тузлиғига тупуришини истайди? Бизнингча, бирорта бундай ота-она йўқ. Шундай экан, ҳар бир оила маънавият бешигию маънавият қўрғонига айлансин, токи биз тарбия қилаётган фарзандлар аввало халқимизнинг суянадиган тоғи, гурури, қолаверса, инсониятнинг ифтихори бўлиб вояга етсин. Шундагина бу бахтиёр фарзандларимиз Ватанимизнинг ҳам бахтига айланади. Бу шунчаки ният эмас, ота-она сифатида, оила бошлиғи сифатида бизнинг қатъият ва фидойилик билан бажаришимиз лозим бўлган бурчимиздир. Зеро, энг юксак мақсадлар моҳиятида ана шу эзгу ният мужассам: «Фарзандларимиз биздан кўра кучли, билимли, доно ва албатта бахтли бўлишлари шарт!»

2009 йил

ХАЛҚИМИЗ ТАРИХИЙ РУҲИНИ УЙФОТГАН ҚУДРАТ

ЎЗЛИКНИ АНГЛАШ ЙЎЛИДА ҚЎЙИЛГАН ИЛК ҚАДАМ

Китоб – энг улуғ мураббий, деб бежиз айтмаганлар. Инсон кўпинча ҳаёт сабоғини китоблардан олади. Китоблар уни фикр қилишга, зикр қилишга, шукр қилишга-да ўргатади. Юртбошимизнинг «Юксак маънавият – енгилмас куч» китобининг муқаддима қисмини қайта-қайта ўқир эканман, беихтиёр хаёлга чўмаман.

Дарҳақиқат, бизлар истиқлолгача ким эдик? Қадримиз қай даражада эди? Фуруримиз-чи? Ўзи «миллий гурур», «миллий ифтихор» деган сўзларни тилга олиш мумкинми? Бундай сўзларни ошкора айта олармидик? Тилимиз қай аҳволда, қай мақомда эди? Бизнинг онгимизга, қалбимизга болалиқдан миллий ифтихор дея Бухорий, Яссавий, Нақшбандий меросини эмас, Жалолиддин Мангуберди, Амир Темур жасоратини эмас, Беҳбудий, Чўлпон, Фитратнинг миллатпарварлиги ва маърифатпарварлигини эмас, аждодларимизнинг буюк илмий, маданий-маърифий меросини эмас, балки бошқа нарсани, аксарият пахта ва пахтакорликнигина сингдиришмасмиди?

«Сенга миллий ифтихор керак бўлса, ана пахта, уни эк, юқори ҳосил етиштир, декабрь охиригача қолган-қутганигача йиғиштириб ол-да, сўнгра, бу ишинг билан қанча хоҳласанг шунча гурурланавер!» Тўғри, пахта билан ифтихорланишга ҳақлимиз. Нега ҳақли бўлмайдик? Дунёнинг учдан бири ўзбек халқи етиштирган пахтадан либос кийса, миллионлаб гўдакларга у йўрғак бўлса, албатта фахрланамиз, ҳозир ҳам гурурланамиз./Лекин ҳозир гап миллатнинг ўзлигини танитадиган ифтихор ҳақида кетмоқда.

Негадир бир зум қулоғим остида ўша давр корчолонларидан бирининг қалбни эзувчи гаплари янграгандай бўлди: «Она тили дейсанми, йўқ, бу ҳақда сўз очма, ях-

шиси сен меҳрингни иккинчи она тилига қўй! Маънавият дейсанми, ахир «Ўзбек тили изоҳли луғати»да бундай сўзнинг ўзи йўқ-ку!» ۱

Беихтиёр яна ўша даврни эслайман. Ажаб, Ўзбекистон дея аталса-да, бош майдони, марказий кўчаларида бирорта ўзбек тилидаги шиорга кўз тушмаса! Аризалар, мурожаатлар, расмий хатлар, идоралараро ёзишмалар ўзга тилда олиб борилса. Съездлар, мажлислар ҳақида-ку гапирмаса ҳам бўлади. Илмий ишлар, тадқиқотлар ўзга тилда ёзилса, сўнгра таржима қилинса? Ҳарбий соҳа, тиббиёт, техника йўналишлари борасида оғиз очишга ҳайиқарди киши. Негаки, бу соҳаларда иш юритишга ўзбек тилининг имконияти етмайди, деган қараш мавжуд эди. Жамиятда ўзга тилда сўзлашиш фазилат ва маданияту, она тилида сўзлашишга нуқсондай қараларди. Бу каби қанча камситишларни бошдан ўтказдик.

Шуларни ўйларканман, шукр, шукр дейман, ахир бу ҳол яна 20–30 йил давом этганда кейинги авлод қай аҳволга тушар эди? ۱

Ўзликни англаш, илмий онг ва тафаккурнинг ифодаси, авлодлар ўртасидаги руҳий-маънавий боғлиқлик тил орқали намоён бўлади. Жамики эзгу фазилатлар инсон қалбига, аввало, она алласи, она тилининг бетакрор жозибаси билан сингади. Она тили — бу миллатнинг руҳидир» ۱

Шубҳасиз, Юртбошимиз айтганидек, она тили — бу миллатнинг руҳидир. Мустабид тузум миллатга руҳ, обиҳаёт бериб турувчи маҳаллий халқлар тилининг уйғонишига асло йўл бермади. Негаки, тил улардаги миллий-руҳий қувватни, миллий гурур ва ифтихорни ҳам уйғотиб юбориши мумкин эди. Миллий гурури уйғоқ халқ эса ўз она заминида, аждодларидан қолган олтин бешикда руҳий эзилишлар, камситилишлар, «мафкуравий гипнозлар»га тоқат қила олмас эди. Мустабид тузум даврида фақат битта тилни улуғлаш мумкин эди, у ҳам бўлса ҳукмрон империя тили!

Ўзбек тилига давлат тили мақомини бериш ҳақида гарчи ўша пайтлар зиёлилар орасида журъатли даъватлар янграган, қизгин баҳс-мунозаралар авж олган бўлса-да, тилимизнинг бундай мақомга эришиши мумкинлигига

унчалик ишонқирмай қарар эдик. Шу боис иккита тилга давлат тили мақоми берилишини ёқловчилар ҳам ёки, аксинча, Ўзбекистон шароитига мутлақо тўғри келмайдиган ўта бир ёқлама, эҳтиросли фикрларни илгари сурувчилар ҳам оз эмас эди. 1989 йили, ҳали мустабид тузум қулай баҳона кутиб турган қалтис ва мураккаб бир вазиятда, Ўзбекистонга етакчилик қила бошлаган Ислом Каримов Олий Кенгаш сессиясида «Давлат тили ҳақида»ги Қонун лойиҳаси муҳокама қилинаётганда депутатларга мазкур ҳужжатни қабул қилишда оғир-вазминлик билан иш тутиш, ҳар томонлама ўйлаб мулоҳаза қилиш, энг муҳими, халқимиз ва Ватанимиз манфаатларига жавоб берадиган ягона тўғри йўлни топишга барчани қатъий даъват этди. Бундай адолатли, демократик ёндашув кўп миллатли халқимиз томонидан ижобий кутиб олинди.

Назаримизда, мазкур Қонун мустабид тузумнинг зимистон кўчалари ичра истиқлолнинг ёруғ йўлини излаётган халқимизга ана шу йўлни кўрсатибгина қолмади, балки уни навбатдаги катта жасоратга бошлади, илҳомлантирди. Бу Қонун миллионлаб қалблардаги Озодлик, Мустақиллик орзусини қатъий мақсадга айлантирди. Халқимизни Истиқлолга эришиш мумкинлигига ишонтирди. Фуқароларимиз Ўзбекистон раҳбарлигига уни шундай йўлга бошлай оладиган мард, жасур етакчи келганига иймон келтирди. Ўзбек тили эришган кадр ўзбек халқининг қадрини тиклади.

Ҳана бир ҳолат ҳеч ёдимдан чиқмайди. Тил борасидаги ҳаракатлар билан бирга илк бор юртимизда Алишер Навоийнинг 20 жилдли тўла асарлар тўпламини нашр этиш ҳаракати бошланди. 1991 йили тилимизни тикланаётган қаддини янада мустаҳкамлаш, миллионлаб юракларда миллий ғурур уйғотиш мақсадида ниҳоятда муҳим қадам қўйилди. Ислом Каримов шу йилни Ўзбекистонда «Алишер Навоий йили» деб эълон қилди.)

Тошкентда илк бор «миллий» сўзига урғу берилиб, илгариги «Комсомол кўли» ўрнида, унга ёндош ҳудудларни ҳам қамраб олган ҳолда Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий боғи ташкил этишга киришилди. Шоирнинг муҳташам ҳайкалини яратиш ишлари бошлан-

ди. Бу бежиз эмас эди, бу ҳаракатларнинг асл сабаби ҳамда улардан кўзланган эзгу ниятлар кўламини яна биз Юртбошимизнинг сўзларидан англаймиз:

«Инсон қалбининг қувончу қайғусини, эзгулик ва ҳаёт мазмунини Навоийдек теран ифода этган шоир жаҳон адабиёти тарихида камдан-кам топилади. Она тилига муҳаббат, унинг беқиёс бойлиги ва буюклигини англаш туйғуси ҳам бизнинг онгу шууримизга, юрагимизга аввало Навоий асарлари билан кириб келади. Биз бу бебаҳо меросдан халқимизни, айниқса, ёшларимизни қанчалар кўп баҳраманд этсак, миллий маънавиятимизни юксалтиришда, жамиятимизда эзгу инсоний фазилатларни камол топтиришда шунчалик қудратли маърифий қуролга эга бўламиз».

1991 йил 31 август куни халқимиз асрий орзу-умидига эришди. Шу куни Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримов мамлакатнинг олий минбаридан туриб ўзбек тилида Ўзбекистонни Мустақил давлат деб эълон қилди!

Гувоҳи бўлаётганимиздек, истиқлол арафаси, мустақиллик йиллари тилимиз ривожини, миллатнинг тарихий руҳини кўтариш, давлатчиликни мустаҳкамлаш борасида қанчалар улғувор ишлар амалга оширилди. Жумладан, ўзбек тилига Давлат тили мақомининг берилиши унинг қўлланилиш соҳасини сезиларли кенгайтди. Тилшуносларимиз, атамашуносларимиз учун янги имкониятлар эшигини очди. Бевосита Юртбошимиз саъй-ҳаракати билан ўзбек тили халқаро муносабатларда ишлатиладиган тиллар даражасига кўтарилди, фаол мулоқот воситасига айланди. Дунё давлатлари раҳбарлари билан бўладиган учрашув, суҳбатлар, музокаралар, тегишли ҳужжатларни имзолаш маросимларида, нуфузли саммит ва расмий матбуот анжуманларида она тилимизнинг ўрни ортди. Янги қўлланма ва луғатлар тузилди. 1993 йил 2 сентябрда эса она тилимизнинг халқаро майдондаги нуфузини юксалтириш, мамлакатимизнинг жаҳон коммуникация тизимига интеграциялашувини таъминлаш, фарзандларимиз учун чет тиллар, ахборот технологияларини ҳар томонлама пухта эгаллашлари борасида қулай имкониятлар яратиш мақса-

дида «Лотин ёзувчига асосланган ўзбек алифбосини жорий этиш тўғрисида»ги Қонун қабул қилинди.

Илк бор мусулмонларнинг муқаддас китоби Қуръони карим ўзбек тилида чоп этилди. Ўзбекистонда ишлаб чиқилган ҳарбий Низомга асосан, Қуролли Кучлар тизимида ўзбекча ҳарбий қоидалар жорий этилди. Давлатни бошқариш, божхона, солиқ, ташқи ишлар, банк-молия тизими, замонавий коммуникация ва ахборот технологиялари, тиббиёт каби муҳим соҳаларда ўзбек тилининг қўлланиш уфқлари кенгайди. Зарур атама ва иборалар, махсус терминлар, уларнинг изоҳига бағишланган луғатлар ишлаб чиқилди.

Ёдимда, шўро даврида университетда ўқиб юрган кезларимизда тилшунослик фанидан «вазир», «ҳоким», «де-вон», «божхона», «туман», «бекат», «сарой» каби қатор сўзлар архаик, яъни эскирган, муомаладан чиқиб кетган, фақат тарихий асарлардагина қўллаш мумкин бўлган сўзлар, дея талқин қилинарди. Аслида эса бу сўзлар мутлақо эскирмаган, бизни ўзбек давлатчилиги асосларидан йироқлаштириш мақсадида дарсликларда атайин шундай талқин қилинган экан. Бугун Президент девони, Олий Мажлис, Вазирлар Маҳкамаси, вазир, вилоят, туман ҳокимликлари, Оқсоқоллар кенгаши, Оқсарой, Мустақиллик бекати каби қатор сўзларсиз ўзбек давлатчилигини тасаввур қила олмаймиз.

Бугун мамлакатимизда хорижий тилларни ўргатиш ва ўрганишга ҳам алоҳида эътибор билан қаралмоқда. Негаки, биз бугун жаҳон ҳамжамиятидаги ўрнимизни янада мустақамлаш учун хорижий ҳамкорлар билан алоқаларимизни ҳар томонлама кенгайтиришимиз, жаҳон илм-фани, технология соҳасидаги янгиликлардан мунтазам баҳраманд бўлишимиз учун хорижий тилларни мукамал ўрганишимиз керак. Шу боис мамлакатимизда Ўзбекистон Жаҳон тиллари университети, Шарқшунослик институти, қатор хорижий тилларни ўргатувчи тил марказлари ташкил этилди.

Аммо бу борада ҳам Юртбошимиз кимлигимиз, эгаллаб турган лавозимимиздан қатъи назар, ҳаммамизни муҳим бир нарсани ёддан чиқармасликка ундайди:

«Шунга алоҳида урғу беришимиз зарурки, чет тилларни ўрганиш, минбаъд она тилини эсдан чиқариш ҳисобига бўлмаслиги лозим. Ўз фикрини мутлақо мустақил, она тилида равон, гўзал ва лўнда ифода эта олмайдиган мутахассисни, авваламбор, раҳбар курсисида ўтирганларни бугун тушуниш ҳам, оқлаш ҳам қийин».

МУЛЬТФИЛЬМНИНГ ЎЗБЕКЧАСИ БЎЛМАЙДИМИ?

Ҳар гал фарзандларимга болалар учун махсус чиқарилган ўзбек тилидаги эртақлар, журналлар, бадиий адабиётлар, ўзимизда ишланган ёки жаҳон халқлари мультфильмларининг ўзбекчалаштирилганларини харид қилар эканман, беихтиёр болалигимни эслайман. Биз мультфильмларни ўзбек тилида кўришни жуда ҳам орзу қилар эдик. Ҳар куни телевизор орқали мультфильм кўрар эканман, ёнимдаги опам ёки акамга тўхтовсиз «Нима деяпти?» деган саволни берар эдим. Боғчада, мактабда эса ўзбек тилида эмас, рус тилида шеър ёдлаган бола кўпроқ олқишланар, рағбатлантирилар эди...

Бугун оддий бир фуқаро сифатида давлат рамзларимиз, бетакрор меъморий обидаларимиз, бунёдкор халқимиз яратган муҳташам иморатлар, миллий нақшлар акс эттирилган ўзбек сўмимизни, фахрий унвонлар, давлат мукофотлари, орден ва медаллар, фуқаролик паспорти, сиртида байроғимиз рамзи узра «Ўзбекистон ҳаво йўллари» дея ёзилган, дунё кезиб келаётган самолётларимизни кўрганда қанчалар қувонаман.

Ўзбек тили жаҳонга чиқди. АҚШ, Япония, Туркия ва Шарқу Фарбнинг қатор давлатларидаги нуфузли олий таълим муассасаларида ўзбек тили астойдил ўрганилмоқда. Тил ўрганиш мақсадида мамлакатимизга ташриф буюраётган мутахассисларнинг саноғи йўқ. Яна бир нарсани эслаганда беҳад қувонаман. Мамлакатимиз раҳбари ташаббуси билан ўзбек кураши бебаҳо миллий қадриятимиз тимсоли сифатида жаҳонга чиқди. Эндиликда дунёнинг барча мамлакатларидаги нуфузли мусобақаларда «ҳалол», «чала», «ёнбош» каби ўзбекча сўзлар жарангламоқда. Мам-

лакатимизда фаолият юритаётган хорижий мамлакатларнинг элчилари ҳам халқимизга эҳтиром сифатида сўзларини «Ассалому алайкум» билан бошлаб, «Ташаккур», «Раҳмат» деган сўзлар билан яқунлайди.

Ўзбекистон бугун ўзининг кучли давлатчилик тизимига, давлат байроғи, герби, мадҳияси, тилига эга бўлди. Бугун Бирлашган Миллатлар Ташкилоти қароргоҳи, қатор хорижий давлатлар, халқаро ташкилотларда Ўзбекистон байроғи ҳилпираб турибди. Дунё аҳли ўзбек мақом санъати, эстрада кўшиқчилиги, ўзбек шеърляти орқали она тилимизнинг ўзига хос бетакрор оҳангидан баҳраманд бўлмоқда. Ўзбек тили — мустақил тараққиёт йўлидан илдамлаб бораётган халқимиз маънавиятининг ёрқин бир кўзгуси, эркин ва озод халқ бўлиб юксалишимизнинг яна бир муҳим белгиси сифатида юксак мақомда жаранглаб турибди.

ВАТАНДОШЛАРИМИЗНИНГ ТИЛИ ҲАМ, ЎЗИ ҲАМ БИЗ УЧУН АЗИЗ

Тил борки, миллат бор. Она тили — онадай муқаддас. Ҳар бир миллат, элат ўз она тилини улуғлашга ҳақлидир. Бироқ ўз тилини улуғлаш минбаъд ўзга тилларни камситиш эвазига бўлмаслиги керак. Гарчи дунёда инсон қадри, миллатлар эркинлиги, тенглигини таъминлаш даъвосини қилган бўлса-да, шўро мустабид тузумининг энг катта хатоларидан бири маҳаллий тилларга бўлган паст назари, беписанд муносабати эди.

Ўзбекистоннинг бу борадаги ҳам адолатли, ҳам демократик қадами бугун бутун дунёга ибрат.

Ҳатто 1991 йил 31 август кuni қабул қилинган Ўзбекистон Республикасининг Давлат мустақиллиги тўғрисидаги Баёнотда ҳам бунинг ёрқин ифодасини кўриш мумкин.

Бу тарихий ҳужжатда бошқа муҳим ғоя ва эзгу ниятлар қатори *«миллати, диний эътиқоди ва ижтимоий мансублигидан қатъи назар, республика ҳудудида яшовчи ҳар бир кишининг муносиб ҳаёт кечиришини, шағни ва қадрқимматини таъминлайдиган инсонпарвар демократик ҳуқуқий давлат барпо этишга интилиб»* озод суверен дав-

лат – Ўзбекистон Республикаси ташкил этилганлиги тантанали равишда эълон қилинади, дея қайд этилган.

Қолаверса, бундай адолатли йўл «Давлат тили тўғрисида»ги Қонунда ҳам ўз аксини топган эди. Мазкур Қонунда «Ўзбек тилига Давлат тили мақомининг берилиши республика ҳудудида яшовчи миллат ва элатларнинг ўз она тилини қўллашдан иборат конституциявий ҳуқуқларига монелик қилмайди. Ўзбекистон Республикасида давлат тилини ўрганиш учун барча фуқароларга шарт-шароит ҳамда унинг ҳудудида яшовчи миллатлар ва элатларнинг тилларига иззат-хурмат билан муносабатда бўлиш таъминланади», – дея қатъий белгиланган.

Яна бир муҳим жиҳат. Ўзбекистонда давлат умумий ўрта маълумот олишни давлат тилида, шунингдек, рус, қорақалпоқ, тожик, қозоқ, қирғиз, туркман тилида олиб борилишини таъминлайди. Бугунги кунда республикамиздаги 8714 мактабда таълим ўзбек тилида олиб борилаётган бўлса, 769 мактабда рус, 493 мактабда қозоқ, 378 мактабда қорақалпоқ, 47 мактабда туркман, 203 мактабда тожик, 61 та мактабда қирғиз тилида олиб борилмоқда.

Ўз онасини улуғлаган, унга ҳурмат кўрсатадиган асл фарзанд ўзга оналарни ҳам шундай ҳурмат қилади. Шунда у барча оналарнинг ҳам фарзандига айланади. Биз Юртбошимизнинг бу борадаги сиёсатидан доимо таъсирланамиз, ҳайратланамиз. Чунки мамлакатимиз раҳбарининг адолатли сиёсати туфайли Ўзбекистонда истиқомат қилаётган 130 дан ортиқ турли миллат ва элатлар тилига, уларнинг дини, маданияти, урф-одати, қадриятларига чексиз ҳурмат кўрсатилмоқда. Бугун биз ҳамжиҳат, яхлит бир оиламиз. Ўзбек тилидаги қўшиқларни қанчалар севиб тингласак, қорақалпоқ, тожик, қозоқ, қирғиз, туркман, рус, уйғур, турк, украин, татар каби қатор тиллардаги қўшиқларни ҳам шунчалар яхши кўриб эшитамиз. Биз учун машҳур «Кўчалар» қўшиғини ўзбекча ва корейсча куйлаётган Зоя Цой ҳам, русча ва ўзбекча куйлаётган Лариса Масколёва ҳам бирдай эъзозлидир.

Ўзбекистон Республикасининг «Давлат тили тўғрисида»ги Қонунида ўзбек тили билан биргаликда барча тилларнинг эмин-эркин ривожланиши учун ҳуқуқий пой-

девор яратилган. Биз бир Ватаннинг дилбандларимиз, бир бўстоннинг гулларимиз. Зеро, Юртбошимиз таъкидлаганидек: «Республика аҳолиси ўртасида кўпчиликни ташкил қиладиган ўзбек миллатининг муқаддас бурчи она тилини, ўз миллий маданияти ва тарихини тиклашдангина иборат эмас, балки биргаликда ҳаёт кечирувчи кам сонли халқларнинг тақдири учун, уларнинг ўзига хос маданий-маънавий хусусиятларини сақлаб қолиш учун, камол топиши ва ўзлигини намоён этиши учун уларга тенг шароит ва имкониятлар яратиб бериш борасида масъул бўлишдан ҳам иборатдир».

ОНА ТИЛИГА ЭЪТИБОРСИЗЛИК ОНАНИ НОРИЗО ҚИЛИШ БИЛАН БАРОБАР

Ҳаётдаги энг мўътабар тушунчалар, ришталар ота-она билан боғлиқдир. Она Ватан, Ота Макон, Она юрт, Ота мерос замин, Она тили... Тилимизда яна ватанпарварлик, юртга содиқлик, фидойилик каби тушунчалар ҳам бор. Менинг назаримда, ўзи туғилиб ўсган заминга садоқатли инсонда юқоридаги барча фазилатлар мужассам бўлади. Онасининг дардларига дармон бўлмайдиган, уни беҳурмат қилишга йўл кўядиган, онани эъозлашни ўзининг бурчи деб билмайдиган инсоннинг волидасига бўлган муҳаббатни ҳақидаги пахтавон сўзларига ишониш мумкинми?

Бугун давлат идорасида, раҳбар курсида ўтириб, иш компьютерини ўзбекчалаштиришга ҳафсала қилмаган, «Ўзбекистон Республикаси» деган муқаддас сўзларни ҳеч парвосиз «Ўзбекистан Республикаси» дея, «Мустақиллик» сўзини «Мустақиллик» деб ёзаётган, ўз дўкон ва офислари, ошхона ва кафелари пештоқига ажнабий номларни қалаштириб ёзиб ташлаётган тадбиркорни, «она Ватан» сўзларини «ўна Ватан», «она тупроқ» сўзини «ўна тупрак» дея қуйлаётган чулчут тилли айрим эстрада хонандалари тўғрисида-чи, нима дейиш мумкин?!

Яқинда бир анжуманда устозларимиз куюниб айтдилар. Таниқли ёзувчи Абдулла Қаҳҳор «Нега йўл қоидасини бузган йўловчига жарима солинадую, тилни бузаётган инсонга жарима солинмайди?» деган экан. Бир томондан Абдулла Қаҳҳор ҳақ, эҳтимол, шундай чоралар ҳам

кўриш керакдир. Иккинчи томондан эса... ўйланиб қоласан. Наҳотки, она тилига муҳаббат уйғотиш, айримларнинг она тилига бўлган беписанд муносабатини тўғирлаш учун шундай чоралар кўриш шарт бўлса?!

Доноларнинг гапи бор: «Тилдан қайтган, элдан қайтади», «Она тилига эъзоз — онага эъзоз». Она эса ҳамиша юксак эҳтиромга лойиқ зот. Фарзанд сифатида буни унутишга ҳаққимиз йўқ.

ЎЗБЕК ТИЛИ – МЕҲР ТИЛИ

«Ҳаёт уни ўрганадиган кишиларгагина ўргатади», дейди донолар. Ўқиб, ўрганиб, ҳаётни кузатиб, нафақат буюк аждодлар, олиму мутафаккирлар меросидан баҳраманд бўлиб, балки сенга замондош, миллатнинг, халқнинг бахти ва озодлигига, миллатларнинг бирдамлигига сабабчи бўлган кучли шахсларнинг фаолиятига назар солиб, кўп сабоқлар чиқарар экан киши.

Дунёда неча минг миллат ва элат бўлса, барчасининг қалбида миллий ғурур, она тилига бўлган муҳаббат ҳам яшайди. Бу оламда ўз она тилидан ҳазар қиладиган бирор ақли расо инсонни топиш қийин. Эҳтимол, ҳаёт ҳукми, яшаш тарзи боис кимдир она тилисини ўрганиш имкониятига эга бўлмагандир. Аммо у, ҳеч бўлмаганда, ўз она тилида тўрт қатор бўлса-да, шеър ёхуд кўшиқни биледи. Бу билганини у тумор каби қалб тўрида сақлайди.

Дунёда турфа хил гуллар мавжуд, аммо ҳар бири ўз тароватига эга. Булбулнинг ноласи, чумчуқнинг чириллаши, қарғанинг қағиллаши — ҳар бирининг полапони учун бирдай азиз. Дарахт новдасидаги ҳар бир куртакда баҳор яширин бўлганидек, ҳар бир тилда бутун бир миллатнинг ўтмиши, тарихи, маънавияти, руҳи, бир сўз билан айтганда, борлиғи яширин.

Марҳум авар шоири Расул Ҳамзатовнинг «Доғистоним» китобида шундай фикрлар бор: «Тилларни осмондаги юлдузларга ўхшатаман. Бу юлдузларнинг ҳаммаси қўшилиб баҳайбат бир юлдуз бўлишини сира истамас эдим. Осмонга битта қуёш, битта ой етади. Юлдузлар ўз жилваси билан гўзал. Ҳар бир инсоннинг ўз юлдузи бўлсин. Менинг юлдузим — ўз она тилим...»

Бу сатрларни ўқийману, ўзимга савол бераман: Ўзбекистон осмони нега жилвагар? Нега бунчалар ёруғ? Негаки, Юртбошимиз ташаббуси билан Ўзбекистон Республикасининг «Давлат тили ҳақида»ги Қонунида, таъбир жоиз бўлса, ҳар бир юлдузнинг ўз нурини эмин-эркин сочишига ҳуқуқий имкон яратилди. Бу юлдузлар Ўзбекистон осмонини безаб турибди. Ўзбек тили улар учун Ватан тили!

Истиқлол йилларида лугатимиздан *бағрикенглик* деган сўз ҳам кенг ўрин олди. Аслида бу сўзда ўзбекча меҳр-мурувват, саховат, инсонийлик, одамийлик каби маънолар ҳам мужассамдир. Шу боис бағрикенглик ғояси аҳиллик мезони, биродарлик рамзи сифатида шаклланди.

Бағрикенглик бу — турли-туманликдаги бирликдир. Ўзбекистонда бу борада амалга оширилаётган ишлар, эришилган натижалар Президент Ислом Каримовнинг ЮНЕСКО Ижроия Кенгаши сессиясининг Тошкентда бўлиб ўтган 155-яқунловчи Мажлисида айтган қуйидаги сўзларида ҳам ўз ифодасини топган эди:

«Мен сизларнинг эътиборингизни бизнинг халқимиз мисолидаги ноёб воқеликка, қимматли тажрибага қаратмоқчи эдим. ЮНЕСКО ёрдамида бу ибратли тажрибани бутун дунёга намойиш этса арзийди. Бу — турли динга мансуб бўлган халқларнинг кўп миллатли давлат шароитида ҳам тинчлик ва тотувликда яшай олиш тажрибасидир».

Бир воқеа ҳеч ёдимдан чиқмайди. Янглишмасам, бундан ўн йиллар муқаддам Юртбошимиз Исроил давлатига сафар қилди. Давлат ташрифи доирасида Ўзбекистондан борган яҳудий биродарларимиз билан учрашув ҳам кўзда тутилган экан. Тегишли музокаралардан сўнг Президентимизни мазкур учрашувга Исроилнинг ўша пайтдаги ҳукумат раҳбари Бенямин Нитаняху кузатиб келган. Учрашувни телевизор орқали кўряпману ҳаяжонимни боса олмайман. Эгнига атлас кўйлак кийган, бошига оналаримиздек рўмол ўраган онахонлар, дўппи кийган оқсоқоллар, гулдаста кўтарган ёшлар, «Ассалому алайкум» дея узалган қўллар, азиз меҳмон шарафига чалинаётган ўзбекона карнай-сурнайлар...

Самимий кўришишлар, дўстона қўл олишлардан сўнг ичкарига кирилди. Катта зал, тўпланганлар оёққа туриб

Ислом Каримовни олқишлар билан кутиб олдилар. Президентимиз улар билан ўзбек тилида ниҳоятда самимият ила мулоқот қилдилар. Кузатиб турибман, Юртбошимиз сўзларини тинглаб залдаги кўпларнинг кўзида меҳр ва соғинч ёшлари ялтиради. «Дугоҳ»лар «Сегоҳ»ларга уланди... Гарчи телевизор орқали бўлса-да, Нитаняхунинг ҳайратини сезиб турибман. Ўзбек тилида бўлаётган бундай самимий мулоқотдан лол бўлиб, ўз уйи, ватанида эмас, бегонасирагандек ўтирар эди. Ана ўша жойда, олис Исроил заминида ҳам ўзбек тили ўзбекона меҳр риштаси бўлиб дилларни дилларга боғлади.

Президентимизнинг кўйидаги сўзларида бугунги ҳаётимизнинг нақадар катта ҳақиқати мужассам: «Ўзбекистон — улкан имкониятлар мамлакати, айна пайтда у буюк орзумидлар, якдиллик, ҳамжиҳатлик, биродарлик мамлакати. Турли миллат вакилларининг энг эзгу ниятларини муштарак этган, шонли тарихга ва буюк келажакка эга бўлган улуғвор хонадон».

Инсон меҳр кўрган жойига талпинади. Инсон унга меҳр кўрсатган одамга меҳр кўрсатгиси келади. Юртбошимиз ташаббуси, саъй-ҳаракати билан ўзбек тили нафақат давлат тили, балки Ўзбекистонда истиқомат қилаётган, ҳозирда хорижда яшаётган бўлса-да, ҳали ҳануз Ўзбекистонга меҳри улуғ бўлган барча миллатларни боғловчи Меҳр тилига айланди, юксак миллий қадрият даражасига кўтарилди.

2010 йил

ЭНГ УЛУҒ, ЭНГ МУҚАДДАС МАҚСАД БАРКАМОЛ АВЛОД ТАРБИЯСИДИР

*Илму маърифат инсонни юксакка кўта-
ради. XXI асрда, мен ишонаман, маданият
учун, илму маърифат учун жонини беради-
ган ва буни ҳаётининг асосий мақсади қилиб
қўядиган янги авлод пайдо бўлади. Биз ана
шу авлод учун яшаймиз.*

Ислом Каримов

«Ҳақиқий бахтга эришиш мақсадида кишиларни бир-лаштирувчи юрт — фазилатли юртдир, ўсиб келаётган ўғил-қизларини баркамол қилиб тарбиялашни энг катта мақсад деб билгувчи халқ — фазилатли халқдир», — деган эди ватандошимиз, улуғ олим Абу Наср Форобий. Биз юқорида Юртбошимизнинг мустақилликнинг дастлабки йилларида баркамол авлод тарбиясини ўйлаб айтган сўзларини бежиз келтирмадик. Бугунги кунга келиб ана шу мақсад асосида олиб борилган кўп йиллик амалий ишлар ўзининг нафақат нишонасини, балки тўлиқ самарасини бермоқда. Фарзандларимизнинг камолига боқиб, таълим-тарбия соҳасидаги тарихий ўзгаришларга қараб бунга барчамиз гувоҳ бўлиб турибмиз. Йилдан-йилга тобора равнақ топиб бораётган, ўғил-қизлари ҳар соҳада ўз камоли билан дунёга доврўқ солаётган Ўзбекистон аталмиш улкан хонадонимизга боқиб яқин йиллар ичида Ватанимиз бундан-да обод ва файзиёб бўлишига барчамиз иймон келтирмоқдамиз.

Бугун Ўзбекистонда ёшлар тарбияси, таълимдаги ислохотлар тўғрисида сўз кетганда баркамол авлод сўзига алоҳида урғу бериб, уни Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори деб атаймиз. Миллий истиқлол ғоясининг асосий тушунчаларидан бири ҳам комил инсонни тарбиялашдир.

Комил инсон ғояси — ҳам миллий, ҳам умумбашарий моҳиятга эга бўлган, одамзодга хос энг юксак маънавий ва жисмоний баркамолликни мужассам этган, уни ҳамиша эзгуликка ундайдиган олижаноб ғоядир. Бу ғоя юрти-

мизда фарзанд тарбия қилаётган ҳар бир ота-она қалбидаги ниятларга туташ, десак асло адашмаган бўламиз. Истиқлол боис, мамлакатимиз раҳбарининг ташаббуси туфайли у давлатимиз ҳамда халқимизнинг энг улуғ ва муқаддас мақсадига айланди.

Эътибор берган бўлсангиз, мамлакатимизда бирор-бир анжуман, бирор-бир йиғилиш йўқки, у ерда фарзандларимиз иқболи ҳақида фикр билдирилмаган, мулоҳаза юритилмаган бўлсин. Ўзингиз ўйлаб кўринг, биз бирор кунимизни ўғил-қизларимизнинг бахту саодатини, камолини ўйламасдан ўткази оламизми? Бирор даражадаги суҳбат болалар тарбияси, ота-она орзу-ҳавасини четлаб ўтганми? Агар кўча-кўйда икки таниш юртдошимиз тасодифан учрашиб қолгудай бўлса ҳам, энг аввало, бир-бирларидан фарзандлари ҳақида сўрайди. Ота-онадан энг катта бойлигингиз, давлатингиз нима, деб сўрасалар, ҳеч иккиланмай биринчи галда фарзандим, дейди. Эзгу ният қилган чоғларида ҳам аввало «фарзандларим камолини, орзу-ҳавасини кўрай, мен кўрмаган кунларни ўғил-қизларим кўрсин, мен етмаган бахтга фарзандларим етсин», деб дуо қилади.

Шунинг учун ҳам истиқлолимизнинг илк кунларидан бошлаб баркамол авлод тарбияси чинакам маънода давлат ишига айланди, давлат сиёсатининг устувор йўналиши деб эълон қилинди.

Таълим-тарбия инсонни, инсон орқали бутун жамиятни ўзгартиради, юксалтиради. Мамлакатимизда ҳаётга татбиқ этилган Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури, Мактаб таълимини ривожлантириш умуммиллий дастури, Болалар спортини ривожлантириш, мусиқа мактабларини бунёд этиш, «Камолот» ижтимоий ҳаракати фаолиятини такомиллаштириш, Зулфия номидаги Давлат мукофоти, «Ниҳол» мукофотини таъсис этиш, «Янги авлод», «Келажак овози» каби танловларни ташкил этиш, кўйингки, жамият ривожини, мамлакат тараққиёти билан боғлиқ барча мақсад ва интилишлар асосида комил инсон, баркамол авлод тарбияси ётади.

Чинакам илм, чинакам эзгу тарбия асосини яратган шахс салоҳияти, меҳнати, фидойилиги ҳеч қачон одамлар, инсоният назаридан четда қолмайди. Эзгу иш ҳамини

ша эътибор топади. «Зар қадрини заргар билади» дейдилар. Бугун Кадрлар тайёрлаш Миллий дастурини ўз мамлакати, жамияти ривожини таълим, илм-фан билан таъминлаган, фаровон жамиятга шу йўл билан эришган қатор хорижий давлатларнинг раҳбарлари, нуфузли илмий марказлар, халқаро ташкилотлар ҳам эътироф этмоқда.

Халқаро ЮНЕСКО ташкилоти, Плеханов номли Россия иқтисодиёт академияси, Голландиянинг Фонтис университети, Россия Олий мактаб фанлари халқаро академияси, Москва давлат университети, Япониянинг Васеда университети, Испаниянинг Алкала де Энорес университети, Япониянинг Соке Гаккай университети ва қатор халқаро ташкилотлар, нуфузли халқаро академиялар, жаҳондаги етакчи илмий марказлар томонидан Юртбошимизга топширилаётган фахрий академик, фахрий профессор, фахрий докторлик унвонлари ана шу эзгу яратувчанлик, фидойилик, бунёдкорликка берилаётган баҳодир. Қолаверса, бугун дунё жамоатчилиги Ўзбекистоннинг демократик давлат, фуқаролик жамияти, замонавий иқтисодиёт тизимини барпо этиш, дунёда ўзига мос ўрин эгаллаш борасида эришаётган ютуқлари, барқарор натижаларини тан олмоқда.

Президентимиз таъкидлаганидек: «Агар биз ўз вақтида узоқни кўзлаб эртага ҳаётга кириб келаётган ёшларимизнинг чуқур билим ва касб-ҳунар эгаллаши учун замин яратмасак, уларни замон талаб қиладиган мутахассис кадрлар этиб тайёрламасак, бугунги кунда бутун дунёни қамраб олган молиявий-иқтисодий инқироз даврида юртимизда тинчликни сақлаб, иқтисодиётимизнинг барқарор ўсиш суръатларини таъминлашга, айти шундай оғир шароитда халқимиз ҳаётини тобора юксалишига эриша олармидик?!»

Ҳа, бугун дунё Ўзбекистонни бежиз эътироф этаётгани, эҳтиром этаётгани йўқ. Биз бугун ҳар йили юзлаб таълим муассасалари қурилишига табиий бир ҳолдек қараймиз. Бир ортга назар ташласак-чи, мустабид тузум даврида мактабларимиз, боғчаларимиз қай аҳволда эди? Спорт мажмуалари, сув ҳавзалари-чи? Номини эшитганда ўқувчилар ўзини камситилгандек ҳис қиладиган ПТУларни

бугунги замонавий академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари билан қиёслаб бўладими?

«Келажак бугундан бошланади. Ҳозир тарбия масаласига эътибор қилинмаса, келажак бой берилади. Тарбиядан ҳеч нарсани аямаймиз!» Президентимиз томонидан истиқлолнинг илк йилларида, мамлакатимиз учун унча осон бўлмаган бир вазиятда айтилган бу қатъий сўзларни ҳаммамиз яхши эслаймиз. Фарзандларимиз истезоддини юзага чиқариб, уларга қанот бағишлаб келаётган Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури, унинг мантиқий давоми бўлган Мактаб таълимини ривожлантириш умуммиллий дастури ана шу муқаддас даъватнинг маҳсулидир. Дарҳақиқат, бу таълим тизимимиздаги энг ёрқин саҳифадир. Бу ишлар самарасини ўқувчи-ёшларимиз нуфузли халқаро фан олимпиадалари ва спорт мусобақаларида кетма-кет эришаётган муваффақиятлар мисолида кўриб турибмиз. Ҳар йили қанчадан-қанча ўғил-қизларимиз мамлакат, Осиё, жаҳон миқёсида ўтаётган турли мусобақаларда, илмий анжуманларда қатнашиб фахрли ўринларни эгалламоқда. 42-Халқаро Менделеев олимпиадасида мамлакатимиз шарафини ҳимоя қилган 15 нафар ўқувчимиз 1 та олтин, 1 та кумуш ва 11 та бронза медалига сазовор бўлди. Тошкент Педиатрия тиббиёт институти қошидаги академик лицей ўқувчиси А. Мақсудхўжаев «Энг яхши экспериментатор» номинацияси бўйича ғолиб деб топилди. Испаниянинг Мадрид шаҳрида ўтказилган 49-Халқаро математика олимпиадасида Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти қошидаги академик лицей ўқувчиси Д. Салимова бронза медали соҳиби бўлди.

Спорт, тасвирий санъат, мусиқа йўналишида таҳсил олаётган фарзандларимизнинг ютуқлари ҳам беҳисоб. Москва шаҳрида ўтказилган халқаро танловда Р. Глиэр номидаги Республика ихтисослаштирилган мусиқа академик лицейи ўқувчилари М. Муҳаммадалиев, Ҳ. Қобилов биринчи ва иккинчи ўринларни эгаллади. С. Тиллаҳўжаева эса танловнинг «Энг яхши жўрнавоз» дипломи билан тақдирланди. Германияда бўлиб ўтган 50-Халқаро олимпиадада бир йўла уч нафар ўқувчимиз 104 та давлатдан 600 га яқин ўқувчи иштирок этган билимлар баҳсида бит-

та кумуш ва 2 та бронза медали билан тақдирланди. Умид ниҳоллари бўлган Ватанимиз ўғил-қизлари учун чинакам гуллаш даври келди...

«Ота-боболаримиз шуҳратининг соясига маҳлиё бўлиб юрадиган даврлар энди ўтди. Бугун жаҳон биздан ўз сўзимизни айтишимизни, ўз тафаккуримизни намоён этишимизни талаб қилмоқда. Бошқа халқлар, бошқа миллатлар бизга ётсираб беписанд қарамаслиги, балки бизни эътироф этиши, бизни эҳтиром этиши керак. Биз ана шу юксак муносабат ва ҳурматга лойиқ бўлишимиз даркор. IX–XV асрларда маърифатли дунё бухорийлар, фарғонийлар, хоразмийлар, берунийлар, ибн синолар, улуғбекларни қанчалик иззат-икром қилган бўлса, XXI асрда биз халқимиз, миллатимизга нисбатан ана шундай эҳтиромни қайтадан қўлга киритишимиз керак. Ўша улуғ аждодларимиз асос солган ва оламга донг таратган илмий мактабларни замонавий шаклда қайтадан тиклашимиз лозим».

Ана шу улуғ ниятнинг ижобати сифатида ўтган йиллар давомида Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури асосида таълим тизими тубдан ислоҳ қилиниб барча замонавий талабларга жавоб берадиган узлуксиз таълим тизими яратилди. Қисқа давр мобайнида 1500 дан зиёд замонавий академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари бунёд этилди. Биргина мактаб таълимини ривожлантириш умуммиллий дастури доирасида сўнгги тўрт йил мобайнида 8 минг 500 та мактабда қурилиш ва ободонлаштириш ишлари амалга оширилди. Аниқроқ қилиб айтганда, мамлакатимизда 351 та мактаб биноси янгидан бунёд этилди. 2 минг 470 та мактаб капитал реконструкция қилинди. 3 минг 607 та мактаб капитал, 2 минг 72 та мактаб эса жорий таъмирдан чиқарилди. Физика, кимё, биология фанлари бўйича замонавий лаборатория хоналари сони 2004 йилга нисбатан 3 баробар, спорт заллари сони эса 1,5 баробардан зиёд кўпайди.

Бугун дунёда кечаётган молиявий-иқтисодий инқироз кўп давлатларнинг белини буқди. Қатор мамлакатларда қанчадан-қанча ижтимоий объектлар қурилиши тўхтаб қолди. Лекин бизнинг юртимизда бирорта мактаб, коллеж биносининг қурилиши тўхтатилгани йўқ. Аксинча,

мамлакатимизда қишлоқ жойларидаги таълим муассасаларига алоҳида эътибор берилди. 2009 йилнинг ўзида 214 та академик лицей ва касб-ҳунар коллежи, 1 минг 957 та мактаб қурилди ва реконструкция қилинди. 4 минг 200 та қишлоқ мактаби халқаро Интернет тармоғига уланди. Нафақат шаҳар, балки қишлоқ жойларидаги академик лицей ва касб-ҳунар коллежларини битирган ёшларни иш билан таъминлаш мақсадида 460 мингта, жумладан, хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантириш ҳисобидан 380 мингта янги ишчи ўринлари ташкил этилди. Шу ўринда бир савол туғилади, хўш бу ишлар ўз-ўзидан бўляптими? Ҳеч нарса ойдан, осмондан тайёр тушмайди-ку!

Бейхитёр шукрона келтирасан. Мамлакатимиз раҳбари таъкидлаганидек: «Ҳақиқатдан ҳам, бундан 12 йил олдин бошланган Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури ва 2004 йилда унинг таркибий қисми сифатида қабул қилинган Мактаб таълимини ривожлантириш умуммиллий давлат дастури ижтимоий ҳаётимизда туб бурилиш ясади». Ўтган давр мобайнида нафақат шаҳар, туман марказларида, балки энг чекка Навоий вилоятининг Томди туманидан тортиб, Фарғона вилоятининг олис Сўх туманигача, Андижон вилоятининг йироқ Хонобод шаҳридан тортиб, Қорақалпоғистоннинг узоқ Мўйноқ туманигача – деярли барча ҳудудларда кучли моддий-техника базасига эга бўлган замонавий таълим муассасалари қад ростлади.

Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими тизимида бунёд этилган академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари, кутилганидек, қисқа вақт ичида мамлакатимиз барча ҳудудларининг маърифат, маънавият, илм-фан, бир сўз билан айтганда, тараққиёт ўчоқларига айланаётганига гувоҳ бўлиб турибмиз. Президентимиз таъкидлаганидек: «Ўтган йиллар мобайнида ана шу лицей ва коллежларни 1 миллион 446 мингдан зиёд фарзандларимиз, жумладан, 1 миллион 55 минг нафардан ортиқ қишлоқ ёшлари битириб, бугунги кунда ишлаб чиқариш, қишлоқ хўжалиги, бошқарув ва ижтимоий соҳаларда, барча жабҳаларда меҳнат қилаётгани бизнинг шу йўлда эришган энг катта ютуғимиз бўлди, десак, ҳеч қандай муболаға бўлмайди». Дарҳақиқат, келажак ҳақида қайғуриш, баркамол авлод орзуси борасидаги

эзгу фикр, эзгу сўз амалда ўзининг шундай натижаларини кўрсата бошлади.

Келажак ҳақида қайғуриш! Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури давлат раҳбарининг ўз халқи, вояга етаётган авлоди тўғрисида, уларнинг бахт-саодати, бир сўз билан айтганда, Ватан, миллат, халқ келажаги тўғрисида қайғуришининг гўзал бир намунаси. Россия олий мактаб фанлари халқаро академияси президенти Валентин Шукшунов таъбири билан айтганда: «Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури – таълим муаммоларига чуқур илмий ва янгича ёндашув натижаси бўлиб, унинг бошида давлат раҳбарининг бевосита ўзи туриши чиндан ҳам дунёда бетакрор ҳодисадир. Бу давлат раҳбарининг ўз ватанининг сиёсий-иқтисодий истиқболини таълим ва халқ маънавияти билан уйғун кўра олиш салоҳияти ифодасидир».

Вақт келар экан, эзгулик яратувчилари салоҳияти эътироф этилиши билан бирга, улар меҳнати бошқалар учун намуна, эзгуликни ўлчаш, баҳолаш мезонига ҳам айланар экан.

Бундан бир неча йиллар муқаддам Париж Сарбонна университети президенти Жорж Молинье Франциянинг Париж Сарбонна университети ва Париж Сюд университетлари қарорига биноан таъсис этилган «Президентлик фаолияти учун фахрий дипломи»ни илк бор Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримовга топширар экан, шундай деганди:

– Шуни алоҳида таъкидлашни истар эдикки, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримов нафақат Европада, балки бутун дунёда ўз ўрнига эга илмий марказ бўлган Париж Сарбонна ва Париж Сюд университетлари таъсис этган «Президентлик фаолияти учун» фахрий дипломига сазовор бўлган биринчи Президентдир. Негаки, Ислон Каримов нафақат Кадрлар тайёрлаш Миллий модели муаллифи, балки бу борада таълим тизимида узоқни кўзлаб амалга ошириляётган ишларга бевосита раҳбарлик қиляётган, бу соҳадаги ҳаракатларнинг изчиллигини таъминляётган давлат бошлиғидир. Биз бунга у кишининг фаолиятини ўрганиш, шу кунларда мамлакатингиз қатор таълим муассасаларида бўлган пайтимизда яна бир бор

гувоҳ бўлдик. Шунинг учун ҳам давлат раҳбарларининг таълимга бўлган ғамхўрлиги ва эътиборини эътироф этиш борасида таъсис этган фахрий дипломни илк бор Ислом Каримовга беришга қарор қилдик. Токи Ислом Каримовнинг таълимга бўлган эътибори ва бу борадаги фаолияти барча давлат раҳбарлари учун ибрат ва намуна бўлиб қолсин.

Алломалар фикрича, энг юксак мақсадлар, ғоялар тарғиботи ҳам уларга эришишнинг ижобий йўлини кўрсата билмаса, ҳеч нимага хизмат қилмайди. Ана шу маънода мустақиллигимизнинг илк кунларидан бошлаб Юртбошимиз томонидан илгари сурилган «Ўзбекистон – келажаги буюк давлат» деган улуғ мақсадга эришишнинг энг асосий, муҳим йўлларида бири бу – баркамол авлод тарбияси билан боғлиқ бир-бири билан боғланган эзгу ҳаракатларни тизимли ташкил қилиш бўлди, десак адашмаган бўламиз.

Таълим-тарбия инсонни ўзгартиради, инсон орқали жамиятни ўзгартиради. Бугун соҳалардаги янгиликлар, хусусан, Кадрлар тайёрлаш Миллий дастурига мувофиқ амалга оширилаётган ислохотлар, одамлар, ёшларнинг онги, дунёқарашини, ҳаётга муносабатини ўзгартирмоқда. Ҳаётининг мазмуни ҳақида ўйлайдиган, болалик, ўсмирлик чоғиданоқ олдига аниқ мақсад қўйиб қатъий ҳаракат қиладиган, мустақил фикрли, илм-фан, замонавий касб-корим ҳаётимга чироқ бўлади, салоҳиятим билан оилам, Ватанимга хизмат қиламан, деб интилувчи ёшлар сафи кенгаймоқда. Ёшларнинг билими, фикрлаши, касб-ҳунар бобидаги интилиши, жисмоний баркамоллиги, ҳуқуқий билимлари, ўзлигини, тарихни англаш бобидаги тасаввурлари кенгайган, маънавияти юксалгани сари уларнинг ўзига бўлган ишончи ҳам шу қадар ортмоқда.

Мамлакатимиз раҳбари ҳар бир ўзбекистонлик йигит-қизни ўз фарзандим, деб билади ва улар учун қайғуради. Бугунги ёшларимизнинг шижоат, ишонч билан юксак мақсадларни кўзлаши ана шундан. Мустабид тузум даврида минг бор ўйлаб, минг бор ҳаракат қилмайлик, фарзандларимизга ўзимиз хоҳлагандек таълим-тарбия бера олмас эдик. Энг муҳим жиҳатларидан бири ўқув жараёни-

да ўқувчи ва талабаларни мустақил ва эркин фикрлашига йўл қўйилмасди. Жойларда сифат кетидан эмас сон кетидан қувиш устунлик қиларди. Юртбошимиз берган баҳога кўра: «Бу тизим ватанига, халқига, миллатига фидокор, мустақил фикрлайдиган, бирон-бир масалани онгли равишда, масъулият билан ҳал қиладиган, изланувчи, янгиликка интилувчи кадрларни эмас, муте кишиларни минг-минглаб етиштирган эди».

Бугун шаҳар ва қишлоқдаги академик лицей ва касб-хунар коллежлари битирувчиларининг ўз билими, касб-хунарига таянган ҳолда қатор мураккаб тизимли техник ускуналарни бошқараётгани, фермер, тadbиркор сифатида мустақил ишини ташкил этаётганини кўриб яна қувонамиз. Уларни кенг дунёқарашли, оқ билан қорани, яхши билан ёмонни фарқлай оладиган етук шахслар қилиб тарбиялаш борасидаги ишлар янги босқичга кўтарилаётганини мамнуният билан қайд этамиз. Чунки бугунги давр ўта мураккаб, бугун дунёда ёшларимизнинг руҳий дунёсини издан чиқариш, маънавий илдизларимизга болта урмоқчи бўлган қанчадан-қанча кучлар бор.

Шу маънода Ватанимиз мустақиллигининг маънавий асосларини мустаҳкамлаш, миллий қадриятларимиз, анъана ва урф-одатларимизни асраб-авайлаш, халқимиз, айтиқса, ёш авлод қалби ва онгига она юртга муҳаббат, истиқлолга садоқат туйғуларини чуқур сингдириш, юртимизга қарши қаратилган ғоявий ва инфорацион хуружлар, уларнинг ортида турган кучларнинг ғаразли мақсадларини фош қилиш, одамларни, хусусан, ёшларни огоҳликка даъват этиш борасидаги ишларга ҳамиша, ҳар лаҳзада ҳушёр ёндашиш кераклигини англаймиз.

Биз бугун янги минг йилликда яшамоқдамиз. XXI асрда қайси давлат қудратли, қайси халқ кучли бўлади? Шубҳасиз, фарзандлари интеллектуал жиҳатдан баркамол, билимли, соғлом, ор-номусли, мустақил фикрли, қатъий эзгу мақсад йўлини тутган, иродали, ватанпарвар бўлган давлат қудратли ва кучли бўлади.

Янги минг йилликда давлатларнинг, халқларнинг тақдирини моддий бойлик эмас, интеллектуал, яъни маънавий-маърифий бойлик ҳал қилади. Бундай бойлик усту-

вор бўлган жойда моддий бойликлар мўл-кўлчилиги ҳам таъминланади. Чунки бугунги кунда келиб илм-фан инсоннинг, давлат ва халқларнинг қудратли кучига айланмоқда. Шу нуқтаи назардан келиб чиқадиган бўлсак, бугун илм — куч-қудрат! Илм — ҳимоя! Илм — жаҳолатга нисбатан қалқон! Илм — фаровонлик, тинчлик асоси сифатидаги энг буюк неъмат!

Ўн тўққиз йил давомида ғоят мураккаб синовлардан ўтдик. Мамлакатимиз, унинг келажаги бўлган ёшларни не-не ёвуз ғоялар, кучлар таъсиридан, жаҳолатдан фақат ана шу билим ва маърифат орқали асраб қолдик. Бугун Ўзбекистоннинг барча туман ва шаҳарларида, қишлоқларида қад кўтарган, кўркамлиги, моддий-техника базаси, замонавийлиги билан бир-биридан қолишмайдиган, фарзандларимизга билим, касбу кор бераётган соғлом ва комил инсонлар қилиб тарбиялай бошлаган таълим масканларини чин маънодаги маърифат кўрғонлари, дея атагингиз келади.

Муқаддас ҳикматларда «Ҳамиша бир эзгу иш бошласангиз, уни бошқаси билан чамбарчас боғлаб юборинг, шунда унинг самараси сиз кутгандан ҳам кўпроқ бўлади», дейилади. Бугун юртимизда амалга оширилаётган барча ислохотлар, улкан интилишлар моҳиятига назар ташлаб, буларнинг барчаси бир-бирига узвий боғлиқ ҳолда «Ватан равнақи», «Юрт тинчилиги», «Халқ фаровонлиги», «Миллатлараро тотувлик», «Ижтимоий ҳамкорлик», «Диний бағрикенглик», «Комил инсон» каби эзгу ғоя ва тамойиллар асосида олиб борилаётганига гувоҳ бўламиз. Алалоқибат бу ҳаракатлар Ўзбекистон халқининг миллий тараққиёт йўлидаги бош ғояси — мустақилликни мустаҳкамлаш, озод ва обод Ватан, эркин ва фаровон ҳаёт барпо этиш борасидаги юксак мақсаднинг рўёбга чиқишига олиб келади.

2009 йил 9 декабрь куни Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Баркамол авлод йили» Давлат дастурини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш бўйича ташкилий чора-тадбирлар тўғрисида»ги Фармойиши эълон қилиниб, унда 2010 йилда амалга ошириладиган ишларнинг устувор йўналишлари белгилаб берилди. Президентимизнинг

2010 йил 27 январдаги қарорига мувофиқ «Баркамол авлод йили» Давлат дастури ҳам тасдиқланди.

Давлат дастури 11 бўлим ва 101 банддан иборат бўлиб, ҳар бир бўлим ва банд бўйича амалга ошириладиган аниқ чора-тадбирлар, ундан кутиладиган натижалар, сарфланадиган маблағлар миқдори ва молиялаштириш манбалари, шунингдек, ижро муддатлари ва масъул ижрочиларнинг қатъий белгилаб қўйилгани мазкур муҳим ҳужжатнинг тўла ва ўз вақтида бажарилишини таъминланишига хизмат қилди.

Дастурнинг биринчи бўлимида болалар ҳамда ёшларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишга, уларни баркамол ривожлантиришнинг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлашга қаратилган меъёрий-ҳуқуқий базани такомиллаштириш билан боғлиқ чора-тадбирларни амалга оширишга эътибор қаратилди.

Унинг иккинчи бўлимида эса оналар ва болаларнинг репродуктив саломатлигини муҳофаза қилиш тизимини такомиллаштириш, профилактикага асосланган соғлиқни сақлаш тизимини устувор ривожлантириш, тиббий хизмат моддий-техника базасини мустаҳкамлаш асосида соғлом авлодни вояга етказиш борасидаги чора-тадбирларни янада кучайтириш билан боғлиқ вазифалар ўз аксини топди.

Таълим соҳасида моддий-техника базанинг такомиллаштирилиши ва ундан самарали фойдаланишни таъминлаш, реал иқтисодиёт тармоқлари ва соҳаларда талаб қилинаётган мутахассисларни тайёрлаш, давлат таълим стандартлари, ўқув дастурлари ва ўқув-услубий адабиётларни такомиллаштириш йўналишидаги муҳим ишларга дастурнинг учинчи бўлимида ўрин берилди.

Шунингдек, таълим жараёнига янги ахборот-коммуникация ва педагогик технологияларни кенг жорий этиш, таълим муассасаларининг ўқув-лаборатория базасини мустаҳкамлаш, ўқитувчилар ва мураббийлар меҳнатини моддий ҳамда маънавий рағбатлантиришнинг самарали тизимини шакллантириш ҳисобига мамлакатимиз мактабларида касб-ҳунар коллежлари, академик лицейлар ва олий ўқув юртларида ўқитиш сифатини тубдан яхшилаш масалаларига дастурнинг тўртинчи бўлимида алоҳида урғу берилди.

Мазкур Дастурнинг бешинчи бўлимида юқоридаги вазифаларнинг узвий давоми сифатида замонавий ахборот ва коммуникация технологиялари, рақамли ва кенг форматли телекоммуникация алоқа воситалари ҳамда Интернет тизимини янада ривожлантириш, уларни ҳар бир оила ҳаётига жорий этиш ва кенг ўзлаштириш билан боғлиқ масалалар ўз аксини топди.

Ёш авлодни жисмонан баркамол этиб тарбиялаш, болалар спортини ривожлантириш соҳасидаги ишларни кучайтириш, ёшларни спорт билан мунтазам шуғулланишга кенг жалб этиш, янги спорт мажмуаларини қуриш ва жиҳозлаш, уларни юқори малакали устоз ва мураббийлар билан мустақамлаш масаласи билан боғлиқ аниқ тадбирлар дастурнинг олтинчи бобидан жой олди.

Ёшларни, энг аввало, касб-ҳунар коллежлари ва олий таълим муассасалари битирувчиларини, айниқса, қишлоқ жойларда тадбиркорлик фаолиятига кенг жалб этиш, ёшларнинг ижодий ва интеллектуал салоҳиятини рўёбга чиқариш учун шарт-шароитларни яратиш, фанни янада ривожлантириш ҳамда истеъдодли, иқтидорли ёшларни илмий фаолиятга кенг жалб этиш борасида муҳим чоратадбирлар дастурнинг еттинчи ва саккизинчи бўлимларидан жой олди.

Дастурнинг навбатдаги тўққизинчи бўлимида эса ёш оилалар тўғрисида гамхўрлик қилишни кучайтириш, уларнинг ҳуқуқий ва ижтимоий муҳофазасини таъминлаш, соғлом ва мустақам оила қарор топтириш учун шарт-шароитлар яратиш борасидаги вазифалар белгиланди.

Ёшлар ўртасида соғлом турмуш тарзи тамойилларини қарор топтириш, уларни гиёҳвандлик, ахлоқсизликдан, четдан кириб келадиган экстремистик марказлар ҳамда паст савияли «оммавий маданият» иллатларининг зарарли таъсирлари, таҳдидидан муҳофаза қилиш, «Баркамол авлод йили» Давлат дастурининг мақсади, мазмуни ва аҳамияти тўғрисида оммавий ахборот воситалари орқали тушунтириш ишларини тизимли ташкил этиш билан боғлиқ бўлган қатор долзарб вазифалар Дастурнинг ўнинчи ва ўн биринчи бўлимларида аниқ ва равшан кўрсатиб ўтилди.

2010 йилда Дастурда кўзда тутилган вазифаларни амалга оширишга жами 7898,03 миллиард сўм ва 165,5 миллион доллар сарфлаш кўзда тутилди.

Кўриб турганимиздек, мазкур Дастур кенг қамровли бўлиб, бир томондан, шу пайтгача баркамол авлодни шакллантиришни таъминлаш билан боғлиқ қабул қилинган давлат дастурлари ва бошқа чора-тадбирларнинг манتيқий давоми бўлса, иккинчи томондан баркамол авлод тарбияси, мамлакатимиз истиқболи билан боғлиқ устувор йўналишлар асосида энг муҳим вазифаларни ҳал этишни назарда тутди. Дастур ижросига назар ташлайдиган бўлсак, унда аксарият вазирликлар, давлат ташкилотлари, шу билан бирга, қатор нодавлат ва жамоат ташкилотлари ҳам фаол иштирок этди.

Хулоса қилиб айтганда, «Баркамол авлод йили» Давлат дастури фарзанд тарбиялаётган ҳар бир ота-онанинг эзгу ниятларини акс эттирган халқчил дастур бўлди. Мазкур ҳужжат асосида бу борадаги ишлар кўлами янада кенгайиб, 2010 йилда баркамол авлод тарбияси борасидаги ишлар, ҳеч шубҳасиз, сифат жиҳатидан янги босқичга кўтарилди.

2010 йилга «Баркамол авлод йили» деб ном берилиши баробарида давлатимиз, халқимиз яна бир карра унибўсиб келаётган фарзандларини ҳар томонлама баркамол бўлиб ҳаётга кириб боришини ўзи учун энг улуғ, энг муқаддас вазифа, деб билишини бутун дунёга намоён этди.

2010 йил

БАЙРОҒИМИЗ – ФАХРИМИЗ, ГУРУРИМИЗ

Ватан тимсоллари, давлатимиз рамзларига, агар кўнгилик кўзи билан қарасак, уларнинг ҳар бири ўзига хос мактаб, алоҳида китоб эканини англаймиз. Хўш, уни ким ўқий олади? Ким бу рамзлар моҳиятидаги эзгу ниятларни тегаран англай олади? Албатта, биринчи галда ўз Ватанини чин дилдан севган, ўз халқини ардоқлашга қодир, тақдирини юрти тақдири билан чамбарчас боғлиқ кўра оладиган инсонлар уларни ўқийди, англайди. Ватанимиз байроғи, у билан боғлиқ туйғулар, таъсирчан лаҳзалар ҳақида ўйлаганимда беихтиёр кўз олдимга Сиднейда бўлиб ўтган Олимпиада ўйинлари келаверади. Ана Муҳаммадқодир Абдуллаев Олимпиада ғолиби деб эълон қилинди. Ринг ичида Ўзбекистон байроғини кўтариб мағрур ва масрур давра айланмоқда. Ғолиб шарафига Ўзбекистон Республикаси Давлат мадҳияси жаранглаб, бошқа икки давлат байроғининг ўртасида, улардан юқорида бизнинг байроғимиз кўтарилмоқда. Муҳаммадқодир қўлидаги байроқни маҳкам бағрига босганча мағрур турибди. Кўзларида севинч ёшлари...

Танимни ёқимли титроқ чулғайди, кўзларимга ёш қалқийди. Бу ҳолни тушунтириб, ифодалаб бериш қийин. Лекин аминманки, бу туйғу нима эканини Ўзбекистон фуқароси бўлган ҳар бир инсон яхши англайди, юракдан туюди.

Шуни фахр билан айтаманки, ўтган йиллар давомида мамлакатимиз спортчилари Олимпиада ўйинлари, Осиё ва жаҳон чемпионатлари, нуфузли халқаро спорт мусобақаларида ўнлаб, юзлаб марта Ватанимиз байроғини баланд кўтаришга эришдилар.

Ҳа, байроқ кишига ана шундай гурур ва ифтихор бағишлайди. Байроқ — ҳар бир давлатнинг, унинг мустақиллигининг асосий рамзларидан биридир. Ҳеч шубҳасиз, унда халқнинг тарихи, бугуни, мустақил ва мустаҳ-

кам давлат барпо этиш борасидаги эзгу ғояси, миллий ва умуминсоний қадриятларга содиқлиги, орзу-мақсад ва интилишлари, салоҳияти ва ғурури акс этади.

1991 йил 18 ноябрь биз — Ўзбекистон фуқаролари учун қадрли ва унутилмас кунлардан биридир. Чунки шу куни «Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи тўғрисида»ги Қонун қабул қилинди. Шу кундан эътиборан биз бу кунни Ўзбекистон Республикаси давлат байроғи қабул қилинган муҳим сана сифатида нишонлаймиз.

1992 йил 2 мартда яна бир муҳим воқеанинг гувоҳи бўлдик. Бирлашган Миллатлар Ташкилотида Ўзбекистон байроғи кўтарилди. Бугун у давлатимиз мустақиллигининг жаҳоний ифодаси, халқимиз ғурури, ифтихори, орзу-умидининг рамзи бўлиб ҳилпираб турибди.

«Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи тўғрисида»ги Қонуннинг 2-моддасига кўра, «Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи республика давлат суверенитетининг рамзидир». Қонуннинг 3-моддасида айтилганидек, «Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғи халқаро майдонда: Ўзбекистон Республикаси расмий делегацияларининг хорижий мамлакатларга сафарлари чоғида, халқаро ташкилотларда, конференцияларда, жаҳон кўргазмаларида, спорт мусобақаларида Ўзбекистон Республикасининг тимсоли бўлади».

Давлатчилигимиз тарихининг қайси бир даврини олиб қарамайлик, доимо миллат рамзлари, ватан тимсоллари энг азият ва муқаддас қадрият сифатида эъзозланганига гувоҳ бўламиз. Туғ — байроқни асрашга миллат, халқ, давлатнинг ор-номусини асраш қадар юксак қаралган. Тарихий манбаларда қайд этилишича, соҳибқирон Амир Темури даврида ҳам давлат байроғи жуда катта аҳамият касб этган. Муқаддас рамзлар, хусусан, туғ — байроқни асраб қолиш йўлида аждодларимиз, ҳатто, ўз жонидан ҳам кечганини кўрсатувчи талай мисоллар бор. Байроқ билан боғлиқ яна бир муҳим жиҳат шунда бўлганки, жангу жадалларда байроқнинг қулаши ёки ганим қўлига ўтиши мағлубият билан баробар турган. Шу сабабли жангу жадалларда давлат байроғини энг ишончли баҳодирлар, паҳлавонлар кўриқлаган.

«Ким ўз юртини севмаса — у ҳеч қачон ҳеч нимани сева олмайди», — дейдилар. Таъбир жоиз бўлса, бизнинг Она ватанга, шу муқаддас тупроққа бўлган муҳаббатимиз миллий рамзларга бўлган муносабатимиз орқали ҳам шаклланади.

Ўйлаб кўринг, нима учун байроқ доимо баланд туради. Бош узра ҳилпирайди? Негаки, у ўз пойида миллионларни бирлаштиради. У инсонга куч ва қудрат бахш этади. Мақсадни тарбиялайди, иродани тоблайди. Оғир жанг ҳолатларида у йиқилганни турғазади, кўрқувни жасоратга, заифни матонатли инсонга айлантира олади.

Ўз навбатида ғурур билан байроқни кўтарган инсон минглаб қалбларга байроқ тика олади.

Қалбнинг байроғи — миллий ғоя, миллий ғурурдир. Ўз миллий ғоясига эга бўлмаган инсон, жамият, давлат йўлини йўқотиб қўйиши, кўзлаган мақсадига етолмаслиги мумкин. Аслида байроқсиз қалб бўлмайди. Байроқсиз қалбга ўзгалар ўз байроғини тикишга ҳаракат қилади.

Ота суратини қандай эъзозлаймиз? Она тасвирини-чи? Қани бирортаси ота-онамиз суратини йиртсин, беҳурмат қилсин-чи? Ватан тимсоли, озошлик рамзларини ҳам биз шу қадар муқаддас билиб асрашимиз керак.

Қонуннинг 13-моддасида айтилганидек, «Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари, шунингдек, Ўзбекистонда турган бошқа шахслар Ўзбекистон Республикасининг байроғини ҳурмат қилишлари шарт. Ўзбекистон Республикасининг Давлат байроғини беҳурмат қилганлик Ўзбекистон Республикаси қонунларида белгиланган тартибда жазоланади».

Дунёда шундай жиноят борки, уни ҳеч қачон, ҳеч нарса билан оқлаб бўлмайди. Бу Ватанга хиёнатдир. Қандай одамлардан хиёнатчи чиқади? Албатта, кўнглида ўз юртининг байроғи йўқ кимсалардан! Байроққа хиёнат инсоннинг ўзлигига, томирида оқаётган қонга, аждодлар руҳига хиёнатдир.

Яна тарихий манбаларни варақлаймиз: «Жалолиддин Мангуберди ўзидан сон жиҳатдан устун мўғуллар қуршовини ёриб чиқиб от билан ўзини дарёга ташлайди. Бир қўлида от тизгини, бир қўлида юрт байроғи! Шунда Чин-

гизхон ношуд ўғилларига қарата ўкинч билан шундай дейди: «Фақат бахтли отагина шундай ўғилга эга бўлади!»

«Мўғуллар Гуржанчни қамал қилдилар. Гарчи Чингизхон бир неча маротаба 76 ёшли шайхга элчи юбориб, унинг саломат қолишига кафолат бериб қалъани тарк этишга даъват этса-да, Нажмиддин Кубро «киндик қоним тўкилган, менга меҳр-муҳаббат кўрсатган Ватаним учун курашиб ўлиш ҳуқуқини мендан ҳеч ким тортиб ололмайди», дея бу таклифни рад этади. У Ватан байроғини баланд кўтариш баробарида ўзи ҳам байроққа айланади. Ватан ишқи, озодлиги йўлидаги инсоний бурч умрида ҳатто ўнлик лашкарни ҳам бошқариб кўрмаган буюк олим, донишманд Нажмиддин Куброни мўғулларга қарши қахрамонона жангга отланган кўрқмас қўмондон, мард жангчига айлантиради. «Ё Ватан, ё шарафли ўлим!» дея элга бош бўлиб шаҳар мудофаасини ташкил этишга отланади.

Бу жанг она Ватанимиз тарихидаги энг шонли, шунингдек, энг фожиали саҳифалардан бири бўлди. Шайх бошчилигидаги мудофаачилар Ватаннинг юраги бўлмиш Гурганж ҳимоясини ор-номус ҳимояси, деб биладилар. Бундай туйғу барча лашкарни қамраб олади. Натижада, ҳар бир курашаётган жангчи, мудофаадаги халқ, каттаю кичик Ватан учун курашиб ўлишни фахр ва шараф деб ҳисоблайдиган руҳан енгилмас кучга айланади. Ўлимни мардона қарши олиш, ундан кўрқмаслик ҳақидаги улғу шайхнинг даъвати мўғуллар бераётган қурбонлар сонини кескин ошириб юборади. Шайхнинг даъвати мудофаачилар қалбидаги ўлим ва мардлик тушунчаларини уйғунлаштириб юборади. Шаҳарда тирик жон борки, мудофаачига айланди. Шайх душман байроғига чанг солганча ҳалок бўлади».

Таъбир жоиз бўлса, ўша пайтда Нажмиддин Кубро учун давлати, замини, халқи бир байроқ эди...

Байроқ олдида қасамёд, байроқ олдида тиз чўкиб уни ўпмоқ, бу – Ватанга эъоз, бу Широқ, Тумарис, Маҳмуд Торобий, Нажмиддин Кубро, Жалололдин Мангуберди, Темур Малик, Амир Темур, саркарда Алимқул каби ватанпарвар ва енгилмас аждодлар руҳига эъоздир!

Асл ватанпарварлар байроқни эъозлаш орқали бурч поғонасидан шараф шоҳсупасига кўтариладилар.

Бугун Ватанимиз байроғи озод юрт узра ҳилпираб турибди. У бизни юртимиз тинчлиги, ватанимиз равнақи йўлида бирлаштириб, мамлакатимиз мустақиллигини ҳаммиша кўз қорачиғидай асрашга, буюк аждодларга муносиб ворис бўлишга, юксак ишонч ва қатъият билан келажакка қадам ташлашга даъват этиб турибди. Юртбошимиз таъкидлаганидек: «Давлатимиз рамзлари – байроқ, герб, мадҳия Ўзбекистон халқларининг шон-шарафи, ғурури, тарихий хотираси ва интилишларини ўзида мужассамлаштиради. Мана шу рамзларни эъозлаш – ўзининг қадр-қимматини, ўз мамлакатига ва шахсан ўзига бўлган ишончни мустаҳкамлаш демақдир. Ўз мамлакати билан фахрланадиган инсон жуда кўп нарсаларга қодирдир. Бу эса оиланинг ҳам, ўз Ватанининг ҳам шон-шухратини оширади».

2010 йил

САОДАТГА ЭЛТУВЧИ ҚУДРАТЛИ КУЧ

*(Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги
мухбири билан суҳбат)*

Президентимиз Ислоом Каримов раҳнамолигида амалга оширилаётган изчил ислоҳотлар жараёнида Ватанимиз мустақиллигининг маънавий асосларини мустаҳкамлаш, миллий қадриятларимиз, анъана ва урф-одатларимизни асраб-авайлаш, халқимиз, айниқса, ёш авлод қалби ва онгига она юртга муҳаббат туйғусини чуқур синғдириш, уларни халқимизнинг бой тарихи, илмий, маданий ва маънавий меросига таяниб тарбиялаш устувор вазифалардан этиб белгиланган.

Республика Маънавият ва маърифат кенгашининг 2010 йил август ойида бўлиб ўтган кенгайтирилган йиғилишида бу борада амалга оширилаётган ишлар атрофлича таҳлил этилди, келгусидаги долзарб вазифаларни амалга ошириш чоралари белгиланди. Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги мухбири Республика Маънавият тарғибот маркази раҳбари Минҳожиддин Мирзо билан ана шулар хусусида суҳбатлашди.

— Давлатимиз раҳбари Ислоом Каримов халқимиз маънавиятини юксалтириш, ёшларимизни миллий қадрият ва анъаналаримизга ҳурмат-эҳтиром руҳида, бугунги замон талабларига жавоб бера оладиган баркамол инсонлар этиб камолга етказиш борасида доимий эътибор ва ғамхўрлик кўрсатиб келмоқда. Юртбошимизнинг «Юксак маънавият — енгилмас куч» асари бу борада биз, маънавият тарғиботчилари учун муҳим дастуриламал бўлиб хизмат қилаётир. Мазкур асарда маънавиятнинг маъно-мазмунини, инсон ва жамият ҳаётидаги ўрни ва аҳамияти ҳар томонлама таҳлил этилган: «Маънавият — инсонни руҳан покланиш, қалбан улғайишга чорлайдиган, одамнинг ички дунёси, иродасини бақувват, имон-эътиқоди-

ни бутун қиладиган, виждонини уйғотадиган беқиёс куч, унинг барча қарашларининг мезонидир».

Китобда бугунги мураккаб глобаллашув даврида маънавий соҳадаги долзарб муаммолар, миллий маънавиятни асраш ва юксалтириш, айниқса, ёш авлод қалби ва онгини зарарли ғоялар таъсиридан ҳимоя қилиш масалаларига алоҳида эътибор қаратилган. Хусусан, ғояга қарши ғоя, фикрга қарши фикр, жаҳолатга қарши маърифат билан курашиш лозимлиги яна бир карра таъкидланади: «Барчамизга аён бўлиши керакки, қаердаки бепарволик ва лоқайдлик ҳукм сурса, энг долзарб масалалар ўзибўларчиликка ташлаб қўйилса, ўша ерда маънавият энг ожиз ва заиф нуқтага айланади. Ва аксинча – қаерда ҳушёрлик ва жонкуярлик, юксак ақл-идрок ва тафаккур ҳукмрон бўлса, ўша ерда маънавият қудратли кучга айланади».

Юртбошимиз таъкидлаганидек, маънавиятга қарши қаратилган ҳар қандай таҳдид ўз-ўзидан мамлакат хавфсизлигини, унинг миллий манфаатларини, соғлом авлод келажагини таъминлаш йўлидаги жиддий хатарлардан бирига айланиши мумкин. Бунга дунёдаги қатор давлатлар, жумладан, ён-атрофимиздаги мамлакатларда содир бўлган айрим воқеалар мисолида ҳам гувоҳ бўлиб турибмиз. Инсон қалби ва онги учун кураш, ахборот хуружлари ушбу масалада бир зум ҳам хотиржамликка берилиш мумкин эмаслигини кўрсатмоқда.

– Маънавий таҳдидларнинг олдини олиш ва уларга қарши курашиш самарадорлиги, авваламбор, бу иллатларнинг мазмун-моҳияти, мақсади, шакли ҳамда услуб ва воситаларини фош этиш ва ўрганишга боғлиқ. Бу йўналишда қандай ишлар амалга оширилмоқда?

– Дарҳақиқат, зарарли, ёт ғоялар таъсирини ўрганиш ва уларнинг олдини олиш энг муҳим вазифалардан. Зеро, касаликнинг манбаси, келиб чиқиш сабаблари, белгиларини билмасдан туриб, унга қарши курашиб бўлмайди, хасталикка даво топиш мумкин эмас. Сиртдан қараганда арзимасдай туюлган иллат эртага катта маънавий йўқотишларга олиб келиши мумкин. Бугун маънавий таҳдидларни ёмон дейиш билангина иш битмайди. Унинг моҳи-

ятини, шакли ва воситаларини, ортида турган кучлар, марказлар мақсадини фoш этиш лoзим.

Маънавий таҳдидларнинг турларига эътибор беринг: дин ниқобидаги ақидапарастлик, эътиқод қалъаларини емиришга қаратилган миссионерлик, «оммавий маданият» моҳиятидаги ахлоқсизлик, маданиятсизликни маданият деб сингдиришга уринишлар... Бундан ташқари, ёшларни ўз гирдобига тортишга уринаётган эгоцентризм, гедонизм ғоялари, ёвузлик, ахлоқсизлик, фақш, зўравонликни тарғиб қилувчи хорижий кино, мультфильмлар, китоб, газета ва журналлар, кийим-кечак ва қўғирчоқлар... Ҳатто мобиль телефонлардан ҳам беҳаё суратлар ва даъватларни тарғиб қилувчи восита сифатида фойдаланилмоқда.

Жорий йилнинг январь—август ойлари давомида давлат божхона хизмати органлари томонидан 738 ҳолатда миллий маънавиятимизга зид бузғунчи ғоялар, шафқатсизлик ва зўравонликни, фақш ва ахлоқсизлик, диний экстремизмни тарғиб қилувчи 5000 дан зиёд нашр, видео, аудио ва бошқа материаллар мамлакатимизга олиб кирилаётганида қўлга олинган.

Миллий ва диний томирларимизни қуритишга интиладиган, миллатнинг ахлоқ-одоб, оила борасидаги асрий қадриятларига жиддий хавф соладиган бундай ғаразли кучлар дунёнинг қатор давлатларида турли йўналишда таълим бериш, тил ўргатиш, гоҳо ёрдамларини уюштириш борасидаги шиорлар остида маънавий қўпоровчилик билан шуғулланиб келаётгани ҳам ҳақиқат.

Миллий ғоя ва мафкура илмий-амалий маркази томонидан бу йўналишда «Маънавий таҳдидлар ва уларнинг зарарли оқибатлари», «Ахборот хуружи», «Дин ниқобидаги таҳдид», «Гибрид олмадан... гибрид одамгача ёхуд «оммавий маданият» ниқоби остидаги ғаразли мақсадлар ҳақида», «Демократия ниқобидаги таҳдидлар», «Кино санъати ва ёшлар маънавияти», «Интернет: ғоявий вирусдан эҳтиёт бўлинг» каби бир қатор рисоалар тайёрланди.

Маънавиятга қарши қаратилган таҳдидлар ўз қиёфасини тез ўзгартирмоқда. Рақибларимиз замонавий илмфан, юксак технологиялар ютуқларидан устамонлик би-

лан фойдаланмоқда. Шу сабабли улар қандай ниқобда, қайси шаклда пайдо бўлмасин, бундай тажовузлар моҳиятини муросасиз фош этиш, маънавий-маърифий йўналишдаги ишларни янада кучайтириш долзарб вазифаларимиздандир.

Маънавий-маърифий ва ғоявий-мафкуравий соҳадаги ишларни замон талаблари асосида ташкил этиш, аҳоли, хусусан, ёшларни мафкуравий таҳдидлардан ҳимоя қилиш, юртдошларимизнинг ҳаётга онгли муносабатини шакллантириш, ён-атрофда юз бераётган воқеаларга дахлдорлик ҳиссини кучайтириш, тинч-осойишта ҳаётимизга хавф туғдириши мумкин бўлган тажовузларга қарши изчил кураш олиб бориш юзасидан Республика Маънавият тарғибот маркази томонидан тегишли вазирлик ва идоралар, жамоат ташкилотлари билан ҳамкорликда кенг кўламли ишлар амалга оширилмоқда.

Мутахассисларнинг фикрича, боланинг онги 5–7 ёшда шаклланади, инсон умри давомида оладиган барча ахборотнинг тахминан 70 фоизини 5 ёшга қадар олади. Демак, инсон жамият ҳаётида муваффақиятли иштирок этиши учун зарур билим, фикр, қарашлар ва ижобий хатти-ҳаракатлар моделини шакллантиришда оила асосий ўрин тутди. Шунинг учун ёшларни оилавий ҳаётга тайёрлаш, аҳоли репродуктив саломатлигини яхшилаш, ОИТС, гиёҳвандликнинг олдини олиш, оиладаги маънавий муҳитни барқарорлаштириш масалаларига бағишланган илмий-амалий семинарлар, давра суҳбатлари, учрашувлар мунтазам ўтказилмоқда, рисола ва буклетлар нашр этилиб, тарқатиляпти.

— *Биз юксак маънавиятга, буюк маданиятга эга халқмиз. Аждодларимиз қолдирган улкан маънавий мерос, улар яратган асарлар инсонни комилликка, гўзал ахлоқий фазилатларга ундайди. Ана шу бой мерос маънавият соҳасидаги ишларимизда қандай ўрин тутди ва бундан қай даражада самарали фойдалана оляпмиз?*

— Ёшларимиз маънавиятини юксалтиришда бой тарихимиз, анъана ва қадриятларимиз, тарихий ёдгорликларимизнинг аҳамиятини кенг тушунтириш, тарғиб этиш жуда муҳим. Бу йўналишда маҳаллаларимизда «Маънави-

ят соати» машғулоти, давра суҳбатлари, турли кўрик-танловлар ташкил этилмоқда.

Юртимизда инсон қадр-қимматини улуғловчи янги-ланиш ва ўзгаришлар моҳиятини ҳаётий мисоллар орқали очиб бериш, миллий манфаатларимизга қарши қаратилган хуружларга нисбатан таъсирчан тарғибот воситаларини қўллашда Марказимиз томонидан ижодкор ва зиёлилар, олим ва сиёсатчилар билан ҳамкорликда, кенг жамоатчилик иштирокида талай ишлар қилинмоқда. Жумладан, ҳудудлардаги мавжуд муаммолар, ёт гоёлар таъсири, маънавий-маърифий ишлар аҳволи атрофлича ўрганиб борилмоқда. Мамлакатимиздаги марказий муассасалар, жамоат ташкилотлари билан ҳамкорлик кучайтирилмоқда. Улар тизимида маънавий-маърифий ва тарбиявий ишларни ривожлантиришга ёрдам берадиган услубий тавсиялар ишлаб чиқилмоқда.

Республика Маънавият тағрибот маркази ва унинг ҳудудий бўлимлари жорий йилнинг биринчи ярмида давлат ва жамоат ташкилотлари билан ҳамкорликда аҳолининг турли қатламлари ўртасида минглаб учрашув, давра суҳбатлари ва бошқа маънавий-маърифий тадбирлар ўтказди.

Маънавият тарғиботчилари фаолиятини қўллаб-қувватлаш, улар меҳнатини муносиб рағбатлантириш, қўлга киритилаётган ижобий тажриба ва ташаббусларни кенг ёйиш мақсадида «Йилнинг энг фаол маънавият тарғиботчиси» республика кўрик-танлови ўтказиб келинаётир.

Марказимиз ҳузуридаги «Маънавият тарғиботчиси» малака ошириш курсида жорий йилнинг биринчи ярмида уч юздан ортиқ масъул ходим малакасини оширди. Мазкур курсларда нафақат Республика Маънавият тағрибот маркази ходимлари, унинг туман, шаҳар бўлими раҳбарлари, балки бошқа тузилмаларнинг маънавий-маърифий ишлар учун масъул ходимлари ҳам қайта тайёрланди.

Бу борадаги ишлар таъсирчанлигини оширишда замонавий ахборот технологиялари ютуқларидан кенг фойдаланилмоқда. Президентимизнинг «Юксак маънавият — енгилмас куч» асарини видеолавҳалар билан бойитилган дисклари кўпайтирилиб, Марказнинг ҳудудий бўлимла-

рига етказилди. «Ўзбекино» миллий агентлиги томонидан яратилган Ўзбекистонда мустақиллик йилларида ижтимоий-сиёсий, маданий-маърифий, маънавий, ҳуқуқий ва бошқа соҳаларда қўлга киритилган ютуқлар акс эттирилган, одамларимизни огоҳликка чорловчи, маънавий таҳдидлар моҳиятидан хабардор этувчи туркум фильмлар тўпламлари ҳам маънавият тарғиботчилари ишида қўл келаётир.

«Баркамол авлод йили» Давлат дастурида белгиланган вазифалар ижросини таъминлаш мақсадида, тегишли вазирлик ва идораларнинг таклифлари асосида «Қатъий эътиқод ва қарашларга эга, маънавий таҳдидларга ва четдан кўрсатиладиган таъсирларга қарши туришга қодир ёшларни тарбиялашга йўналтирилган комплекс чора-тадбирлар дастури» ишлаб чиқилди ҳамда унинг ижроси таъминланмоқда.

– *Тўй-ҳашамлар, оилавий маросимлар ва бошқа урф-одатлар миллий қадриятларимиз, маънавиятимизнинг ажралмас бўлагидир. Аммо тўйлар, турли маърака ва маросимларни ўтказишда дабдабабозлик, исрофгарчиликка йўл қўйиш, эл-юрт одатлари ва анъаналарини менсимаслик, ўзини кўз-кўз қилиш каби салбий ҳолатлар ҳамон барҳам топгани йўқ. Бугун баъзи жойларда саховат ишлари ўрнини исрофгарлик томошалари эгалламоқда. Бундай сохта хўжакўрсинчиликлар ёшлар тарбиясига салбий таъсир кўрсатяпти, жамоатчилигимизнинг ҳақли эътирозига сабаб бўлмоқда.*

– Ҳақиқатан ҳам, туй-ҳашам, оилавий тантана, маърака ва маросимларни миллий, умуминсоний қадриятлар ҳамда бугунги кун талабларига мос ҳолда тартибли, ихчам ўтказиш, ортиқча сарф-харажат ва исрофгарчиликларга йўл қўймаслик мақсадида тушунтириш ишлари олиб борилаётганига қарамасдан, жойларда бу борадаги ишлар тўла тартибга тушгани йўқ.

Оилавий шарт-шароити, иқтисодий аҳволини ҳисобга олмай, кимўзарга берилиб, топганини тўйда сокураётганлар бор. Энг ёмони, тўйида қанча ош дамлангани, неча шиша ичкилик ичилганини кўз-кўз қилишдек хунук одатлар барҳам топгани йўқ. Тўйларга санъаткорларнинг кет-

ма-кет келиши, қўшиқ айтиш учун навбат талашиши, кулоқни қоматга келтирувчи шовқин-сурон тўйга келган меҳмонларнинг гашига тегмоқда, жамиятимиздаги соғлом муҳитга таҳдид солмоқда. Айрим санъаткорларнинг кийиниш услуги, даврада ўзини тутиши ёшларимизга салбий таъсир кўрсатяпти.

Янги туғилган чақалоқни туғруқхонадан уйга олиб келиш ҳам серхаражат маросим тусини олмоқда. Туғилганига ҳали бир ҳафта бўлмаган мурғакка «фрак» ёки келин либосини кийдириш, чилласи чиқмаган чақалоқни қатор-қатор серҳашам машиналарда карнай-сурнай садолари остида дабдаба билан уйга олиб келиш кимга нима наф беради? Ачинарлиси шундаки, бундай дабдабозликка пулни аямайдиганлар эҳтиёжмандлар, ногиронлар ва кам таъминланганларга хайр-саховат кўрсатиш ишига келганда, ўзини четга олади.

Республика Маънавият ва маърифат кенгашининг шу йил август ойида бўлиб ўтган йиғилишида бу камчиликлар давлатимиз раҳбарининг 1998 йил 28 октябрда қабул қилинган оилавий тантаналар, маърака ва маросимларни тартибга солиш тўғрисидаги фармони, 2006 йил 25 августдаги «Миллий ғоя тарғиботи ва маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш тўғрисида»ги қарори ижроси нуқтаи назаридан яна бир бор танқидий таҳлил этилди, тегишли вазифалар белгиланди.

Миллий маънавиятимизнинг маъно-моҳияти, қадимий илдилари, бугунги кундаги ривожланиш тамойиллари, миллий анъана ва қадриятларимизнинг ҳаётимиздаги ўрни ва аҳамияти, тарихий хотира, миллий ғурур, комил инсон тарбияси, жамиятда, қолаверса, бутун дунёда соғлом турмуш тарзи, миллатлараро тотувлик, ўзаро меҳр-оқибат муҳитини мустаҳкамлаш ҳақида фикр юритар эканмиз, бу борада маънавиятнинг ўрни нечоғли катта эканини ҳеч қачон унутмаслигимиз зарур.

Ғоявий таҳдидларга қарши ҳар томонлама чуқур ўйланган, мунтазам ва узлуксиз олиб бориладиган маънавий тарбия халқимизни турли бало-қазолардан, менталитетимизга ёт иллатлардан асровчи бебаҳо вакцинадир. Шунинг учун Ватанимиз мустақиллигининг маънавий асос-

ларини мустаҳкамлаш, миллий қадриятларимиз, анъана ва урф-одатларимизни асраб-авайлаш, халқимиз, айниқса, ёш авлод қалби ва онгига она юртга муҳаббат, истиқлолга садоқат туйғуларини чуқур сингдириш, ғоявий ва ахборот хуружлари ортида турган кучларнинг ғаразли мақсадини фoш қилиш, одамларни хушёрлик ва огоҳликка даъват этиш ўзини муқаддас Ватанимизнинг ҳақиқий фарзанди деб билган инсонларнинг тарих ва келажак олдидаги бурчидир.

2010 йил

ТИНЧЛИК ВА БУНЁДКОРЛИК – ЮКСАК МАЪНАВИЯТ ПОЙДЕВОРИ

(«Маҳалла» газетаси мухбири билан суҳбат)

Мамлакатимизда маънавий-маърифий соҳадаги ишлар кўлами тобора ортиб бормоқда. Бу, ўз навбатида, Республика Маънавият тарғибот маркази, унинг ҳудудий бўлимлари ва шу соҳага масъул барча идоралар зиммасига катта вазифалар юклайди. Шу билан бирга, маҳалла фуқаролар йиғини қошида фаолият юритаётган маънавият тарғибот комиссиялари зиммасида ҳам маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш, маънавий муҳит барқарорлигини таъминлашдек муҳим вазифалар турибди. Бу борада Республика Маънавият тарғибот маркази бир неча ташкилотлар, жумладан, республикамиздаги маҳаллалар билан кенг ҳамкорликни йўлга қўйган. Мухбиримиз Республика Маънавият тарғибот маркази раҳбари, Минҳожиддин ҲОЖИМАТОВ билан бу соҳада амалга оширилаётган ишлар, ҳамкорлик натижалари хусусида суҳбатлашди.

– Ватанимиз мустақиллигининг маънавий асосларини мустаҳкамлаш, миллий қадриятларимиз, анъана ва урф-одатларимизни асраб-авайлаш, халқимиз, айниқса, ёш авлод қалби ва онгига она юртга муҳаббат, истиқлолга садоқат туйғуларини чуқур сингдириш, юртимизга қарши қаратилган ғоявий ва ахборот хуружлари, уларнинг ортида турган кучларнинг ғаразли мақсадларини фош қилиш, одамларни ҳушёрлик ва огоҳликка даъват этиш, маънавий-маърифий соҳадаги барча ташкилотларнинг ҳамкорлик алоқаларини мувофиқлаштириш энг долзарб масалалардан ҳисобланади. Чунки бугунги кунда инсоннинг маънавий-руҳий дунёсини издан чиқарадиган, унинг миллий ва диний томирларини ўзиб ташлашга интиладиган, миллатнинг ахлоқ-одоб, оила борасидаги асрий қадриятларига жиддий хавф солиб турган маънавий таҳдидлар, уларнинг шакл ва кўринишлари тобора купайиб бормоқда. Энг ха-

вотирлиси, бундай хуружлар таъсирида айрим одамларнинг ўз киндик қони тўкилган юрти, халқи, ота-онаси, оиласидан, бир сўз билан айтганда, ўзлигидан, бой ва қадимий маънавиятидан ҳам тониши мумкинлигини ҳаётнинг ўзи кўрсатиб турибди.

Бугунги маънавий таҳдидларнинг турлари тобора кўпайиб, миқёси эса кенгайиб боряпти. Анъанавий таҳдидлар – дин ниқобидаги ақидапарастлик, миссионерлик, «оммавий маданият», ахлоқсизлик, зўравонликни тарғиб қилувчи кинофильмлар, китоб, газета ва журналлар қаторига интернет тизими орқали тарқатилаётган ёхуд мобил телефонлардан юборилаётган мафкуравий материаллар, беҳаё сурат ва даъватлар қўшилди. Бундай зарарли материалларнинг қанчалар тез ва оммавий тарзда тарқалиши мумкинлигини ўзингиз ўйлаб кўринг. Шу билан бирга, ғаразли мақсадлар рўёби учун ҳаракат қилаётган мафкура марказлари дунёнинг қатор давлатларида турли йўналишда гўё таълим бериш, тил ўргатиш, инсонпарварлик ёрдамларини уюштириш, соғлом турмуш тарзини тарғиб қилиш сингари шиорлар остида, маънавий қўпорувчилик билан шуғулланаётгани ҳам бор ҳақиқат.

Бу шароитда алоҳида диққат қилишимиз керак бўлган жиҳат шундаки, маънавий-мафкуравий хуружлар кўриниши, ҳужум ва таҳдид воситалари турлича бўлса-да, уларнинг мақсад-моҳиятига яширинган ният ёвузлигича қолмоқда. Шу сабабли, аввало, улар қандай ниқобларда, қайси шаклда пайдо бўлмасин, бундай тажовузларнинг моҳиятини аниқ далиллар асосида ишонарли фош этиш, маънавий-маърифий йўналишдаги ишларни барча ташкилотлар елкама-елка туриб, янада кучайтириши талаб этилади.

Бу борада Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Миллий ғоя тарғиботи ва маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш тўғрисида»ги 2006 йил 25 августдаги Қарори жойларда олиб борилаётган маънавий-маърифий, мафкуравий ишларни замон талаблари асосида қайта ташкил этишда муҳим асос бўлиб хизмат қилмоқда. Ҳудудлардаги маънавий-маърифий ишлар аҳволи, мавжуд муаммолар атрофлича ўрганилмоқда, таҳлил қилинмоқ-

да. Республикамиздаги аксарият марказий муассасалар билан изчил ҳамкорлик ўрнатилган. Улар тизимидаги маънавий-маърифий ва тарбиявий ишларни кучайтиришга яқиндан ёрдам бериляпти. Бу борада биз учун Юртбошимизнинг «Юксак маънавият – енгилмас куч» асари дастуриламал бўлмоқда.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, маънавият тарғиботчисининг энг муҳим вазифаларидан яна бири – бугунги кунда мамлакатимизда амалга оширилаётган давлат сиёсатининг устувор йўналишлари, кенг кўламли ислохотлар, қабул қилинаётган дастурлар, ободончилик йўлидаги эзгу ниятлар, тинчликни мустақамлаш борасидаги қатъий ҳаракатлар моҳиятидан халқимизни кенг хабардор этиб боришдир.

Марказ ва унинг минтақавий-ҳудудий бўлимлари ҳузурда мунтазам фаолият олиб борадиган жамоатчи тарғиботчилар гуруҳлари, давлат ва жамоат ташкилотлари билан биргаликда жорий йилнинг 8 ойи давомида долзарб мавзуларда жами 19 мингдан зиёд учрашув, суҳбат, маъруза, савол-жавоб кечаси ва бошқа маънавий-маърифий тадбирлар ўтказилди. Марказий ва ҳудудий оммавий ахборот воситаларида чиқишлар қилинди.

Марказ ҳузурдаги «Маънавият тарғиботчиси» ўқув курсида республиканинг вазирлик ва идоралари, муассаса ва ташкилотлари, уларнинг минтақавий-ҳудудий бўлимларининг маънавий-маърифий ишларини ташкил этишга масъул бўлган ходимлари мақсадли дастур асосида ўтказилган ўқув курсларида қайта тайёрланмоқда. 38 та вазирлик ва марказий муассасаларда доимий равишда ўтказилаётган «Маънавият соатлари»нинг сони ва сифати мунтазам ортмоқда.

10 та вазирлик ва идоралар тизимида туман, вилоят, республика босқичида «Йилнинг энг фаол маънавият тарғиботчиси» кўрик-танлови ўтказилди.

– *Мамлакатимиздаги маҳалла институти тажрибаси кўпгина хорижлик мутахассисларни ҳам қизиқтирмоқда. Маънавият тарғибот маркази ҳудудий бўлимларининг маҳаллалар билан ҳамкорлиги ҳақида ҳам гапирсангиз?*

– Биз ҳаммамиз маҳаллада яшаймиз. «Отанг – маҳалла, онанг – маҳалла», деган гаплар бежиз айтилмаган. Ҳар биримиз одамийлик сабоғини илк бор оилада, маҳаллада олганмиз. Жаҳондаги қатор давлатларда одамлар онги ва қалбида меҳр-мурувват, шафқат туйғуларини шакллантиришга, ҳимояга муҳтож қатламларни ижтимоий муҳофаза қилишга, оилани мустаҳкамлашга, ёшларни маънавий камол топтиришга масъул жуда кўп ташкилотлар бор. Аммо уларни камситмаган ҳолда шуни айтиш жоизки, ўзбек маҳалласидаги меҳр-оқибат, адолат, ҳамжиҳатлик маскани дунёнинг бирон мамлакатида йўқ. Маҳалла – чинакам одамийлик мактабидир. Бу мактабнинг юксак маънавий мезонларга асосланган ўз қоидалари, тартиблари бор. Нуфузли анжуманлардан бирида юртимизга келган дунёнинг таниқли сиёсатчиларидан бири: «Бу диёрда ҳеч ким ўзини ёлғиз сезмас экан, ҳеч ким меҳрдан, эътибордан четда қолмас экан», – деган сўзларни бежиз айтмаган. Бу, мамлакатимизда олиб борилаётган кучли ижтимоий сиёсатдан, шу асосдаги «Ислоҳот – ислоҳот учун эмас, аввало инсон учун, унинг фаровон ҳаёти учун» деган тамойилга таянган ҳолда амалга оширилаётган кенг қамровли ишларга берилган ҳолис ва адолатли баҳодир. Албатта, бу эътирофда маҳалланинг ўрни ва мавқеи беқиёсдир.

Айниқса, энг улуг, энг азиз байрамимиз – Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг ўн саккиз йиллик байрами арафасида таниқли олимлар, ёзувчилар, шоирлар, санъаткорлардан ташкил топган гуруҳлар иштирокида Қорақалпоғистон Республикаси, Тошкент шаҳри ва вилоятларнинг барча ҳудудларида комплекс маданий-маърифий тадбирларни ташкил этиш, амалга оширишда республика «Маҳалла» хайрия жамғармасининг бўлимлари, маҳалла фаолларининг иштироки катта бўлди.

Шу ўринда айтиш лозимки, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат ва жамият қурилиши академияси, Республика Маънавият тарғибот маркази, Миллий ғоя ва мафкура илмий-амалий маркази томонидан биргаликда тайёрланган «Мустақиллик биз учун – ўзлимизни англаш, юрт тинчлиги ва барқарорлигининг, инсон манфаати, эркинлиги ва фаровонлигининг, биз

кўзлаган демократик жамият барпо этишнинг гаровидир», деб номланган тарғиботчилар учун қўлланма 16 минг нусхада нашр этилиб, «Маҳалла» жамғармаси орқали мамлакатимиздаги ҳар бир маҳаллага етказиб берилди.

«Маҳалла», «Нуроний» жамғармалари, Хотин-қизлар кўмитаси, «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракати ҳудудий бўлимлари, Дин ишлари бўйича кўмита, Ўзбекистон мусулмонлари идораси ва Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ҳамкорлигида ёшларимизни аждодлар мероси, тарихий обидаларимиз, кўп асрлик маънавиятимиз, миллий ва диний қадриятларимиз, эзгу анъаналаримиз, ҳаётий удумларимизга ҳурмат руҳида тарбиялаш, улар қалбида миллий ғурур ва ифтихор, шу юрт, шу халқ фарзанди эканлигидан фахрланиш ҳиссини шакллантириш борасида ҳам қатор ишлар амалга оширилмоқда.

– *Миллий ғоя, маънавият... Буни содда қилиб, халқона тилда қандай тушунтириш мумкин? Бу борада зиёлиларнинг энг муҳим вазифалари нималардан иборат бўлиши керак?*

– Миллий ғоя, оддий қилиб айтганда, эзгу сўз асосида эзгу фикр жам бўлган, бутун халқимизга йўлчи юлдуз бўладиган эзгу амаллар мажмуасидир. У бизни ният бекатидан мақсад манзилига қадар адаштирамай элгувчи йўлдир. Миллий ғоя моҳиятида халқимиз қалбидаги энг яхши ниятлар мужассам. Нуроний отахонларимиз, онахонларимиз дуосига эътибор қаратсангиз, улар «Ватанимиз тинч, дастурхонимиз тўкин бўлсин, фарзандларимиз камолини, орзу-ҳавасини кўрайлик, топганимиз яхшилиқка, тўйга буюрсин, имонимиз бут бўлсин, юртимизни ёмон кўздан асрасин» дейишади. Қаранг, бу ниятлар «Ватан равнақи», «юрт тинчлиги», «халқ фаровонлиги», «комил инсон» каби асосий ғояларимизга қанчалар уйғун. Шу туфайли ҳам мамлакатимиз раҳбари «Юксак маънавият – енгилмас куч» китобида бу ҳақда шундай дейди: «Миллий ғоя деганда, аждодлардан авлодларга ўтиб, асрлар давомида эъзозлаб келинаётган, шу юртда яшаётган ҳар бир инсон ва бутун халқнинг қалбида чуқур илдиз отиб, унинг маънавий эҳтиёжи ва ҳаёт талабига айланиб кетган, таъбир жоиз бўлса, ҳар қайси миллатнинг энг эзгу орзу-интилиши ва умид-

мақсадларини ўзимизга тасаввур қиладиган бўлсак, ўйлайманки, бундай кенг маъноли тушунчанинг мазмун-моҳиятини ифода қилган бўламиз».

Шунинг учун миллий ғоя ҳаётимизда муҳим ўрин тутади. Негаки, ўзининг келажагини қурмоқчи бўлган ҳар қандай жамият миллий ғояга эҳтиёж сезади. Шу маънода миллий ғоя – биз учун энг муҳим руҳий, маънавий асосдир. Яна бир жиҳати – миллий ғоя ҳар биримизни мақсад йўлида ҳамжиҳат, фидойилик кўрсатиб, шижоат билан ҳаракат қилишга даъват этади.

Бугунги дунё шиддатли мафқуралар жанги кетаётган катта майдонни эслатади. Бугун ўз ватани, ёшлари тақдирини ўйлаган ҳеч бир халқ инсон онг-тафаккурини забт этиш учун бўлаётган ғоялар жангига бепарқ қараб тура олмайди. Бу нафақат давлатни, балки ўз тинчлиги ва фаровонлиги, ҳамжиҳатлиги тақдирини ўйлаган жамиятни, фарзандлари эртанги кунидан озурда ота-оналарни ҳам ҳушёр бўлишга, бугунги тинч-осойишта кунларнинг қадрига етишга, уни асрашга ундайди. «Маънавият шундай меваки, у миллатнинг, инсониятнинг улкан оиласида озодликни севиш туйғуси билан бирга етилган». Биз учун дастуриламал бўлган китобда қайд этилган бу сўзлардан шундай хулоса келиб чиқади: юксак маънавиятли инсоннинг бош фазилати, аввало, бу унинг ўз озодлигини асраши, тинчлик учун кураши, умр бўйи бунёдкорлик билан шуғулланиши, эзгу қадриятларга содиқ эканлигида намоён бўлади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов 2009 йил 31 август куни «Шаҳидлар хотираси» хиёбонида ўтказилган маросимда бу йўналишдаги вазифаларимизни яна бир бор таъкидлаб ўтдилар: «Дунёнинг турли бурчакларида, мусулмон мамлакатларида рўй бераётган қўпоровчилик ва бузғунчилик ҳаракатларидан барчамиз тегишли хулоса чиқариб, доимо ҳушёр, сезгир ва огоҳ бўлиб яшашимиз кераклигини ҳаётнинг ўзи тақозо этмоқда.

Биз ҳаммамиз тинчликни истаймиз, тинчликни орзу қиламиз, лекин тинчлик учун курашиш керак, бу ёруғ ҳаётни, фарзандларимизнинг келажагини, уларнинг беғубор кулгисини ҳар қандай хавф-хатарлардан асрашимиз

лозим. Мана шундай муҳим, бугунги кунимиз учун ғоят долзарб фикрларни одамларга етказиш, бугунги эмин-эркин ҳаёт, тўқинлик ва фаровонлик ўз-ўзидан бўлмаётганлигини тушунтириш зарур».

Юртбошимизнинг айтиши шу даъватларидан келиб чиқадиган вазифаларни амалга ошириш учун Республика Маънавият тарғибот маркази «Маҳалла» хайрия жамғармаси, бошқа қатор вазирлик ҳамда идоралар, жамоат ташкилотлари билан ҳамкорликда фаолият юритмоқда. Мазкур ишлар самарадорлигини оширишда, албатта, маҳалла оқсоқоллари, маслаҳатчиларининг фаоллиги ва кўмагига таянамиз.

2009 йил

ВАТАННИ УНГА БЎЛГАН МУҲАББАТ ОБОД ЭТАДИ, АСРАЙДИ

Дунёда шарафли вазифалар жуда кўп, аммо улар ичида киндик қонинг томган Ватанингни ҳимоя қилиш шарафлилар ичра шарафлисидир. Негаки, Ватан — бу инсонга ато этилган энг қутлуғ неъмат, аجدодларимиз уйғоқ руҳи кезиб юрган табаррук гўша, уларнинг нафаси уфуриб турган муқаддас тупроқдир!

Ватан асл ватанпарварлар кўксига жон қадар эъзоз ва ҳимоя топади.

Жалолиддин Мангуберди шижоати, Амир Темур жасорати...

Булар кўксига Ватан деган қуёшни кўтариб яшаган улуг аجدодларимиз. Шу боис улар қалбларимиз тўрида. Ватан тарихини нима безаб туради, деб сўрасалар, мен ҳеч иккиланмай шижоату жасорат, маърифату адолат, садоқату ҳимоят, деган бўлар эдим.

Истиқлол йилларида мамлакатимизда миллий армиямизни шакллантириш борасида изчил ислохотлар олиб борилди ва олиб борилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президенти, Қуролли Кучлар Олий Бош Қўмондони Ислом Каримов ташаббуси ва раҳнамолигида давлатимиз хавфсизлиги, ҳудудий яхлитлиги ва сарҳадларимиз дахлсизлигини, халқимизнинг тинчлиги ва осойишта ҳаётини ишончли ҳимоя қилишга қодир бўлган профессионал Қуролли Кучлар барпо этилди.

Бугун миллий қадриятларимиз ва аجدодларимизнинг жанговар анъаналарига таянган Қуролли Кучларимиз сафида мард ва жасур, ҳарбий соҳада пухта билим ва маҳорат соҳиби бўлган, юксак жисмоний тайёргарлик, интеллектуал салоҳиятга, руҳий-маънавий фазилатларга эга асл ватанпарвар аскар йигитларимизни кўрганда, қалбимизда ифтихор туямиз. Эндиликда жамиятимизда ҳарбийда хизмат қилиш нафақат фахрли бурч, балки олий шарафга айланмоқда. Бунини мамлакатимиз Қуролли Кучлари сафи-

да хизмат қилиш истагида бўлган ёшларнинг сонига, бир ўринга саккиз киши тўғри келаётганида ҳам кўриш мумкин. Ҳеч шубҳасиз, бугун ҳарбийда хизмат қилиш йигитларимиз учун, Юртбошимиз таъкидлаганидек, садоқат, жасорат ва матонат мактабига айланмоқда.

Ўтган йиллар давомида Ватан ҳимоячилари кунини нишонлаш, байрам қилиш диёримизда қутлуғ анъанага айланди. Мустабид тузумдан мерос бўлиб қолган инсонни камситувчи «тартиб-қоидалар» ўрнида бугун юксак маънавий асосдаги, чинакам ватан ҳимоячисига эъзоз намунаси бўлган эзгу анъаналар шаклланди. Ҳарбий маҳоратли аскарларимиз, махсус сержантлар мактаби, олий ҳарбий билим юртлари, жанговар шай турган ҳарбий қисмларимиз, ҳар томонлама етук алпомишкелбат йигитларимиз шижоатини кўрганда бир зум ўтган йиллар ёдимизга тушади.

1991 йил 31 сентябрь куни Президентимиз Ўзбекистонни мустақил давлат деб эълон қилди. Ҳар қандай давлатнинг мустақиллигини эса, биринчи навбатда, унинг ўз армияси, қуроли кучлари ҳимоя қилиши керак. Юртбошимиз таъбири билан айтганда: «Ўз истиқлоли ва озодлигининг қадрини билмайдиган, уни ҳимоя қилолмайдиган, бунга куч-қурби етмайдиган миллат ҳеч қачон эркин яшай олмайди, кимгадир итоат этишга, бўйин эгишга мажбур бўлади».

Шу боис 1991 йил 6 сентябрь – истиқлолнинг бешинчи куниеъ тарихда илк бор Ўзбекистон Республикаси Мудофаа ишлари вазирлиги ташкил этилди. 1992 йил 14 январь куни эса мустақил давлатимизда яна бир муҳим қадам қўйилди. Шу куни мамлакатимиз ҳудудидаги барча Қуроли Кучларни Ўзбекистон Республикаси юрисдикциясига ўтказиш тўғрисида қарор қабул қилинди. Ўзбекистон Республикасининг 1993 йил 29 декабрда қабул қилинган қонунига биноан, юртимизда 14 январь «Ватан ҳимоячилари куни» деб эълон қилинди.

Шу ўринда яна бир масала юзасидан алоҳида тўхтаб ўтиш лозим, деб ўйлайман. Гоҳида айрим юртдошларимиз: «Нима учун биз бу байрамни аввалгидек 23 февралда эмас, 14 январда нишонлаймиз?» деб сўраб қолишади.

Бундай саволларга жавобан шундай дегинг келади: биз нима учун юртимизда 1 сентябрни кенг байрам қиламиз? Негаки, бу Ватанимиз, халқимиз тарихидаги муҳим воқеа — Мустақиллик куни! Нима учун 21 октябрни Тил байрами сифатида нишонлаймиз? Негаки, шу куни ўзбек тилига Давлат тили мақоми берилган. Нима учун 18 ноябрни ҳам байрам қиламиз? Бу кун Ўзбекистон Республикаси Давлат байроғи қабул қилинган кун. Нима учун 9 апрелни нишонлаймиз? Бу — соҳибқирон Амир Темур туғилган кун ва ҳоказо.

Ҳозир биз тилга олган саналар Ватанимиз, халқимиз тарихи, ҳаётида муҳим ўрин тутати. Уларнинг ҳар бири бугунимиз мазмуни ва истиқболимиз моҳияти билан чамбарчас боғлиқ. Хўш, 23 феврал-чи? Бу кунни нишонлашга мустабид тузум нимани асос қилиб олганди? Жавоб берамиз: 1918 йил 23 февраль куни Нарва ва Псков шаҳарлари остонасида қизил аскарларнинг немис қўшинлари билан тўқнашуви бўлиб ўтган! Хўш, буни бизга нима алоқасию қанчалик аҳамияти бор?!

Таъкидлаб ўтганимиздек, 1992 йил 14 январь мустақил давлатимиз солномасида ифтихор билан битиб қўйилдики, бу кун мамлакатимиз ҳудудидаги барча Қуролли Кучларни Ўзбекистон юрисдикциясига ўтказиш тўғрисида тарихий қарор қабул қилинди. Оддий қилиб айтганда, мустақил давлатимиз «собик марказ»га эмас, ўзига бўйсунадиган, ўз эрки ва истиқлолини ҳимоя қиладиган армиясига эга бўлди. Бу катта байрам қилишга арзирли сана!

Бу Қуролли Кучларимиздаги туб ислохотларнинг бошланиши эди. Бугунги кунда халқимиз тинчлиги ва хавфсизлиги, сарҳадларимиз даҳлсизлигини қалқон янглиф ҳимоя қилиб келаётган Қуролли Кучларимизга боқиб ифтихорланамиз. Албатта, бу жараёнлар ўша пайтларда осон ва енгил кечмаганини, бу ишларга бош бўлган муҳтарам Юртбошимиз қатъияти ва жасоратини бугун юракдан ҳис қиламиз.

2008 йил 20 ноябрда Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Фуқароларнинг Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучларида муддатли ҳарбий хизматни ўташ шартшароитларини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғри-

сида»ги Фармони эълон қилинди. Бугунги кунда мазкур фармон фуқароларнинг Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари сафида муддатли ҳарбий хизматни ўташ шарт-шароитларини янада яхшилаш, қўшинларнинг жанговар ва ижтимоий-сиёсий тайёргарлиги ҳамда сафарбарлик жиҳатдан шайлигини янада такомиллаштиришга хизмат қилмоқда.

Ҳар йили Ватан ҳимоячилари байрами арафасида бир-бирларини чин дилдан табриклаётган нафақат аскар ва офицерлар, балки талабалар, зиёлилар, олимлар, фахрийларни – юртдошларимизни кўрганда юрагинг ёришиб кетади. Ҳа, бу байрам ҳам биз учун Мустақиллик байрамидек азиз ва эъзозлидир.

Республика Маънавият тарғибот маркази, унинг вилоят, шаҳар ва туман бўлимларининг Мудофаа ишлари вазирлиги, унинг таркибидаги таълим муассасалари, ҳарбий қисмлар билан алоқалари тобора кенгайиб, мустақамланиб бормоқда. Бугунги кунда ҳарбий қисмларимизда хизматчиларнинг маънавий-руҳий, сиёсий тайёргарлигини янада такомиллаштиришга алоҳида эътибор берилмоқда. Ҳарбийларимизнинг мамлакат хавфсизлигига қарши қаратилган ҳар қандай таҳдид ва хатарларга тезкор ва самарали жавоб бериш қобилияти янада кучайтирилмоқда. Оддий аскардан тортиб офицерларгача юртимиз мустақиллиги ва хавфсизлигини мустақамлаш туйғуси ва мамлакатимиз тақдири учун масъуллик ҳисси билан яшамоқда. Шу боис ҳарбий хизматчиларимиз халқимизнинг юксак ҳурматига сазовор бўлмоқда. Давлатимиз ва жамиятимиз ҳар қадамда уларга ғамхўрлик кўрсатяпти. Ўзбекистон Республикаси Президенти, Қуролли Кучлар Олий Бош Қўмондони Ислом Каримовнинг ўтган йили Ўзбекистон Қуролли Кучларининг 17 йиллик байрамига бағишланган мурожаатида айтилганидек, «Ўтган давр мобайнида Ўзбекистонда мамлакатимиз хавфсизлиги ва барқарорлиги, сарҳадларимиз дахлсизлигини ишончли ҳимоя қилиш борасидаги тактик ва стратегик вазифаларни самарали ҳал этишга қодир бўлган, ихчам, тезкор, замонавий қурол-яроғ ва ҳарбий техника билан таъминланган миллий армиямизни барпо этиш бўйича кўлами ва моҳи-

ятига кўра ҳақиқатан ҳам улкан ишлар тизимли равишда босқичма-босқич амалга оширилганини алоҳида таъкидлаш керак». Мазкур мурожаатда таъкидланганидек, бугунги кунда армиямиз она Ватанимиз хавфсизлиги, халқимизнинг тинч меҳнати ва осойишта ҳаётини, мамлакатимизнинг демократик ҳуқуқий давлат, фуқаролик жамияти барпо этиш йўлидан изчил тараққий этишини таъминлашнинг ишончли кафолатига айланди.

Байрамни муносиб кутиб олиш учун Мудофаа вазирлиги билан биргаликда Юртбошимизнинг «Миллий армиямиз – мустақиллигимизнинг, тинч ва осойишта ҳаётимизнинг мустаҳкам кафолатидир», «Юксак маънавият – енгилмас куч» сингари китоблари мазмун-моҳиятини ҳарбийлар онги ва қалбига сингдиришга қаратилган тадбирлар, «Мен нечун севаман Ўзбекистонни», «Мардлар қўриқлайди Ватанни», «Аждодлар жасорати биз учун ибрат», «Хушёрлик ва сергаклик – замон талаби» каби қатор мавзуларда таниқли олимлар, шоирлар, маданият ва санъат арбоблари, фахрийлар иштирокида учрашувлар ўтказилмоқда.

14 январь – Ватан ҳимоячилари, уни кўз қорачиғидай асрагувчилар байрами. Бу Ватанни юксалтиргувчилар, бир сўз билан айтганда, Ватанни севгувчилар байрамидир. Демак, бу байрам барчамизники! Барчамизга Ватан ҳимоячилари кунни муборак бўлсин, шу мўътабар номга сазовор бўлиб юриш ҳамиша, ҳар лаҳзада ҳар биримизнинг энг олий ва шарафли бурчимиз бўлиб қолсин!

Халқимизнинг минг-минг йиллик тарихга эга дostonлари, қиссалари, ривояту эртаклари моҳиятига диққат қилинса, бизни улуғ миллат сифатида тутиб турган қадриятлар шулар орқали ҳам авлоддан-авлодга ўтиб, ривожланиб келаётгани маълум бўлади. «Алпомиш» – айнан шундай асар. Дostonнинг ҳар бир сатрида қалбимизга яқин бир миллий садони туямиз.

Миллатимизга хос русумларга кўра, туғилган чақалоқни эзгу ниятлар билан яхшилар униб-ўсган бешикка бeлайдилар. Таъбир жоиз бўлса, асар минг йиллар давомида аждодларни бир-бирларига издош қилиб келаётган олтин бешикка ўхшайди. Истиқлол шарофати билан бугун бу маънавият бешиги яна ўзининг улуғ вазифасини адо этаётибди. Асарда миллатимизнинг маънавий қиёфасини намоён этадиган кўплаб қадриятлар, минг йиллар давомида завол нелигини билмаган ахлоқий тушунчалар, ўғитлар, урф-одатлар, анъаналар талқинига гувоҳ бўламиз.

Дoston бошида 16 уруғ Кўнғирот элида бўлиб ўтган бир суннат тўйи ҳақида гап кетади. Унга, худди ҳозиргидек, *«барча халойиқлар»* йиғилган. Бойсари билан Бойбўрини мезбонларнинг безътиборлиги ўкситди. Уларни ҳеч ким иззат-икром қилмади, яъни *«кўнглини хушламади, отини ушламади, остига либос ташламади, ош тортди, сузган товоқни чошламади; ... ошнинг кетини... тортди»*. Илгари иззат кўриб юрмаганми, бийлар сабабини сўрашди: *«Бизлар ўн олти уруғ Кўнғиротнинг бойи ҳам шойи (шоҳи) бўлсак, бизлар келсак, отимизни ушлар эдинглар, кўнглимизни хушлар эдинглар, остимизга либосни ташлар эдинглар, бу дафъа биздан нима кўтоҳлик ўтди, бизни бундай беҳурмат қилдинглар?»*

Бийлар сўзига жавобан мезбонлардан бири шундай дейди: *«Эй, Бойбўри билан Бойсари! Бул тўй ўғиллининг ўғли-*

дан қайтади, қизлининг қизидан қайтади, сенинг нимангдан қайтади! Ўзинг ўлсанг, молингга ҳар меросхўр чиқади... Сенинг бундан бу ёқдаги ейдиганинг ошнинг кети... бўлади...»

Бизда меҳмон — отадан улуғ. Меҳмон келса, у ҳали отидан тушмай туриб уй эгаларидан бири дарҳол жиловни ушлайди, меҳмон остига янги кўрпача солинади. Бу — ҳурмат белгиси. Фарзандсизлик эса бизда — фожиа. Ваҳоланки, дунёнинг кўп мамлакатларида бунга фожиа деб қаралмайди. Демак, дастлабки саҳифаларданоқ мазкур дoston ҳодисалари соф миллий хусусиятларимиз асосига қурилганига гувоҳ бўла борамиз. Бойбўри билан Бойсари фарзандсизликдан эзилиб, чора ахтардилар. Шоҳимардон пирнинг равзасига келиб, у ерда тунашади. Бир кам қирқ кун деганда равзадан: *«Эй Бойбўриман Бойсари, сен бир кам қирқ кундан бери тунаб ётибсан. Худонинг яратган шери мен бўлсам, бир кам қирқ кундан бери бир оёғим билан туриб, сизлар учун орага тушиб яратган худоларингдан фарзанд тилайман...»* — деган овоз эшитилади.

Маълумки, баъзи бир диний оқимлар бирор эзгу талаб боис азиз-авлиёлар қабрини зиёрат қилишни Оллоҳга ширк келтириш деб ҳисоблаб, ҳатто бундай улуғ зотлар мақбараларини бузишга даъват этади. Ваҳоланки, ушбу парчадан ҳам аён бўлиб турибдики, мусулмонлар азиз-авлиёлар қабрига сиғинмайди, балки уларнинг покиза руҳларини ўртага қўйиб, Оллоҳга илтижо қилади. Чунки азиз-авлиёларни халқимиз Оллоҳга етишган зотлар, деб билади, ихлос қилади.

Охири бийларнинг армонлари ушалиб, Бойбўри бир ўғил ва бир қиз, Бойсари қиз кўради.

Бир куни Бойбўри билан Бойсари қароргоҳига қаландар қиёфасида Шоҳимардон пир кириб келади. Шунда фарзандларнинг учовини ҳам олиб келиб унинг этагига соладилар. Фарзанд туғилганда уни хонадон улуғларининг этагига солиш одати ҳозир ҳам бор.

Фарзандлар улғайиб, вояга етади. Бойбўрибий *«ўғлим саводи чиқиб, мулла бўлди, ўғлимга энди шоҳлик, сипоҳийлик илмини ўргатайин»* деган тараддудга тушган пайтида, Бойсари ҳам *«қизимга Кўкқамиш кўлида қўй соғдириб, чорвадорлик илмини ўргатайин, қўй соғмоққа уста бўлсин»* де-

ган фикрга келади. Бундан минг-минг йил илгариги анъаналаримизга кўра, ким бўлишидан қатъи назар, ҳар бир ота-она вояга етган фарзандига илм-ҳунар ўргатишни ўзининг бурчи, деб билгани маълум бўлади. Қарангки, бу ажойиб анъана бугунги кунларимизда ҳам замонага мос ҳолда давом этмоқда.

Халқ оғзаки ижодининг бошқа намуналарида бўлганидек, «Алпомиш»да ҳам сахийлик улуғланиб, бахиллик қораланади.

Бир куни Бойбўрибий Алпомишдан: *«Киши нимадан бахил бўлади, нимадан сахий бўлади?»* — деб сўраб қолади. Шунда ўғли: *«Вақти-бевақт бировникига меҳмон келса, отини ушлаб, жойи бор бўлса, кўнглини хушлаб жўнатса, бул ҳам сахий; агар жойи бор туриб, жой йўқ, деб қўндирмай жўнатса, бул одам бахил»*, — деб жавоб беради.

Агар ушбу парча орқали миллатимизга хос меҳмондўстлик фазилати улуғланаётган бўлса, «вақт-бевақт киши бир мазоратнинг қабатидан ўтса, чап оёғини узангидан чиқариб, мазордаги одамларнинг ҳақиға дуо қилиб ўтса, бул ҳам сахий, агар ҳар ким мазордан ўтганда чап оёғини узангидан чиқармай, мазоратнинг ҳақиға дуо қилмай ўтса, бу ҳам бахил», — деган сўзлар орқали бошқа бир савобли одатимиз намоён бўлмоқда. Ҳозиргача ҳам бу одат сақланган: қабристон олдидан ўтилаётганда отдан тушилади. Ҳатто, машинада кетаётганлар ҳам қабристон ёнидан ўтаётганда: *«Шу ерда ётганларни Худо раҳмат қилсин»*, — дея юзига фотиҳа тортади...

«Алпомиш» достонида бундай миллий қадриятларимиз, эзгу одатларимиз, мардлик, шижоат, ғурур, ахлоқ-одоб каби тушунчаларимиз ҳақида бир олам талқин бор. Достон қаҳрамонининг бир жумла сўзидан ҳам миллат руҳиятини англаш мумкин.

Ўзбеклар азалдан фарзандларига исм қўйишга алоҳида эътибор берадиган халқдир. Ота-оналаримиз исмни тақдирга алоқадор деб билади. Шу маънода фарзандларига иймон-эътиқодли, жасурлиги, садоқати, фидойилиги билан эл кўнглида ўчмас ном қолдирган кишилар исмларини қўяди. Эътибор берган бўлсангиз, кейинги йиллар

ичида дунёга келган минглаб чақалоқларга Темур, Улуғбек, Жалолиддин, Тўмарис, Темурмалик, Ислombек деган исmlар қўйилди. Дунёга келган чақалоқларга халқимиз кураги ерга тегмас, арслон келбатли, йўлбарс юракли паҳлавон бўлсин деган яхши ниятлар билан Алпомиш деб ҳам исм қўймоқда. Миллионлаб йигитлар юрагида Алпомиш уйғонмоқда. Халқимиз ана шундан мамнун. Негаки, Алпомишлар ҳеч қачон енгилмайди. Улар ҳамиша голибдир!

Достонни ўқир эканмиз, Алпомиш, Қоражон, Ойбарчин, Қалдирғоч каби қахрамонлар бизга руҳан нақадар яқинлигини ҳис қилиб турамиз. Бу ҳам миллатимизнинг аждодларимизга хос бўлган ўзлигини сақлаб келаётганидан далолатдир. Бир сўз билан айтганда, достон ҳар бир ўқувчига катта ҳаёт сабоғини беради. Зеро, киши ҳаётдаги зиддиятлар, паст-баландликлар, қарама-қаршилиқларни, бир сўз билан айтганда, курашни ва кураш моҳиятидаги мақсадларни англамай туриб сабоқ чиқариши қийин.

Достондаги миллий урф-одатлар, воқеа-ҳодисаларни синчиклаб ўқиб-ўрганар эканмиз, унинг бундан ҳам кўҳна тарихга эга эканига амин бўламиз. Истибдод йилларида «Алпомиш» гарчи мактаб ўқув дастурларига киритилган бўлса-да, унга етарли эътибор берилмасди. Воқеа-ҳодисалар қисман ўрганиларди-ю, аммо қахрамонлар руҳиятидаги иймон, ирода, мардлик, садоқат каби қадриятлар моҳиятидаги миллий салоҳиятга диққат қаратилмас эди. Бугун «Алпомиш» яна юракларга қайтди. У биз билан яшай бошлади. Алпомишларнинг олишув усули бўлган «Кураш» ҳам мардларни чорлаб, уйғотиб дунёга чиқди. Жаҳоннинг не-не полвонлари Алпомишча ҳалол курашишни ўрганмоқда.

Достондаги «Бек Алпомиш дейди менинг ўзимди» деган калима ҳам Алпомишнинг ғурури, шижоати, мардлигидан далолат бериб турибди. Фақат ўз кучи, салоҳиятига ишонган озод инсонгина қатъият билан бундай сўзни айта олади.

Достоннинг бевосита халқ ижоди маҳсули эканлиги бизга бу овоз — ўзбек халқининг чин юрак садосидир, дейиш ҳуқуқини беради.

Бугун нима учун «Алпомиш»ни улуғламоқдамиз? Чунки аждодлар қолдириб кетган адабий меросни қадрлаш туфайли қонимизда ўзлик уйғонмоқда, мустақамланмоқда. Чунки халқнинг ўз миллий қадриятларига муносабати қанчалар юксак бўлса, бу халқнинг жаҳон ҳамжамиятидаги ўрни, обрўси, унга нисбатан ҳурмат, эътибор, эъзоз шу даражада баланд бўлади, унинг нуфузи шу даражада юксалади.

УНИ ҲАММА ШУНДАЙ ТУШУНЯПТИМИ?

Дунёда сўз сеҳридан, сўз таъсиридан қудратлироқ куч йўқ, назаримда. У инсон қалбининг даракчиси. Аёнки, инсон кўнглидан хабар бергувчи сўз қалбнинг, ниятнинг, мақсаднинг қандайлигига кўра инсон маънавий камолоти ривожига ҳисса қўшиши ёки уни тубанлик, жаҳолат, маънавий қашшоқлик сари бошлаши мумкин.

Сўз адабиётни, шеъриятни нурлантириб унга беҳисоб қудрат ва мўъжиза ато этиб келаётган ажиб неъматдир. Шу боис ҳам «Сўзда сеҳр, шеърда ҳикмат бор» дейилади. Сеҳрли сўзлар қалб сандиғида илҳом туфайли ажиб ҳикматга, ҳикматки, ҳаётга маъно, моҳият бахш этувчи даъваткор қудрат манбаига айланади. Ақлий камолоти, туғма истеъдоди қудрати туфайли назмни инсонийликка даъватлар мажмуасига айлантира олган ҳазрат Алишер Навоий сўзни эъжоз, яъни мўъжизакорлик мақомидаги улуг неъмат, деб атайди:

*Бўлмаса эъжоз мақомида назм,
Бўлмас эрди тангри каломиди назм.*

Ҳа, шеърият мўъжизавий булоқ. У халқимизнинг кўнгли, қалби, орзу-умидлари, армону изтироблари, ахлоқи, ҳаё ва ибоси. Бир сўз билан айтганда, инсон табиатининг маҳсули, халқ дилининг кўзгуси. Шу маънода у миллий маънавиятимизнинг ўқ илдизларидан биридир.

Маънавият йўқ жойда тараққиёт ҳам, ривожланиш ҳам бўлмайди. Ёшларни баркамол инсонлар қилиб тарбиялашни ҳам адабиётсиз, шеъриятсиз, шу жумладан, қўшиқсиз тасаввур қилиб бўлмайди. Шундай экан, қўшиқчилик ва унинг матни борасида ошкора фикрлашиш фақат яхшиликка, маънавиятимизни янада юксалтиришга хизмат қилади.

Эркинлик нима?! Эркинлик, қай соҳада бўлишидан қатъи назар, биринчи навбатда масъулиятдир. Хўш, бунини ҳамма санъаткорларимиз ҳам шу даражада ҳис қиляптими?

Тўғри, санъатимиз, қўшиқчилигимиз бугунги кунгача ўзига хос, катта ривожланиш йўлини босиб ўтди. Ватан, истиқлол, ёшлик, дўстлик ва бошқа эзгу инсоний туйғулар тараннум этилган қўшиқларимиз халқимиз, ёшларимиз маънавиятини юксалтиришга, мустақилликни янада мустаҳкамлашга муносиб ҳисса қўшди, қўшиб келмоқда. Аммо, афсуски, ҳамма санъаткорлар, тўғрироғи, уларнинг куйлаётган қўшиқлари оҳанги, сўзи хусусида бундай гапни айтиш қийин. Келинг, аввало деярли ҳар куни эфир орқали куйланаётган аёлларимиз ижросидаги айрим қўшиқлар матнига эътибор берайлик.

*Сочимдан кўп ошиғим,
Сен бўлмасанг бошқаси,
Сен бўлмасанг бошқаси...
Бор-боравер ўшанга,
Ошга тушган пашшанга...*

* * *

*Бунча яқинсиз кўзга лейтенант,
Менга не керак ўзга лейтенант...*

* * *

Менга йўқ дема, менга йўқ дема...

* * *

Қизингизни хушнуд қилар кечалари...

* * *

*Ўргимчак қиз димоғланма,
Қоматингга қувонма,
Бу ўткинчи дунёларда
Аканларга ишонма.
Ишқ бошқа, ҳавас бошқа,
Ҳою ҳавасни унут.
Севдим деган мард йигитнинг
Костюмидан маҳкам тут...*

Бугун бу кўчирмаларни қанча хоҳласанг шунча давом эттириш мумкин. Бу қўшиқлар ижрочилари, уни ёзган шоирлари мени кечирсинлар-у, лекин бу алмойи-алжойи хиргойиларда ўзбек аёлининг, муниса қизларининг ҳаёси, латофати, ибоси қани?!

Наҳот, сизга буви-бобо, ота-она, опа-сингил бўлган, эъзозлаган халққа, юксак, табаррук минбар — саҳнадан туриб айтадиган сўзингиз шу!

Шу ўринда муҳтарам Президентимизнинг улуғ шоирамиз, садоқат тимсоли, вафо кўзгуси бўлган Зулфия-хонимнинг 80 йиллигида йўллаган табригидаги сўзларни эсладим: «Жаҳон минбарларида янграган шеърларингиз Шарқ аёлининг ақлу закоси, фазлу камолидан ноёб нишонадир. Сиз латиф ижодингиз билан миллионлаб кишиларга эзгулик, муҳаббат ва садоқатдан сабоқ бердингиз».

Хўш, юқоридаги ашулалар нимадан сабоқ берапти?!

Албатта, муҳаббат, садоқат — инсонга ато этилган ноёб туйғулар. Севиш, севилиш — катта бахт!

*Дунё деган шундайин англаб бўлмас сир экан,
Гоҳ кенг экан, гоҳида туйнуксиз қаср экан,
Лекин инсон ҳамиша бир ҳисга асир экан,
Нечун билмовдим аввал, биринчи муҳаббатим,
Парво қилмовдим аввал, биринчи муҳаббатим...*

Бундай шеърлар инсон руҳини тозалайди, уни ўйлашга, фикрлашга ундайди, қалбини нурлантиради. Аммо, мана бундай битта қўшиқда ўн-йигирма марталаб, худди тез айтишдай такрорланадиган сатрлар-чи?

*Қора кўзингга,
Ширин сўзингга,
Етолмадим мен,
Жоним ўзингга...*

Маънавий камолот даъватчилари — устозларимиз севгини шундай улуғлайдиларки, ўқиганда кўнглинг ёришиб, беихтиёр муҳаббатнинг инсонга берилган неъматлар ичида энг қадрли, сеҳрли бир туйғу эканига иймон келтирасан:

*Топиндим ёр-санамга мен
Муҳаббат саждагоҳида,
Билинг, динсизлар осиймас,
Муҳаббатсизлар осийдир...*

Ўз-ўзидан равшанки, бу мавзудаги қўшиқлар гўзал шеър, нафис оҳанг, ижрочининг ширали овози билан инсон қалбини асир этади. Ана шу туйғуларга ҳурмат билан қарашга ўргатади.

Шарқ шоирларининг муҳаббат мавзуида минг-минг йиллардан буён шаклланиб, жилоланиб келаётган назм мактаби бор. Бу ориятли, чапани, мард, вафодор, севган ёри қошида Фарҳоддек буюк яратувчанликка қодир бўлган ошиқлар тимсолидир. «Тоҳир ва Зуҳро»даги Тоҳирдан тортиб, «Ўткан кунлар»даги Отабеккача бўлган барча асарларда юксак маънавий даражадаги ижодкор аҳли йигитлар учун чин ошиқлик мақоми қай даражада бўлмоғини англайтиб келади. Бу асарлар ўзига хос муҳаббат дарсини ўтайди.

Донишмандлар «Муҳаббат одамини танимайдиган даражада ўзгартириб юбориши мумкин» дейдилар. Бугун айрим ҳофизларимиз куйлаётган қўшиқларни эшитиб, ҳа, чинданам муҳаббат уларни анча «ўзгартирибди», дейишга мажбур бўласиз:

*Ҳай-ҳай чироғим
Мани ёндироғим,
Ҳай-ҳай чироғим
Сенсиз тонарман...*

* * *

*Сени кўрсам қанийди,
Бир бор кўрсам қанийди,
Ҳеч бўлмаса чанг бўлиб,
Сенда қолсам қанийди...*

* * *

*У гўзал қиз бошқача,
Учрашамиз бошқача (!?)
Энди айтар қўшиғим ҳам
Энди бошқача...*

* * *

*Бахтиёрдир элимиз,
Куч-қувватли белимиз (?),
Очиб баҳру дилимиз,
Даврага қизлар келади..*

* * *

*Инак рўмол бошингда ҳилтиллайди,
Май ичганда томоғинг килкиллайди.*

* * *

*Тарновингдан ёмғир бўлиб
Пастга оқай...*

* * *

*Аразламанг жоним сиз аразламанг,
Ўзим ўсма қўяй шўх қошингизга.*

Бу сўзларни ёзган «шоирлар»ни-ку адабиёт дарвозасидан шоирман деб киришга ҳадди ҳам сиғмайди. Уларни ҳеч ким шоир сифатида тан ҳам олмайди. Хўш, ҳофизлар-чи? Қачон, қайда кўргансиз мард, чапани ўзбек йигитининг севгилиси (яна ким билсин нимаси!) қошига ўсма қўйиб ўтирганини?! Йигит кишига бу сўзни айтиш уят эмасми?

Бизнинг маънавий меросимиз ҳам инсоний муҳаббатни юксак даражада қадрлаб келган донишманд Шарқ маънавиятининг, адабиётининг бир қисмидир.

Санъат, адабиётда халқ руҳиятининг сийрати ва сурати акс этади. Ўзбек санъати ва адабиётининг жаҳон маданий меросида тутган салмоқли ўрни бор. Самарқанд музейларидан бирида бундан беш минг йил илгари яратилган най чолғуси сақланаётгани халқимизнинг неча минг йиллар давомида санъат билан ошно яшаганини билдиради.

Мақомларимиз хазинаси, «Чўли ироқ» каби куйлар, инсон руҳини покловчи, нурлантирувчи, унинг қалбидан ёвузлик, жаҳолатни сиқиб чиқаришга қодир мумтоз ашулаларни тинглаганимизда кўнглимиз қанчалар равшанлашади. Шундай халққа, миллатга мансублигимиздан ғурур-

ланамиз. Ўтмишимизнинг буюклигига, шундай яратувчи халқ авлодларининг бугуни нурафшон, эртаси янада порлоқ бўлишига иймон келтирамыз.

Муножот Йўлчиева ашулаларини Европа, бутун дунё, гарчи тилни тушунмаса-да, нима учун ҳайрат билан тинглаяпти? Негаки, ҳақиқий санъатга таржимон керак эмас. Қалбдан чиққан ёғду қалбга етиб боради. Бундай ашулаларни инсон руҳан англайди. Санъатимиз пойдевори ана шундай куч-қудратга эга. Мен мақомни улуғлаб, замонавий эстрадани пастга уриш ёки ҳамма мақом айтсин, деган фикрдан йироқман, албатта. Бир пайтлар таниқли санъаткоримиздан бирига журналист: «Мақомларни севиб ижро қиласизми ёки замонавий кўшиқлар сизга кўпроқ ёқадими?» — дея савол берганда, ҳофиз: «Сиз менга худди ота-онангизни кўпроқ яхши кўрасизми ёки фарзандларингизни, дегандай савол беряпсиз», деганди. Ўшанда журналистнинг бўлгани бўлганди.

Дарҳақиқат, халқимиз учун Алишер Навоий қанчалар улуғ бўлса, Абдулла Орипов, Эркин Воҳидов шунчалар суюк, Муллатўйчи ҳофиз, Маъмуржон Узоқов, Комилжон Отаниёзовлар қанчалар азиз бўлса, Ботир Зокировнинг эстрада мактаби шунчалар қадрли!

Бугун мамлакатимизда ёшларимизни комил инсонлар қилиб тарбиялаш, уларни ҳар томонлама билимли, дунёқараши кенг, соғлом, фикри тиниқ, маънавий юксак қилиб тарбиялаш борасида жуда кенг қамровли ишлар қилинмоқда. Бу тарбия жараёнида ёшлар қалби, онгига таъсир қилувчи, уларни ўзлигимизга содиқ, мард, жасур, инсоф ва диёнатли, вафодор, юксак табли, ҳақиқий ватанпарварлар қилиб тарбиялашда санъат, адабиёт, шеърият, шунингдек, кўшиқнинг ҳам ўрни беқиёс.

Ашулада ҳар бир миллатнинг юрак уриши сезилади, дейдилар. Халқнинг юрак тафтини, кўрини ифодалашни уддасидан чиқа олмаган шоирнинг, санъаткорнинг халқ, миллат маънавиятининг шоҳсупаси бўлган муқаддас сажнага чиқиб маърифатпарвар халқимизнинг юрагига ништардек ботаётган чалакам-чатти, пардасиз ашулалар айтишга маънавий ҳаққи борми? Бадиий кенгаш деймиз, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, Маданият ва спорт иш-

лари вазирлиги, «Ўзбекнаво», Бастакорлар уюшмаси, Телерадиокомпанияда қанчадан-қанча кенгашлар бор. Назаримда бадиий кенгаш аввало ўзини, халқини, миллатини ҳурмат қилган ҳар бир гурурли инсоннинг, у шоирми ёки ҳофиз, юрагида бўлиши керак!

«Тилга ихтиёрсиз — элга эътиборсиз», дейди ҳазрат Навоий. Тўғри, одамнинг юзи иссиқ, кўпинча шоирнинг саёз, яланғоч «шеъри», ҳофизнинг енгил-елпи қўшиқларига асл баҳо беришга андиша қилинади. Лекин андишада ҳам чегара бўлиши керак-ку! Агар у халқимиз, миллатимиз, Ватанимиз манфаатига зиён келтириб, ёшлар тарбиясига салбий таъсир қилар экан, унда бундай андиша қимматга тушиб кетмайдими?

Юқорида баён этилган айрим кузатув ва мулоҳазаларга асосланган ҳолда, мен марказий нашрларимиздан «Миллий тикланиш», «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» ёки «Ўзбекистон овози» газетасида доимий бир рукн ташкил қилишни таклиф этаман. Токи, унда ҳар ойда яратилган ашулаларнинг матни, мусиқаси, ижроси таниқли шоирлар, бастакорлар, санъатшунос олимлар томонидан муҳокама қилиниб, уларнинг ҳақиқий баҳоси бериб борилсин. Ишонаманки, шунда ҳар бир шоир, бастакор, ҳофиз, ашулалачи ижодининг янги маҳсулига қандай баҳо берилишини олдиндан ўйлаб ўзига бўлган талабни, ижодга муносабатини ўзгартиради. Масъулияти ортади. Шунда олди-қочди газеталар ҳам уларни асоссиз мақташ борасида ҳушёрроқ бўлишади.

«Сўз — гул, ижод — мева», деган экан Ал-Хоразмий. Ҳар қандай мевали дарахт нафақат гул, балки беражак меваси билан азиз. Ижод машаққати билан эса улуғ аллома гул деб таърифлаган сўз тотли мевага айланиши мумкин. Мева туголмаган гул эса, табиийки, тез орада қовжираб, сал эсган шамолда ҳам тўкилиб кетади. Унинг умри қисқа бўлади.

2006 йил

Мамлакатимизда «Шарқ юлдузи» журналини билмайдиган ижод аҳли ёки бирор бир ватандошимиз бўлмаса керак. Чунки ҳар биримиз бу журнал саҳифаларида ўзбек ва жаҳон адабиётининг энг сара асарларини, адабиёт ва санъатнинг муҳим соҳаларига бағишланган адабий-танқидий, долзарб публицистик мақолалар, ажодларимиздан қолган маънавий мероснинг ўлмас намуналарини ўқиб вояга етганмиз.

Устозлар таъкидлаб ўтганидек, адабиёт масаласи — бу маънавий масаласи. Зеро, адабиётнинг бош мавзуси ҳам, мақсад-муддаоиси ҳам инсон, унинг маънавий камоли. Таъбир жоиз бўлса, мен сеvimли журналимизни маънавийт булоғига қиёслагим келади. Бу булоқ юксак маънавийт соҳиби бўлган адибларимиз қалбидан сизиб чиқади.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раиси ўринбосари лавозимида ишлаб юрган кезларим устозлар менга юксак ишонч билдириб, журнал бош муҳаррирлигини ҳам бирга олиб боришни топширдилар. Бу мен учун жуда катта шараф эди. Қатор йиллар давомида бу журналга Ойбек, В. Зоҳидов, Уйғун, Асқад Мухтор, Ҳамид Фулом, Мирмуҳсин каби устоз адибларимиз муҳаррирлик қилган ахир. Биз жамоамиз билан ана шу устозлар яратиб кетган журналнинг ўзига хос қиёфаси, анъаналарини нафақат сақлаб қолишга, балки уни янада бойитишга ҳаракат қилдик.

Ишлаган кезларим таҳририят архивидаги турли йилларда чоп этилган журнал тахламалари билан танишиб чиқар эканман, мустабид тузум бошқа нашрлар қатори бу журналга ҳам ўз таъсирини зўрлаб ўтказишга интилганига гувоҳ бўлганман. Бироқ, шунга қарамай, ўзбек адабиётининг энг сара намуналари, бутун дунё эътироф этадиган қанчадан-қанча бадиий асарлар, ажодлар меросига оид бадиалар ҳам илк бор мана шу журнал саҳифаларида чоп этилганини англаганман.

Давлатимиз Раҳбарининг қарори билан «Ижод» фондининг ташкил этилиши, Дўрмон ижод боғининг энг замонавий талаблар асосида таъмирланиб ижодкорлар ихтиёрига топширилиши халқимиз маънавияти, миллий тафаккуримизнинг ажралмас қисми бўлган, унинг ўзгичини ташкил этадиган она тилимиз, бой тарих ва қадимий анъаналарга эга адабиётимизни асраб-авайлаб, ривожлантириб келаётган заҳматкаш адибларимизга, адабиётимизга бўлган юксак эътиборнинг яна бир кўриниши бўлди.

«Мен шоир ва адибларни доимо жамиятнинг олдинги сафларида юрадиган, ҳаётни кузатиб, одамларнинг юрагида, дунёқарашида бўлаётган ўзгаришларни ҳаммадан аввал сезиб, уларни таъсирчан образлар, ёрқин бадиий бўёқлар орқали маҳорат билан ёритиб бера оладиган, эл-юрт учун куйиниб яшайдиган фидойи инсонлар деб биламан». Юртбошимизнинг бу сўзлари адибларимизга берилган жуда катта баҳодир.

Бугун ватанимиз мустақиллигининг маънавий асосларини мустаҳкамлаш, миллий қадриятларимиз, анъана ва урф-одатларимизни асраб-авайлаш, халқимиз, айниқса, ёш авлод қалби ва онгига она юртга муҳаббат, истиқлолга садоқат туйғуларини чуқур сингдириш, юртимизга қарши қаратилган маънавий таҳдидлар, уларнинг ортида турган кучларнинг ғаразли мақсадларини фош қилиш, одамларни ҳушёрлик ва огоҳликка даъват этишга энг долзарб масала сифатида қарамоқдамиз. Чунки бугунги кунда инсоннинг маънавий-руҳий дунёсини издан чиқарадиган, унинг миллий ва диний томирларини узиб ташлашга интиладиган, миллатнинг ахлоқ-одоб, оила борасидаги асрий қадриятларига жиддий хавф солиб турган маънавий таҳдидлар тобора кучайиб бормоқда. Албатта, бундай таҳдидларга қарши тура оладиган энг катта куч — бу бизнинг миллий ва умуминсоний ғоялар, қадриятлар ила суғорилган адабиётимиз, юксак маънавиятимиздир. Ана шу муҳим вазифаларни ҳал этишда ҳам «Шарқ юлдузи» журналининг ўз ўрни бор.

Журнал бош муҳаррири сифатида ишлаган кезларим унинг ҳар бир сонини тайёрлаб босмаҳонага тушириш учун

имзо қўяр эканман, унда асарлари чоп этилаётган барча адиблар, меҳнати сингган таҳририят аъзолари номидан ҳам бир эзгу дуо сифатида ҳазрат Навойнинг қуйидаги байтларини дилда такрорлардим:

*Деганимни улусға марғуб эт,
Ўзғонимни кўнгилга маҳбуб эт.
Халққа зеби торак айла ани,
Ўқуғанга муборак айла ани.*

Истагим, ушбу журналда ҳамиша халқимиз, адабиётимизга муборак бўладиган бетакрор асарлар чоп этилаверсин.

УСТОЗЛАРГА ЭҲТИРОМ

*(«Ўқитувчи ва мураббийлар кун»да
айтилган табрик сўзи)*

Муҳтарам Юртбошимизнинг Сиз азиз муаллим, қадрдон мураббийларга йўллаган табриги катта эътиборга молик. Устозга бўлган ишонч ва ҳурмат, эъзозу эътиборни қаранг. Дунёнинг бирор-бир мамлакатада устоз-мураббийларнинг заҳматли меҳнати бизнинг юртимиздагидек ша-рафланмаса керак.

*Ҳақ йўлида ким сенга бир ҳарф ўқитмиш ранж ила,
Айламак бўлмас адо онинг ҳақин юз ганж ила.*

Назаримда, ҳазрат Алишер Навоий ҳам беш юз йил наридан боқиб бу ҳақиқатни тасдиқлаётгандек. Негаки, илк бор мурғак болалар қалбига Ватан туйғусини Сиз олиб кирасиз. Уларнинг жажжи юракларида маърифат чўғини ёндиргувчи ҳам Сизсиз! Ёш кўнгилларда очилган беҳисоб орзу-умид чечакларининг илдизи айнан, ҳа, айнан Сизнинг қалбингиздан сув ичади. Шу ўринда бир нарсани алоҳида таъкидлагим келади: ёшларимизни руҳан покланиш, қалбан улғайишга чорловни маънавиятга ошно этиш, ёт гоёлар таъсиридан асрашга қаратилган тadbирларимизда пурҳикмат нурунийлар, маҳалла оқсоқоллари, олима аёлларимиз, ёшлар етакчилари биз билан доимо ҳамкору ҳамнафас. Лекин бу ишларнинг энг олдинги сафида ҳамиша бизга бош бўлиб катта ҳаётий тажрибаси билан ҳар бир инсон қалбига йўл топа олишга қодир бўлган Сиз – азиз устоз ва мураббийлар турасиз.

Таълим-тарбия инсонни, у орқали бутун жамиятни ўзгартиради, юксалтиради. Бугун дунё бизни бежиз эътироф ва эҳтиром этаётгани йўқ. Юртимизда қатор таълим муассасалари қурилишига табиий бир ҳолдек қараймиз бугун. Ҳолбуки, бир ортга назар ташлайлик-а, мустабид тузум даврида мактаб, боғчаларимиз қай аҳволда эди? «Одобнома», «Ватан туйғуси», «Маънавият асослари» де-

ган фанларни ўқитиш ҳақида гап бўлиши мумкинмиди? Ўзи умуман луғатларимизда «миллий ғурур», «маънавият» деган сўзлар бормиди?

«Келажак бугундан бошланади. Ҳозир тарбия масаласига эътибор қилинмаса, келажак бой берилади. Тарбиядан ҳеч нарсани аямаймиз!» Президентимиз истиқлолнинг илк йилларида мамлакатимиз учун унчалар осон бўлмаган бир вазиятда айтган бу қатъий сўзларини сиз яхши эслайсиз. Ҳар бир фарзандимиз истеъдодини юзага чиқариб, уларга қанот бағишлаб келаятган Кадрлар тайёрлаш миллий дастури, унинг мантиқий давоми бўлган Мактаб таълимини ривожлантириш дастури ана шу муқаддас давлатнинг маҳсули эмасми? Дарҳақиқат, бу таълим тизимимиздаги энг ёрқин саҳифадир.

Бу ишлар самарасига ўқувчи-ёшларимизнинг кетма-кет нуфузли халқаро фан олимпиадалари ва спорт мусобақаларида эришяётган муваффақиятлари мисолида гувоҳ бўлиб турибмиз. Яқиндагина Германияда бўлиб ўтган 50-Халқаро олимпиадада бир йўла уч нафар ўқувчимизнинг 104 та давлатдан 600 га яқин ўқувчи иштирок этган билимлар баҳсида битта кумуш ва 2 та бронза медали билан тақдирланди.

Яна бир гап. 2008 йилдан дунёда кучли молиявий-иқтисодий инқироз бошланиши муносабати билан кўплаб давлатларда аксарият ижтимоий дастурлар ижроси тўхтаб қолди ёхуд кўлами кескин қисқарди. Мазкур инқироз нафақат ривожланаётган, балки энг тараққий этган давлатлар иқтисодини ҳам мураккаб аҳволга солиб қўйгани сир эмас. Шукрки, мустақиллигининг дастлабки йилларидан бошлаб иқтисодий, ижтимоий, маънавий-маърифий ривожланишнинг босқичма-босқич йўлини танлаган, барча йирик дастурларни ўз ички имкониятларини инобатга олган ҳолда ишлаб чиқиб ҳаётга изчил татбиқ этган Ўзбекистон дунёнинг камдан-кам мамлакатлари сафида бу жиддий синовга нафақат дош бермоқда, балки ривожланишнинг янги уфқларини ишонарли забт этипти. Масалан, юртимизда ижтимоий объектлар, жумладан, мактаб, коллеж ва лицейлар, маданий-маърифий ошёнлар қурилиши бир зум бўлсин тўхтатгани йўқ. Аксинча, биргина

шу йилнинг ўзида юзлаб мактаб, лицей ва коллеж, спорт иншоотлари қад ростлади. Шу ўринда бир савол туғилади, хўш, бу ишлар ўзидан-ўзи бўляптими? Ҳеч нарса ойдан, осмондан тайёр тушмайди-ку?!

Менинг назаримда, бунёдкорликнинг бу намуналари нафақат муаллимларни, барча ота-оналарни, ҳар биримизни янада улуғ ишларга ундайди. Келинлар, биз ўғил-қизларимизга шундай сабоқ, тарбия берайликки, «иккичи» деган сўз тилимиздан буткул чиқиб кетсин. Бир кун келиб шунга эришайликки, нафақат ўзимиз, балки бутун дунё бугунги фарзандларимиз тимсолида Берунийлар, Улуғбеклар, Ибн Сино ва Навоийлар улғаяётганига гувоҳ бўлсин. Биз уларнинг қалбларига шундай эзгу ҳикматларни жо этайликки, фарзандларимиз қалб эшигини очмоқчи бўлса, ундаги маънавият нуридан ғанимларимизнинг кўзлари қамашиб, ўзи ортга чекинсин. Сизу биз бунга қодирмиз. Акс ҳолда, бу заминдан биз тилга олган шунча даҳолар етишиб чиқмаган бўларди.

Юртбошимизнинг табригидан мен мана шуларни уқдим. Бу нафақат Сизнинг олижаноб ва заҳматли меҳнатингиз эътирофи, таълим-тарбия соҳасида мамлакатимизда амалга оширилган тарихий жараёнлар таҳлили, балки бу соҳадаги ишларни янада ривож топтиришга қаратилган мақсадларни ўзида мужассам этган муҳим ҳужжатдир. Сизу бизнинг энг муҳим вазифаларимиздан бири мазкур таълим мазмун-моҳиятини бутун халқимиз, ёшларимиз онгига етказишдир. Албатта, бу ишларда ҳам ўзингиз бош бўласиз, деб ўйлайман.

Азиз устозлар! Бошимизни силаган кўлларингиз тафтини ҳали-ҳануз сезиб турамиз. Биз ҳар куни, ҳар соатда қалб кўри, кўз нуруни, бутун борлигини заррама-зарра, томчима-томчи олижаноб ишга бағишлаб келаётган азиз устозлар олдида ҳамиша қарздормиз, доимо бош эгиб таъзим қиламиз.

2009 йил

ЁШ ЮРАКЛАР ЁЛҚИНИ

СПОРТ – ДЎСТ, СПОРТ – ҲАМРОҲДИР

Бугунги кунга келиб Кадрлар тайёрлаш миллий моделига мувофиқ яратилган ёшларни жисмоний тарбия во спортга узлуксиз жалб қилишнинг оммавий тизими орқали спорт мамлакатимиз аҳлининг бир умрлик дўсти ва ҳамроҳига айланмоқда.

Алломалардан бири «аввало ёшларга юксак мақсадларга олиб борадиган тўғри йўлни кўрсатинг, ана шундан кейин уларнинг мардлик ва шижоат билан қадам ташлашини кўрасиз ва бу қадам нафақат уларга, балки эл-юртга ҳам бахт ва омад келтиради», – деган экан. Фуқароларининг 60 фоиздан кўпроғини ёшлар ташкил этадиган Ўзбекистон бугун айна шу маънода ўсиб келаётган фарзандлари учун учқур қанот беришга интилмақда.

Ёшлик инсоннинг айна куч-қувватга, шижоат, фидоийликка тўлган гўзал давридир. Инсон бу ёшда яратиш, изланиш орқали ўзини-ўзи намойиш қилишга интилувчан бўлади. Мана шу ёшдаги йигит-қизлар ўз вақтида тўғри йўлга йўналтирилса, тарбия қилинса, эзгу ишларга сафарбар этилса, маънавий-руҳий рағбатлантирилса, мамлакат ривожига, тараққиётига учун юксак натижаларни бериши аниқ.

Бугун давлат миқёсидаги қайси бир ҳаракатга назар ташламанг, унинг марказида ёшлар манфаати, уларнинг бугуни, келажак тақдири турганининг гувоҳи бўласиз. Президентимиз ана шу ҳаракатлар моҳиятини англатувчи «Фарзандларимиз биздан кўра кучли, билимли, доно ва албатта бахтли бўлишлари шарт» деган эзгу шиорни олға сургани бежиз эмас. Бугун бу шиор ҳар биримиздан шу эзгу ҳаракатнинг тарафдоригина эмас, балки иштирокчилари бўлишимизни талаб этмоқда. Зеро, бугун баркамол, соғлом авлод тарбияси давлат сиёсати даражасига кўтарилиди. Бугун биз соғлом авлод тушунчасини жуда кенг маънода қўллаяпмиз. Буни Юртбошимизнинг қуйидаги

сўзларидан теран англаб олиш мумкин: «Соғлом авлод деганда, шахсан мен, энг аввало, соғлом қалбли, нафақат жисмонан бақувват, шу билан бирга, руҳи, фикри соғлом, иймон-эътиқоди бутун, билимли, маънавияти юксак, мард ва жасур, ватанпарвар авлодни тушунаман».

Демак, биз шундай йўл тутайликки, шундай тадбирлар қўлайликки, у туфайли фарзандларимиз ақлли, кенг дунёқарашли, иймон-эътиқодли, ватанпарвар, соғлом, ҳамжиҳатликнинг, бирликнинг кучини англайдиган бўлсин. Бизга ёшларимизни ана шу руҳда тарбиялаш мумкин бўлган тизимни Президентимиз Ислом Каримов яратиб берди.

Агар эзгу манзилни кўзлаб йўлга чиққан карвон дастлаб йўлни тўғри танлаган бўлса, ҳеч қачон адашмайди. Бугун Юртбошимиз яратган «тараққиётнинг ўзбек модели» нақадар тўғрилигини ҳаётнинг ўзи исботлаб турибди. Мазкур модель асосини ташкил этувчи беш тамойилнинг иккинчиси эса давлат – бош ислоҳотчи эканлигидир. Ҳа, келажак пойдевори қурилаётган, тараққиёт йўли аниқланаётган, ислоҳотларнинг устувор йўналишлари белгиланаётган бир даврда давлатнинг бош ислоҳотчи даражасида тўғри йўл кўрсатиши ҳаётини заруратдир. Шунга кўра, давлат бош ислоҳотчи сифатида истиқболли қадамлар ташлади. Бу қадамлардан бири шу бўлдики, Ўзбекистонда «тараққиётнинг ўзбек модели»га мос равишда яна бир модель яратилди. Бу Кадрлар тайёрлаш миллий моделидир. Президентимиз яратган таълим соҳасидаги бу модель асосида Кадрлар тайёрлаш миллий дастури ишлаб чиқилди. Ўзбекистон таълим тизимида туб бурилиш ясалди. Янги таълим тизимига мувофиқ, жумладан, фарзандларимиз умумий ўрта таълимдан сўнг академик лицейларда ва касб-хунар коллежларида жаҳон андозаларига мос билим олиш билан бирга 2–3 замонавий касб-хунар эгаси ҳам бўлади.

Лекин, айтиб ўтганимиздек, мамлакатимиз нафақат билимли, доно ўғил-қизларни, балки жисмонан ҳам соғлом, кучли, бир сўз билан айтганда, баркамол авлодни тарбиялашни бош мақсад қилиб қўйди. Токи, бу авлод бугун бошланган эзгу ишларни муваффақиятли давом эт-

тира олсин, яқин келажакда мамлакатимизни дунёдаги энг қудратли, фаровон мамлакатлардан бири даражасига олиб чиқсин. Бу мақсадни амалга ошириш учун 2000 йилдан бошлаб мамлакатимизда мактаб ўқувчиларининг «Умид ниҳоллари», академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари ўқувчи ёшларининг «Баркамол авлод», олий ўқув юрти талабаларининг «Универсиада» спорт мусобақалари тизимли равишда ўтказила бошланди.

Бу мусобақалар ёшларнинг спортга нақадар чанқоқлигини, спорт ёшларни мардликка, ҳамжиҳатликка, дўстликка, қатъиятлилиikka ундовчи катта мактаб эканини яққол намоён этди. Негаки, бу мусобақалар орқали мамлакатимиз вилоятлари ёшлари бир-бирлари билан яқинроқ танишиш, фикр алмашиш, дўстлашиш – ягона халқ фарзандлари бўлиб бирлашиш имкониятига эга бўлди, улар ичидан профессионал спортимиз учун янги юлдузлар кашф этилди.

Албатта, натижалар, спорт юлдузлари ўз йўлига, энг муҳими – бу мусобақалар мамлакатимизда спортни ёшлар ўртасида оммавийлаштириш сари қўйилган дадил қадам бўлди. Бир сўз билан айтганда, таълимнинг узлуксиз модели ичра узлуксиз спорт механизми яратилди.

Тасаввур қилинг: сизнинг ўғлингиз ёки қизингиз мактабда спортнинг маълум бир тури, айтайлик, теннис биллаб шуғулланади. Агар у мактабни тугатгунга қадар ҳар йили мамлакат миқёсида ўтказиладиган «Умид ниҳоллари» спорт мусобақаларида спортнинг мазкур тури бўйича қатнашиб маҳоратини ошира борса, бир томондан ўқишдан бўш пайтлари маъно-мазмун билан тўлади, иккинчи томондан спортнинг мазкур тури бўйича тобора ихтисослашиб боради. Тўққизинчи синфдан сўнг у ўқишини академик лицей ёки касб-ҳунар коллежида давом эттиради, у ерда у ҳам тизимда ўтказиладиган «Баркамол авлод» спорт ўйинлари туфайли яна ўзи танлаган, ўзи севган ўша спорт тури билан шуғулланади. Ундан сўнг эса олий ўқув юртида «Универсиада» орқали у спорт соҳасидаги изланиш ва ҳаракатларини яна давом эттиради.

Кўриниб турибдики, мана шу янги тизим ишлаши натижасида «Универсиада» мусобақаларига фақатгина

олий ўқув юртига киргандан кейингина спортнинг маълум тури билан шуғулланадиган ҳаваскорлар эмас, умумий ўрта таълим, ўрта махсус, касб-хунар таълими негизида спортнинг муайян тури бўйича мунтазам шуғулланган, йирик спорт мусобақаларида қатнашиб маҳорати ошган етук спортчилар келади. Ўз-ўзидан уларнинг беллашуви, кураши ҳам юксак даражада кечади. Касб-хунар коллежини тамомлаб ишлаб чиқариш соҳасида меҳнат қилаётган ёшлар ҳам яқин ҳамроҳига айланиб қолган спортдан асло воз кечмайди. Аксинча, ишлаб чиқариш корхоналаридами, маҳалладами, ҳарбий хизматдами — қаерда бўлмасин, спортни ривожлантиришга, янги жамоаларни шакллантиришга ҳаракат қилади.

Бу янги тизим мамлакатимизнинг барча ўқувчи ва талаба ёшларини қамраб олади. Яна бир жиҳати мусобақалар жараёнида кашф этилган ғолиблар Ўзбекистон терма жамоаларига ҳам жалб этилади, бу эса, ўз навбатида, дунё миқёсида мамлакатимизнинг спорт борасидаги салоҳиятининг юксалишига хизмат қилади. Шундай қилиб, шахсни жисмоний ва маънавий мукамалликка юксалтиришнинг муҳим омили бўлган спорт Ўзбекистонда мамлакат ижтимоий-иқтисодий тараққиётининг устувор йўналишига айланади. Оммавийликдан юксак спорт ютуқларига йўналтирилган янги тизим ўқувчи-ёшлар ўртасида соғлом турмуш тарзини шакллантириши билан халқаро майдонларда Ўзбекистон нуфузини оширишга хизмат қилади.

ЁШЛАР ҚЎЛИДАГИ ҚАНДАЙ МАШЪАЛА?

Ёшлик, бу — орзу, бу — ишонч, жасоратга интилишдир. Бу лирика ва романтика. Бу келажакка тузилган улкан режалар. Бу истиқболнинг бошланиши.

Нозим Ҳикмат

Ҳа, шоир айтганидай, ёшликнинг бор гўзаллиги унинг гўзал туйғуларга, покиза орзуларга, ўхшашсиз саргузашт ва кечинмаларга, жўшқин лаҳзаларга тўла бир давр эканлигидадир. У олижаноб, гўзал туйғуларнинг бокира палласидир. Шу маънода мамлакатимиз навқирон авлодини

ўз атрофида бирлаштирган «Умид ниҳоллари», «Баркамол авлод», «Универсиада» спорт ўйинлари машғаласининг Тошкент вилояти Паркент туманида жойлашган «Физика – Қуёш» илмий ишлаб чиқариш марказида ёқилишининг ҳам ўзига хос рамзий ва эзгу маъноси бор.

Бу гўзал ва бетимсол маросим дунё миқёсида ўзига хос янгиликдир. Таъбир жоиз бўлса, учинчи минг йилликнинг илк йилларида Ўзбекистонда янги бир анъанага асос солинди.

Шу куни эрталаб халқимиз ҳурмати ва эъзозига сазовор бўлган таниқли 3 нафар шахс Ўзбекистон Республикаси Давлат мадҳияси садолари остида қуёш нурини кучайтириб берувчи махсус мослама ёрдамида дунё тарихида илк бор қуёш ўчоғида Жиззах вилоятида бўлиб ўтадиган «Баркамол авлод» спорт мусобақаларининг машғаласини ёқдилар. Шундан сўнг авлодлар давомийлигининг рамзи сифатида машғала ёш спортчиларга берилди ва барча вилоятлардан келган вакиллар алифбо тартибида қатор тизилишиб, чиқиш дарвозасигача машғалани қўлмақўл ўтказишди. Машғалани билими, интилиши, фидойилиги билан тенгдошларига ҳар жиҳатдан ўрнак бўлиб келаётган ёшлар ўнг қўлида баланд кўтариб бордилар. Тошкент вилояти ҳудудидан машғалани олиб ўтиш жараёнида уни қўлда тутган ёшлар йўлнинг икки четига саф тортган ўқувчилар, маҳаллалар аҳолиси, спорт фахрийлари томонидан олқишлаб турилди. Вилоят шаҳар ва туманлари марказида маёқ тутган ёшларни мусиқа садолари остида минглаб тенгдошлари, жамоатчилик вакиллари, маҳалла аҳли қизгин кутиб олди. Машғала Жиззах шаҳридаги бош манзилга етказилгунга қадар энг моҳир ёшлар – академик лицей ва касб-ҳунар коллежларининг ўқувчилари бўлган эстафета қатнашчилари ҳар беш юз метрда қўлмақўл алмашиб боришди.

Бу тадбирнинг яна бир ўзига хос жиҳати шундаки, Тошкент вилоятининг Паркент туманидан тортиб Янгиобод – Қўйлиқ – Ўртаовул – Янгийўл – Гулбаҳор – Олмазор – Чиноз – Сирдарё – Бахт – Гулистон – Наврўз – Шодлик – Сардоба – Пахтаобод – Чаманзор – Учтепа – Жиззах шаҳригача машғалани олиб ўтиш харитаси ишлаб

чиқилди. Бунда академик лицей ва касб-ҳунар коллежлари машғала олиб ўтиладиган йўлга яқин жойлашгани ҳам алоҳида эътиборга олинди. Негаки, йўл бўйидаги қайси ўқув юртига машғала етиб келар экан, у жойда дарҳол «Алпомиш» ва «Барчиной» нишонларини олиш учун оммавий спорт мусобақалари бошлаб юборилди.

Айрим юртдошларимизда нима учун энди машғала айнан қуёш нуридан ёндирилмоқда, бунда қандай рамзий маъно бор мазмунидаги саволлар ҳам туғилган бўлиши мумкин. Аввало, бу маросим орқали «Физика – Қуёш» илмий ишлаб чиқариш маркази, олимларимиз салоҳияти дунёга яна бир қарра намоёиш этилади. Қолаверса, бу маросимдан кўзланган мақсад «Баркамол авлод» спорт мусобақаси машғаласини тутиб, шахд билан турган ёшларга қарата айтиладиган халқимизнинг қуйидаги сўзларида акс этадигандай:

– *Азиз фарзандларим!*

Бугун биз XXI асрнинг илк йилларида Ўзбекистонда янги бир анъанага асос солдик. Қўлингиздаги машғала, зиё, беминнат нур сочаётган она қуёшнинг олтин зарраларидан нур эмди. Бу билан қуёшга хос бўлган буюклик, меҳр, ёруғлик ва саховатнинг бир қисми Сизнинг қўлингиздаги машғалага кўчди. Сиз уни шаҳар ва қишлоқлардан, кўча ва хиёбонлардан олиб ўтасиз. Тунда ҳам, кунда ҳам у сизнинг йўлларингизни ёритиб боради. Сиз шу лаҳзалардан эътиборан ёшларга зиё, шижоат тарқатувчи улуғ фахрли ишга масъул бўлдингиз.

Сизни Жиззах шаҳрида ёшлик, мардлик, жасурлик, бирдамлик, нафосат байрами – «Баркамол авлод» спорт ўйинларига йиғилган Ватаннинг минглаб навқирон авлоди, Алпомишларию Барчинойлари кутмоқда. Тарихан офтоб ёруғлик, зиё манбаи бўлиш билан бирга яхшилик, ободлик, ризқу рўз рамзи сифатида ҳам улуғланиб келинган. Унинг бир қатим нури тушган ер чаманларга айланади. Айни дақиқаларда қуёш ўчоғидан ёндирилиб, қўлингиздан қалбингизга кўчган саховат ва эзгулик, мардлик ва шижоат зиёси сизга муборак бўлсин!

Бугун қуёш бағридан нур эмиб, қўлингизда ловиллаб ёнаётган бу машғала миллион-миллион ёшларнинг қалбларига

кўчади. Нур билан ёшлар қалбига, онгу шуурига қуёшга хос бўлган буюк меҳр, яратиш завқи, шижоати кўчади. Бу шижоат Ватанимизнинг барча гўшаларига тарқалади. Элим деб, юртим деб ёниб яшаш бахти қалбларингизни нурафшон айлайди. Бу кун Ўзбекистон заминида жасур ва ўқтам ёшлар ҳаракатининг бошланиши сифатида тарихда қолади.

Эй, Ватаннинг навқирон авлоди!

Бу олов ёшлик шижоати, Ватан меҳри, саховат, яхшилик, аҳиллик ва тинчлик машъаласидир. Шамолдай елинг, саман отдай парвоз қилинг, бу нурни миллионлаб жасур йигитларимиз, фозила қизларимиз қалбларига кўчиришга интилинг!

Ёдингизда бўлсин, бу машъала қўлингиздан қалбингизга кўчар экан, сиз эл-юрт учун қанча шижоатли бўлсангиз, у шунча шиддат олаверади. Сиз қанча яхшилик йўлида ғайрат қилсангиз, қалбингиздаги яхшилик, бунёдкорлик нури шунча аланга олаверади.

Ёниб яшаш, интилиш, яратиш бахти ҳамиша сизга ёр бўлсин! Қуёш бағридан нур эмиб қўлингизда алвон лоладай порлаб турган бу машъалани баландроқ кўтаринг. Ватан бахти, иқболи, буюк келажаги йўлида қўлингизда машъала тутиб, ёниқ қалб билан улўф келажак сари интилиш саодатини ҳар нарсадан баланд тутинг!

*Сизсиз бу Ватаннинг ишончи, нури,
Истиқлол қасрининг чироқларисиз.
Буюк аждодларнинг ирфон баҳрига
Кўз очиб талпинган булоқларисиз.*

*Ўтди юракларга чўккан зулматлар,
Синди истилонинг зангли қафаси.
Келди кўнгил кўйдан талпинган тотлар,
Энди ҳар юракда баҳор нафаси.*

*Бугун кўнглингизга топилмиш қалов,
Ватан мақсад гулин қалбга солажак.
Миллионлаб дилларга кўчсин бу олов,
Юракда улғаяр асли келажак!*

МУНДАРИЖА

Дадам соғинган кунлар	3
Маънавият – биз сув ичаётган азим дарёдир	12
Куч – билим ва тафаккурда	20
Азалий орзулар ижобати	26
«Бу хонадондан ҳеч ким норизо бўлиб кетган эмас» ёхуд энг катта ижтимоий ҳимоя нима?	43
Озодлик бахш этган ободлик	48
Маънавиятнинг мезони – одоб	53
Ташқи оламнинг ободлиги инсон ички оламининг ободлигидан бошланади	60
Оила – маънавият қўрғони	75
Халқимиз тарихий руҳини уйғотган қудрат	83
Энг улуғ, энг муқаддас мақсад баркамол авлод тарбиясидир	95
Байроғимиз – фахримиз, гуруримиз	108
Саодатга элтувчи қудратли куч	113
Тинчлик ва бунёдкорлик – юксак маънавият пойдевори ...	121
Ватанни унга бўлган муҳаббат обод этади, асрайди	128
«Бек Алпомиш дейди менинг ўзимди...»	133
Сўз – гул, ижод – мева. Уни ҳамма шундай тушунаяптими? ...	138
«Ўқуғанга муборак айла ани...»	145
Устозларга эҳтиром	148
Ёш юраклар ёлқини	151

МИНҲОЖИДДИН МИРЗО
САОДАТГА ЭЛТУВЧИ ҚУДРАТЛИ КУЧ

Тошкент «Маънавият» 2011

Муҳаррир *Н. Раҳмон*
Мусаввир *Н. Попов*
Мусахҳиҳ *О. Бозорова*
Компьютерда тайёрловчи *Ш. Соҳибов*

Лицензия АІ №189, 10.05.2011 й. да берилган. Босишга 19.08.2011 й. да рухсат этилди. Бичими 84×108 ¹/₃₂. Times гарнитураси. Офсет босма усулида босилди. Шартли б. т. 8,40. Нашр т. 9,96. 5000 нусха. Буюртма №1706. Нархи шартнома асосида.

«Маънавият» нашриёти. 100047. Тошкент, Тараққиёт 2-берккўча, 2-уй. Шартнома 50–11.

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компаниясида чоп этилди. 100000. Тошкент, Буюк Турон кўчаси, 41-уй. 2011.

Ушбу китоб Республика Маънавият тарғибот маркази
Қашқадарё вилоят бўлими буюртмаси билан чоп этилди.

УДК: 821.512.133
87.77

Мирзо, Минҳожиддин.

М 54 Саодатга элтувчи қудратли куч / М. Мирзо;
масъул муҳаррир Р. Қўчқоров. — Тошкент: «Маъ-
навият», 2011. — 160 б.

ББК 87.77